

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРАВА

ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Київ-2019

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРАВА**

Організація охорони публічного порядку

Навчальний посібник

Київ
2019

УДК 351.74/.76 (477)

А 313

Рекомендовано до друку

*Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 30 жовтня 2018 р.,
протокол № 17*

Рецензенти:

Голосніченко І.П. – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України;

Кваша О.О. – доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького;

Цикалюк Р.І. – полковник поліції, командир полку поліції особливого призначення № 1 ГУНП в м. Києві.

Авторський колектив:

Андреев Д.В., Братель С.Г., Ваньчик Ю.А., Золотарьова Н.І., Кобзар К.П., Корж Є.М., Костюк В.Л., Кудря В.О., Куліков В.А., Лабунь А.В., Мотиль В.І., Радзівон С.М., Саковський А.А., Федоровська Н.В.

Організація охорони публічного порядку: навчальний посібник / Андреев Д.В., Братель С.Г., Ваньчик Ю.А., Золотарьова Н.І., Кобзар К.П., Корж Є.М., Костюк В.Л., Кудря В.О., Мотиль В.І., Радзівон С.М., Саковський А.А., Федоровська Н.В. / за ред. Кулікова В.А. – К.: ФОП Маслаков, 2019. – 164 с.

ISBN 978-617-7625-84-0

Навчальний посібник розрахований на здобувачів ЗВО із специфічними умовами навчання та практичних працівників органів Національної поліції.

Зміст посібника розкриває сучасну концепцію поліцейської діяльності, засновану на співпраці із громадськістю, висвітлює різноманітні аспекти публічно-сервісної діяльності поліції у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку.

ISBN 978-617-7625-84-0

© Національна академія внутрішніх справ, 2019

ЗМІСТ

Вступне слово.....	5
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ.....	6
1. Поняття публічного порядку, публічної безпеки та правопорядку, їх взаємозв'язок. Складові елементи публічного порядку.....	6
2. Поняття громадського місця, класифікація громадських місць.....	20
3. Участь громадськості в охороні публічного порядку.....	24
РОЗДІЛ 2. СИЛИ ТА ЗАСОБИ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ДЛЯ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ.....	28
1. Поліцейські заходи, їх характеристика та порядок застосування.....	28
2. Види спеціальних засобів, які застосовуються поліцією під час охорони публічного порядку, правові підстави та порядок застосування.....	35
3. Служби та підрозділи Національної поліції, які залучаються до охорони публічного порядку.....	41
4. Міжнародні стандарти діяльності поліції під час охорони публічного порядку.....	54
РОЗДІЛ 3. ОХОРОНА ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ МАСОВИХ ЗАХОДІВ.....	69
1. Правове регулювання діяльності поліції щодо охорони публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів.....	69
2. Поняття та види масових заходів, їх загальна характеристика.....	76
3. Етапи (періоди) діяльності підрозділів поліції під час проведення масових заходів.....	84
4. Особливості забезпечення публічної безпеки та порядку при проведенні футбольних матчів.....	90
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ В УМОВАХ ВВЕДЕННЯ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ.....	99
1. Правові засади, поняття та умови введення правового режиму надзвичайного стану.....	99
2. Порядок введення, строки та порядок продовження надзвичайного стану. Заходи, які запроваджуються при введенні правового режиму надзвичайного стану.....	103
3. Порядок переведення особового складу органів та підрозділів Національної поліції на посилений варіант службової діяльності.....	107
4. Надання невідкладної домедичної допомоги поліцейськими під час забезпечення публічної безпеки та порядку.....	111
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	138
ДОДАТКИ.....	145
ДАНІ ПРО АВТОРІВ.....	164

Вступне слово

Зміни, що відбуваються в житті громадян України, пробуджують високу активність та прагнення людей брати участь у вирішенні проблем, які торкаються їх загальних інтересів. У контексті розширення свободи слова, утвердження плюралізму думок і дій, у житті виникли такі форми політичної активності громадян: мітинги, збори, вуличні походи, демонстрації, пікети, страйки, які вийшли за рамки традиційних уявлень про статус особи у сфері політичного життя суспільства. Але незважаючи на всю важливість саме цього різновиду політичних прав, конституційні положення про свободу зборів, мітингів, вуличних походів та демонстрацій й дотепер належним чином не конкретизовані у вітчизняному законодавстві, нерідко обмежуються, а то і просто порушуються.

Відсутність серйозних розробок юридичного змісту і механізму реалізації зазначених політичних свобод негативно позначилося на їх законодавчому оформленні і реальному забезпеченні їх здійснення. У сучасних умовах необхідно по-новому вирішити більшість питань, пов'язаних із забезпеченням конституційного права на проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій, а також із діяльністю працівників Національної поліції, які не завжди професійно поводять себе під час забезпечення публічної безпеки та публічного порядку в цих умовах.

Актуальність даної проблематики визначається практичною необхідністю розробки та прийняття законодавчих актів, які б регулювали питання, пов'язані із порядком проведення масових заходів в Україні. Практика реформування правоохоронної системи настійливо висуває потребу дослідження проблем, пов'язаних з особливостями реалізації прав громадян на проведення масових заходів. Завдання, що стоять перед органами Національної поліції України щодо подальшого зміцнення правопорядку і законності, вимагають від їх працівників кваліфіковано, вміло та оперативно діяти за різних умов, у тому числі під час забезпечення проведення масових заходів.

Узагальнення практики діяльності поліції свідчить про те, що якісне забезпечення правопорядку можливе лише завдяки комплексному використанню науково обґрунтованих правових, організаційних, тактичних та стратегічних принципів, форм, методів, взаємопов'язаних у своєму спрямуванні.

Навчальний посібник об'єднує розділи, що розкривають діяльність органів Національної поліції у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку.

Цільовою аудиторією навчального посібника є здобувачі вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання МВС України, працівники органів Національної поліції, які зацікавлені у системному і концептуально вірному опануванні професійної діяльності поліції за своєю спеціалізацією.

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ

1. Поняття публічного порядку, публічної безпеки та правопорядку, їх взаємозв'язок. Складові елементи публічного порядку

Під впливом глобальних тенденцій демократизації та гуманізації суспільних відносин як в країнах Європейського Союзу, так і інших країнах світу в Україні також відбуваються якісно нові зміни в розбудові та розвитку держави, її політиці, соціальній, економічній та інших сферах, відповідно, і в правотворчості та правозастосуванні.

Сутність публічної безпеки і порядку як об'єкта адміністративно-правової охорони залишається недослідженою, зважаючи на відсутність законодавчого тлумачення поняття публічної безпеки та порядку, зокрема, у Законі України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р., де воно вперше з'явилося, і, відповідно, термінологічної узгодженості з іншими нормативно-правовими актами, де наразі використовуються усталені юридичні конструкції «громадська безпека» і «громадський порядок»; тим самим спричинено законодавчу колізійність у сфері забезпечення публічної (громадської) безпеки і порядку. У той же час європейська та світова юридична практика свідчить про виправданість використання поняття публічної безпеки та порядку та його схвальне сприйняття міжнародною спільнотою. Тому сказане обумовлює не лише актуальність дослідження публічної безпеки і порядку під час масових заходів як об'єкта адміністративно-правової охорони, але й внесення необхідних змін у чинне законодавство з метою його гармонізації й усунення наявних недоліків.

Варто зазначити, що в Конституції України жодного разу не вживається поняття «публічна безпека» чи «публічний порядок». Натомість, використовується термін «громадський порядок». Зокрема, у п. 17 ст. 92 Конституції України зазначається, що виключно законами України визначаються основи національної безпеки, організації Збройних Сил України і забезпечення громадського порядку. Також у ст. 34 Конституції України, у якій закріплюється право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, відмічається можливість обмеження здійснення цих прав законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку. Аналогічно в ст. 39, яка встановлює право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, звертається увага на те, що обмеження реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку. Тобто конституційно громадський порядок позиціонується за своєю значимістю нарівні з національною безпекою в державі.

Проте, в Законі України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964-IV поняття «громадської безпеки» та «громадського порядку» не згадуються. Тлумачиться лише сутність «національної безпеки», під якою законодавець розуміє захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток

суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам. Дане визначення є занадто широким і загально складним для розуміння, проте, з його аналізу можна дійти висновку, що громадська безпека і порядок є важливою складовою національної безпеки, яка характеризує інтереси суспільства.

У свою чергу, в Указі Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України» від 14.03.2016 р. № 92/2016 зазначається, що одним із основних завдань сектору безпеки і оборони є забезпечення громадської безпеки. При цьому, до завдань розвитку сектору безпеки і оборони віднесено: 1) ефективне виконання Національною поліцією України як центральним органом виконавчої влади функцій у сферах протидії злочинності, зокрема, організованих, та забезпечення громадського порядку; 2) підвищення спроможностей Національної гвардії України до виконання завдань із підтримання громадської безпеки, охорони громадського порядку тощо.

Проте, у цьому ж документі проголошено, що метою розвитку Міністерства внутрішніх справ України на сучасному етапі є його становлення як головного органу в системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку та ін. Національна поліція України як центральний орган виконавчої влади служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Її головними завданнями є надання поліцейських послуг у сферах забезпечення публічної безпеки і порядку. Як бачимо, законодавець одночасно використовує поняття як громадської безпеки і порядку, так і публічної безпеки і порядку, не розмежовуючи і не пояснюючи їх при цьому. Проте, оскільки дані терміни, наприклад, були застосовані по відношенню до одного й того ж державного органу — Національної поліції України, можна стверджувати, що в даному випадку вони використані синонімічно.

Аналогічно в Указі Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» від 26 травня 2015 року № 287/2015 зазначено, що Національна поліція як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовуватиметься через Міністра внутрішніх справ України, виконуватиме функції у сферах протидії злочинності, зокрема, організованій, та забезпечення громадського порядку; для підтримання громадського порядку на місцях органи місцевого самоврядування створюватимуть у межах власних бюджетів муніципальну поліцію тощо.

У той же час у Законі України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. № 580-VIII прямо вказується на те, що Національна поліція України — це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Це також свідчить про ототожнення досліджуваних термінів, яке при цьому вважаємо необґрунтованим, зважаючи на відсутність відповідного пояснення та їх невживаність у Конституції України.

Більш того, підтвердженням синонімічного вживання й розуміння публічної та громадської безпеки й порядку є вже сама назва Порядку організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Порядку організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку» від 10.08.2016 р. № 773, хоча в Законі України «Про Національну гвардію України» від 13.03.2014 р. № 876- VII надалі використовуються терміни «громадська безпека», «громадський порядок» (ст.ст. 1, 2 та ін.).

Крім того, «новомодні» поняття публічної безпеки і порядку вже містяться у деяких нормативних актах, хоча й також без законодавчого тлумачення й при одночасному вживанні з усталеними конструкціями «громадської безпеки» та «громадського порядку». Зокрема, у Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України» від 28.10.2015 р. № 878 зазначається, що Міністерство внутрішніх справ України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах: забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку та ін. Аналогічно у Законі України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. № 580-VIII вказується, що Міністр внутрішніх справ України забезпечує формування державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, а також надання поліцейських послуг, та контролює її реалізацію поліцією.

Отже, законодавець синонімічно вживає поняття публічної (громадської) безпеки і порядку, що призводить до колізійності чинного законодавства. На цій проблемі наголошують і інші правознавці. Зокрема, В.Г. Фатхутдінов стверджує, що вживання терміну «публічний» в контексті дослідження обмежене лише

науковою сферою і не має свого аналогу й уживаності в законодавчому обігу, оскільки функціонування його в чинних нормативно-правових актах України не зафіксовано.

Натомість, на думку І.В. Зозулі, законодавець у Законі України «Про Національну поліцію», вживаючи терміни «публічна безпека» та «громадська безпека», не тільки не ототожнює їх, але й відносить термін публічної безпеки до базових, оскільки саме її підтримує Національна поліція, відповідно, її забезпечення є завданням поліції. Термін громадської безпеки й громадського порядку відноситься до другорядних, технічних, реалізація яких відбувається застосуванням з боку поліції виключно спеціальних засобів вилученням зброї, застосуванням засобів фото- і кінозйомки, відеозапису тощо.

Варто погодитися з В.Г. Фатхутдіновим стосовно того, що історія вживання термінів «громадська безпека» і «громадський порядок» тягнеться ще з радянських часів, тому зрозумілим є прагнення новаторів до модернізації. При цьому, при розробці концепції Закону «Про Національну поліцію» його автори спиралися на досвід, накопичений зарубіжними країнами, насамперед США, Франції, Великої Британії, Німеччини, разом із чим механічно була перенесена й термінологія. Вищесказане обґрунтовує нагальність з'ясування сутності поняття публічної безпеки та порядку.

Оскільки в жодному нормативному документі офіційно не тлумачиться поняття публічної безпеки і порядку, вважаємо доречним спершу звернути увагу на офіційне визначення громадської безпеки і порядку, що міститься в Законі України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів» від 08.07.2011 р. № 3673-VI, а саме:

□ громадська безпека — це стан захищеності життєво важливих інтересів суспільства, сконцентрованих у його матеріальних і духовних цінностях, від джерел небезпеки природного або штучного характеру під час підготовки та проведення футбольних матчів, за якого забезпечується запобігання загрозам заподіяння шкоди такими джерелами небезпеки;

□ громадський порядок — це сукупність суспільних відносин, що забезпечують нормальні умови життєдіяльності людини, діяльності підприємств, установ і організацій під час підготовки та проведення футбольних матчів шляхом встановлення, дотримання і реалізації правових та етичних норм [40].

З практики застосування термінів, слів та словосполучень у юриспруденції випливає, що публічний порядок (порядок громадський) — це система суспільних відносин, урегульована правовими та моральними нормами та націлена на гарантування громадської безпеки та громадського спокою, належних умов функціонування державних і недержавних організацій, захист гідності та честі громадян. З цього приводу В. Г. Фатхутдінов слушно підкреслює, що домінантою у розумінні прикметника «публічний» є те, що асоціюється із поняттями «відкритий, прилюдний, гласний», а у прикметника «громадський» — те, що базується на суспільних, соціальних відносинах. Тому, коли йдеться про «публічний порядок» і «публічну безпеку», можна говорити про забезпечення

стану безконфліктності лише в обмеженій локації, без екстраполяції на суспільні відносини, із чим не можемо абсолютно повністю погодитися.

Проте, у тлумачному словнику української мови зазначається, що «громадський» — це той, який виникає, відбувається в суспільстві або стосується суспільства, зв'язаний з ним; суспільний; належний усій громаді, усьому суспільству; колективний; призначений для загального користування; у якому бере участь весь колектив; який добровільно обслуговує різні сторони життя колективу. Натомість, «публічний» — той, що має місце в присутності людей, публіки; призначений для відвідування чи користування широкими масами; прилюдний; громадський. Як бачимо, у загальному розумінні «публічний» і є «громадським».

У загальному розумінні під публічним порядком розуміють урегульовану правовими та іншими соціальними нормами певну частину суспільних відносин, які складають режим життєдіяльності у відповідних сферах, забезпечують недоторканність життя, здоров'я та гідності громадян, власності та умов, що склалися для нормальної діяльності установ, підприємств, організацій, посадових осіб і громадян.

Поняття публічного порядку представляє собою категорію, яка складається з трьох основних елементів:

- зміст публічного порядку;
- засоби регулювання;
- мета встановлення публічного порядку.

У літературі наголошується на тому, що зміст публічного порядку складається з певної частини суспільних відносин, що утворилися в суспільстві, а також супутніх їх прояву умов та обставин. Необхідність чіткого ви-значення публічного порядку вимагає точного відмежування цієї сукупності суспільних відносин від усіх інших, що склалися в суспільстві. На сьогодні загальновизнано, що публічний порядок являє собою складне соціальне явище і його забезпечення вимагає комплексного підходу. Виходячи із норм чинного законодавства та практики діяльності правоохоронних органів, можна зробити висновок, що зміст публічного порядку складають на-ступні групи суспільних відносин:

- суспільні відносин, що забезпечують життя, здоров'я, честь і гідність громадян;
- суспільні відносини, що забезпечують збереження власності;
- суспільні відносини, що забезпечують нормальну діяльність підприємств, установ, організацій, посадових осіб і громадян.

Обов'язковим елементом публічного порядку є засоби регулювання суспільних відносин, які складають зміст публічного порядку: правові, а також інші соціальні норми — норми моралі, звичаї, релігійні норми, прави-ла громадянського співжиття. За їх допомогою встановлюються права та обов'язки учасників суспільних відносин, визначаються заборони на вчинення певних дій, а також можливість і порядок застосування санкцій. Крім того, за допомогою засобів регулювання формуються відповідні установи, покликані забезпечувати безперешкодну реалізацію суспільних відносин, що склалися, а також визначаються їх компетенція, сфера впливу.

Через правові норми регулюються найбільш складні та важливі суспільні відносини. Однак багатогранність суспільного життя не дозволяє всі суспільні відносини урегулювати правовими засобами. Багаточисельні суспільні відносини мають нескладний характер і в результаті повсякденного прояву не вимагають правового регулювання та застосування інших заходів державного забезпечення, а підтримуються громадською правосвідомістю, високою правовою культурою, правилами громадянського співжиття, що склалися, моральними нормами, звичаями.

Обов'язковим елементом публічного порядку є також визначення цілей суспільних відносин, що складаються, та їх регулювання. Такими загальними цілями публічного порядку виступають:

- забезпечення недоторканності життя, здоров'я, гідності та прав людини і громадянина;
- забезпечення недоторканності власності;
- підтримання необхідних умов нормальної діяльності підприємств, установ, організацій, посадових осіб і громадян.

В адміністративно-правовій науці публічний порядок визначається у широкому та вузькому розумінні.

Публічний порядок у широкому розумінні – це вся система суспільних відносин, що склалися в даному суспільстві, тобто, це система урегульованих правовими та іншими соціальними нормами суспільних відносин, які складають режим життєдіяльності в державі, забезпечують недоторканність життя, здоров'я та гідності громадян, власності та умов, що склалися для нормальної діяльності установ, підприємств, організацій, посадових осіб і громадян.

У свою чергу, необхідність створення вказаного режиму життєдіяльності обумовила виникнення держави, а це, у свою чергу, викликало те, що важливим елементом публічного порядку в широкому розумінні виступає публічний порядок у політико-правовому розумінні, без якого неможливе упорядковане та системне життя людей в державі.

Існування публічного порядку в широкому розумінні як всієї сукупності суспільних відносин, що склалися в нашій незалежній державі, напевно, не викликає особливих заперечень. Тому деякі представники юридичної науки з тим, щоб виключити цю складну несталу термінологію, пропонують громадський порядок в широкому розумінні називати державним порядком, маючи на увазі державний та суспільний устрій, який склався, що вбачається цілком закономірним.

Публічний порядок у вузькому розумінні визначається як морально-правовий стан суспільства, при якому компетентні органи виконавчої влади шляхом поліцейського нагляду забезпечують безпеку і правомірну поведінку громадян в публічних (громадських) місцях, вільне використання ними своїх прав і свобод, а також упорядження публічних (громадських) місць, яке сприяє трудовій діяльності та відпочинку громадян. Це не звужене поняття, а таке, що має об'ємний зміст і виступає у різних формах.

Публічний порядок у вузькому розумінні характеризується наступною сукупністю ознак:

- публічний порядок встановлюється в публічних (громадських) місцях, які є різними за призначенням та терміном використання;
- публічний порядок залежить від упорядкування публічних (громадських) місць;
- публічний порядок залежить від правомірної та моральної поведінки громадян;
- публічний порядок – це морально-правовий стан суспільства, який характеризується ознаками міцності та стабільності.

Складний, комплексний характер сфери публічного порядку і сфери публічної безпеки обумовлює необхідність існування різних способів їхньої охорони. В залежності від специфіки правового регулювання суспільних відносин в розглянутих сферах і характеру заходів, за допомогою яких охороняється публічний порядок і забезпечується публічна безпека, розрізняють наступні способи охорони: адміністративно-правовий, оперативно-розшуковий, кримінально-правовий і цивільно-правовий.

До системи заходів з охорони публічного порядку і забезпечення публічної безпеки належить:

- правове регулювання відносин в зазначених сферах, тобто прийняття компетентними органами законодавчих і інших нормативних актів, що регулюють поведінку людей в цих сферах життєдіяльності;
- їх реалізація, тобто втілення в життя державними органами і громадськими формуваннями правил цих актів.

Адміністративно-правова охорона публічного порядку представляє собою виконавчо-розпорядницьку діяльність органів публічного адміністрування, що складаються з встановлених обов'язкових правил поведінки, створення необхідних умов для їх виконання, а також здійснення адміністративного нагляду і вжиття заходів впливу.

Адміністративно-правова охорона – це діяльність, що здійснюється в трьох основних напрямках: нормотворчому – коли створюються закони й інші нормативні акти з адміністративно-правових питань охорони правопорядку; правозастосовчих – що визначені в проведенні в життя встановлених державою правил у сфері публічного порядку; правоохоронного – включаючи заходи забезпечення встановленого порядку і застосування заходів впливу до правопорушників.

Характеристика публічного порядку була б неповною без встановлення його співвідношення з таким поняттям, як правопорядок.

Правопорядок можна визначити як особливий стан суспільних відносин, упорядкованих за допомогою норм права. Як вже було зазначено, суспільні відносини, які є складовими публічного порядку, регулюються і нор-мами права, і правилами громадянського співжиття, і нормами моралі, і релігійними нормами, і звичаями. А суспільні відносини, які складають правопорядок, регулюються тільки нормами права і є, по суті, правовими відносинами.

Зрештою, поняття «публічний порядок» в широкому розумінні (державний порядок) та поняття «публічний порядок» у вузькому розумінні ширше за поняття

«правовий порядок», оскільки публічний порядок у вузькому розумінні включає в себе більш широке коло суспільних відносин за способом їх регулювання.

Публічний порядок — це система суспільних відносин, які складаються і розвиваються в публічних місцях під впливом правових та соціальних норм, спрямованих на забезпечення нормального функціонування установ, організацій, громадських об'єднань, праці й відпочинку громадян, повагу до їх честі, людської гідності та громадської моралі.

Завданням охорони публічного порядку є припинення порушень та притягнення винних до відповідальності, а також попередження порушень і, тим самим, створення сприятливих умов для реалізації громадянами своїх конституційних прав і свобод. Охорона публічного порядку передбачає застосування державою та громадянами системних заходів щодо недопущення порушень публічного порядку.

Заходи щодо забезпечення охорони публічного порядку включають в себе:

- 1) прийняття нормативних актів, що визначають завдання охорони публічного порядку;
- 2) формування системи державних органів, до повноважень яких належить забезпечення публічного порядку та його охорона;
- 3) надання правових можливостей інститутам громадськості брати участь у охороні публічного порядку та здійснювати контроль за державними органами з цього приводу;
- 4) діяльність уповноважених органів державної влади та громадських організацій щодо реалізації змісту нормативних актів із забезпечення охорони публічного порядку.

Правові засади охорони публічного порядку об'єднують положення нормативно-правових актів, що визначають компетенцію і повноваження, завдання і функції органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських формувань у сфері охорони публічного порядку:

1. Правові норми, що безпосередньо регулюють питання організації охорони публічного порядку. Вони містяться в Законах України «Про Національну поліцію», «Про Національну гвардію України», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів» тощо..

2. Правові норми, які опосередковано регулюють забезпечення публічного порядку. Їх можливо знайти у Законах України «Про правовий режим надзвичайного стану», «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» тощо.

3. Охоронні правові норми, які гарантують забезпечення публічного порядку та визначають наслідки протиправних дій, спрямованих на порушення публічного порядку. Це загальні правила та конкретні склади правопорушень і злочинів які посягають на публічний порядок і безпеку, які містяться у Кодексі України про адміністративні правопорушення та Кримінальному кодексі України.

4. Правові акти, які визначають діяльність уповноважених державою органів, що працюють у сфері забезпечення охорони публічного порядку.

Наприклад, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878 Положення про Міністерство внутрішніх справ України.

5. Правові акти, що гарантують можливості брати участь у охороні публічного порядку інститутам громадськості. Наприклад, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2000 року № 1872 Типовий статут громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону.

6. Підзаконні акти уповноважених державою органів, спрямовані на правове регулювання охорони публічного порядку. Наприклад, Наказ МВС України від 10 грудня 2016 р. № 1560 «Про затвердження Інструкції про порядок переведення органів Національної поліції України на посиленій варіант службової діяльності».

7. Локальні акти (плани, розрахунки, накази) місцевих органів виконавчої влади, громадських формувань із урегулювання повсякденних питань охорони публічного порядку.

Зміст категорій "законність", "правопорядок", "публічний порядок", "публічна безпека", їх співвідношення складають сутність заходів із забезпечення прав людини та повноважень органів державної влади в суспільстві, вірне їх поєднання формує концепцію діяльності поліції. Забезпечення цих понять є визначальними основами діяльності Національної поліції.

Категорії "законність" і "правопорядок" є вихідними основами життєдіяльності суспільства. Законність є правовим режимом точного виконання чинних законів усіма суб'єктами права (державними і недержавними, колективними та індивідуальними), при додержанні законності забезпечуються права і виконуються обов'язки людиною, державою і громадянським суспільством.

Результатом законності визнають правопорядок — стан буття держави, суспільства та громадян, які реалізують правові норми в системі суспільних відносин і діють правомірно, тобто демонструють правову (правомірну) поведінку.

Правапорядку притаманні наступні риси: не порушення загальноправових заборон; безперешкодне здійснення правового становища людини і громадянина, державних і громадських інституцій; реалізація учасниками правовідносин суб'єктивних прав і виконання юридичних обов'язків; невідворотність юридичної відповідальності правопорушників у разі невиконання обов'язків, порушення прав і законних інтересів.

Одним із важливих принципів законності і правопорядку є здійснення законів в інтересах людини і для забезпечення її прав: природних (невід'ємних) та закріплених у Конституції, міжнародних стандартах і законах України. Закон не повинен захищати інтереси частки населення: певної партії, нації чи групи людей. Забезпечити таку реалізацію норм законодавства мають усі державні органи, передусім правоохоронні, чільним представником яких є поліція.

Загрозою для забезпечення правопорядку є правопорушення як відображення протиправної поведінки. Кожне правопорушення конкретне,

оскільки його чинить конкретний індивідуальний або колективний суб'єкту певний час, у певному місці.

Кожне скоєння правопорушення, яке посягає на права людини має тягти за собою відповідальність винної особи. Важливо не те, щоб винний був суворо покараний за скоєння правопорушення, а те, щоб жодне правопорушення не залишалося нерозкритим.

Публічний порядок — урегульована правовими та іншими соціальними нормами система суспільних відносин, що забезпечує захист прав і свобод громадян, їх життя і здоров'я, повагу честі та людської гідності, дотримання норм суспільної моралі. Сферу публічного порядку становлять переважно відносини, що виникають і розвиваються у громадських місцях, до яких належать насамперед місця спільного проживання, праці, відпочинку, а також спілкування людей з метою задоволення життєвих потреб.

Публічний порядок передбачає: а) всебічне правове і соціальне забезпечення громадського спокою, нормальних умов для праці, відпочинку й побуту людей, зокрема урегульованість цих відносин охоронними правовими нормами, передусім нормами адміністративного і кримінального права; б) забезпеченість охорони публічного порядку ефективною діяльністю правоохоронних органів та громадських формувань; в) наявність юридичної, а також моральної відповідальності за порушення публічного порядку.

Звичайно, зміст публічного порядку тісно переплітається зі змістом **публічної безпеки**, яка являє собою відносини, пов'язані з відверненням або ліквідацією шкідливих для життя і здоров'я людини наслідків, які викликані небезпечною для оточуючих поведінкою людей або дією стихійних сил природи. Відомо, що невиконання своїх взаємних обов'язків учасниками відносин може мати місце за обставин і з причин, які знаходяться за межами їх волі. Порушити нормальний порядок суспільного життя, суспільних відносин, що склалися, створити загрозу безпеці громадян та збереженню їх майна, порушити нормальну діяльність підприємств, установ, організацій, посадових осіб і громадян можуть і такі обставини, як стихійні лиха: пожежі, повені, землетруси, епідемії тощо. До шкідливих наслідків можуть призвести непродумані організація вуличного руху, проведення масових заходів тощо.

Взаємозв'язок цих груп суспільних відносин в тому, що безумовне здійснення суспільних відносин сфери безпеки є обов'язковою умовою реального прояву відносин у сфері публічного порядку. *А тому необхідно визнати, що складовою частиною змісту публічного порядку є публічна безпека, яка також ґрунтується на суворому виконанні встановлених вимог учасниками відносин з метою попередження та ліквідації шкідливих наслідків стихійних сил природи чи інших небезпечних для суспільства явищ.*

Так, міжнародна поліцейська енциклопедія визначає публічну безпеку як систему суспільних відносин, врегульованих правовими нормами з метою забезпечення безпеки особи, громадського спокою, сприятливих умов праці і відпочинку громадян, нормального функціонування державних органів, громадських об'єднань, підприємств, установ і організацій від загрози, що походить від злочинних та інших протиправних посягань, порушення порядку користування джерелом

підвищеної небезпеки, предметами і речовинами, вилученими з вільного обігу, явищ негативного техногенного і природного характеру, а також особливих обставин.

Публічна безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів суспільства, сконцентрованих у його матеріальних і духовних цінностях, від джерел небезпеки природного або штучного характеру, за якого забезпечується запобігання загрозам заподіяння шкоди такими джерелами небезпеки.

До сфери публічної безпеки належать відносини, пов'язані з дотриманням правил, що забезпечують безпеку:

- руху транспорту і пішоходів;
- правил здійснення будівельних і ремонтних робіт у громадських місцях;
- правил протипожежної безпеки;
- правил боротьби зі стихійними лихами, епідеміями, епізоотіями, епіфітотіями;
- правил користування предметами, які підпадають під ліцензійно-дозвільну систему.

Отже, публічну безпеку в сучасних умовах слід розглядати в широкому сенсі слова як безпеку суспільства з урахуванням системного підходу та взаємозв'язку з усіма видами безпеки й існуючими загрозами безпеці. В такому випадку громадська безпека тісно пов'язана з безпекою кожної людини як члена цього суспільства, є складовим елементом національної, колективної, міжнародної та глобальної безпеки.

У вузькому розумінні публічна безпека – це стан захищеності духовних і матеріальних цінностей суспільства, встановленого порядку діяльності, майнових та немайнових прав його організації та прав і свобод кожної людини від зовнішніх та внутрішніх загроз, пов'язаних з протиправною діяльністю або бездіяльністю людей, який забезпечує умови для їх нормальної життєдіяльності та розвитку.

Для з'ясування сутності публічної безпеки важливо також встановити співвідношення цього поняття з поняттям “публічний порядок”. В юридичній літературі висловлювалися думки, що публічна безпека є складовою публічного порядку, але інші заперечували таке співвідношення цих двох категорій.

Зокрема, пропонується вважати, що публічна безпека охоплює публічний порядок. Деякі сучасні дослідники, характеризуючи публічний порядок як правову категорію, фактично не відрізняють його від публічної безпеки, уживаючи ці поняття як синоніми.

Полярність поглядів щодо співвідношення категорій “публічний порядок” і “публічна безпека” піддавалися критиці з боку практичних працівників, які пропонували критерії розмежування злочинних і незлочинних посягань на громадський порядок.

Так, на думку І.П. Голосніченка, розмежовуючи категорії публічного (громадського порядку) і публічної (громадської) безпеки, в першу чергу слід визначити об'єкт правових відносин у сферах, які розглядаються, що дозволить більш чітко виділити відповідні адміністративні делікти. Серед ознак, які впливають на стан громадської безпеки є зовнішні обставини. Це – нормальна життєдіяльність людей та усунення негативних якостей, джерел підвищеної небезпеки та забезпечення цих відносин законами та іншими нормативно-правовими актами.

Публічна (громадська) безпека включає такі відносини, які попереджають або

усувають шкідливі для життя та здоров'я людини наслідки, котрі можуть бути заподіяні в результаті дій людей штучним, або природним джерелом підвищеної небезпеки. Головна особливість відносин громадської безпеки залишається незмінною і полягає у тому, що вони на відміну від відносин публічного (громадського) порядку (які окрім нормативно-правового піддаються значному забезпеченню іншими соціальними нормами – звичаями, традиціями, тощо) мають або повинні мати чітку нормативно-правову регламентацію.

Отже, категорії “публічний порядок” і “публічна безпека” мають багато спільного, але вони не є тотожними. Ці дві соціально-правові категорії взаємопов'язані і доповнюють одна одну.

Треба звернути увагу й на те, що зараз в Україні вперше в Конституції закріплено положення, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а це вимагає перегляду значення та змісту категорії “особиста безпека”, яка, на нашу думку, є основним елементом публічної (громадської), національної, колективної, міжнародної та глобальної безпеки.

Тому забезпечення людині безпечних умов її існування, діяльності, розвитку є одним з найважливіших завдань суспільства і держави. В той же час кожна людина повинна брати участь у забезпеченні публічної (громадської), національної, регіональної, колективної, міжнародної, глобальної безпеки та дотримуватися загальнообов'язкових правил, моральних настанов.

У сучасній юридичній літературі можна зустріти різні погляди на розуміння публічної (громадської) безпеки. Аналіз дискусій, які ведуться в цій галузі, дозволяє виявити відсутність будь-якої єдності в поглядах на це питання.

Взагалі, поняття «публічна (громадська) безпека» – відносно нове для теорії та практики органів внутрішніх справ, що зумовлює відсутність єдиного трактування цього поняття. Якщо розглядати публічну (громадську) безпеку як одне із завдань поліції, яке законодавчо закріплене, то ретроспективний аналіз показує цікаву тенденцію в їх трансформації від забезпечення громадського спокою поліцією в XIX столітті до охорони публічного (громадського) порядку радянською міліцією в 60-80 роках XX століття, а також до забезпечення публічної (громадської) безпеки в 90-х роках. Поняття публічної (громадської) безпеки в діяльності поліції, пов'язане із забезпеченням публічного (громадського) порядку, вперше було внесене в законодавчі акти в період проведення реформ в Україні (початок 90-х років) і практичне втілення його допускає широкий спектр наукових досліджень.

Словосполучення «публічна (громадська) безпека» складається з двох взаємодоповнюючих слів «публічна (громадська)» і «безпека». Слово «публічна (громадська)» широко застосовується в значенні, пов'язаному з суспільними відносинами. Тому необхідно значення слова «публічний (громадський)» пов'язувати з процесами, що відбуваються у стосунках і взаємодії між людьми, тобто в суспільстві.

Звернемося до тлумачення терміну «безпека». Він теж викликає багато суджень, які необхідно розглянути. В останні десятиріччя поняття «безпека» стало вживаним представниками багатьох верств населення України.

У Конституції України виділяють три основних різновиди безпеки: «безпека громадянина» (ст. 3), «громадська безпека» (статті 16, 36, 39, 92), «безпека держави» (статті 18, 37, 106). У Законі України «Про основи національної безпеки України» визначається національна безпека України – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам.

Проблеми безпеки турбували суспільство з давніх часів. Розглядаючи виникнення і становлення самої ідеї безпеки, а також самого поняття, відзначимо що вперше згадку про це знаходимо у філософській і науковій спадщині Сходу в IV – VI століттях до нашої ери в працях Сунь-Цзи «Трактат про воєнне мистецтво», У-Цзи «Про мистецтво ведення війни», де були визначені положення, що є базовими у теорії забезпечення безпеки держави та людини. Пізніше Платон висловлює свої бачення безпеки. Поняття безпека за Платоном асоціюється з таким поняттям, як «допомога» і «спасіння». У часи Стародавнього Риму Цицерон стверджував, що з появою власності на землю виникає необхідність її охороняти і забезпечувати безпеку її власників, а в цілому – необхідність в системі забезпечення безпеки держави.

У наш час при визначенні поняття «безпеки» необхідно враховувати такі фактори: по-перше, що вона формується з соціально-економічних та інших основ держави, її інтересів і загроз, які реально існують; по-друге, безпека держави, суспільства і особистості повинна забезпечуватися у багатьох напрямках; по-третє, історично сформований підхід до забезпечення безпеки як захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз, потребує перегляду, оскільки загроза може походити від реальних ситуацій внутрішнього життя держави і суспільства.

Розглядаючи соціально-політичне визначення громадської безпеки крізь призму складових понять, це поняття можна трактувати, як динамічно-стійкий стан стосовно несприятливих впливів, які постійно контролюються діяльністю спеціальних державних органів, що повинні створювати умови для розвитку навичок і реалізації соціально значимих потреб людини, її законних прав і свобод, забезпечуючи розвиток і збереження матеріальних та духовних цінностей суспільства, а також територіальну цілісність, суверенітет і конституційний устрій держави. У такому визначенні враховані всі елементи: об'єкт (людина, суспільство, держава), суб'єкт (сформовані для цього органи), обставини загрози (несприятливі впливи), способи забезпечення (діяльність, направлена на підтримання динамічно-стійкого стану).

Таким чином, *публічний (громадський) порядок, правопорядок та публічна (громадська) безпека* являють собою органічно взаємопов'язані між собою соціальні явища, які обумовлюють єдність комплексу здійснюваних заходів щодо їх забезпечення та охорони.

Існуючі погляди на поняття публічної (громадської) безпеки і публічного (громадського) порядку, наведені вище, можна пояснити тим, що вони мають певну схожість. До схожості цих понять віднесемо наступні ознаки:

а) ці категорії мають складну соціальну природу, маючи в своїй основі певну сукупність суспільних відносин, які охороняються державою;

б) це найбільш суттєві і багаточисельні зв'язки у сфері суспільного життя, які мають загальні ознаки, що дозволяють співвідносити їх один з одним, наприклад такі, як захист прав, свобод і законних інтересів об'єкта зазіхання;

в) однорідність суспільних відносин, які утворюють кожне з понять, що розглядається і регулювання їх визначеними сукупностями норм, дозволяють розглядати ці відносини як схожі явища.

Отже, визначаючи співвідношення понять «публічний (громадський) порядок» і «публічна (громадська) безпека» їх можна співвідносити як динамічне і статичне поняття. Публічний (громадський) порядок – це динамічне явище, а публічна (громадська) безпека – це статичне явище, які взаємодоповнюють одне одного.

Наступною категорію, що підлягає розгляду є поняття охорони публічного/громадського порядку. Словникові джерела, вказують, що *охороняти, забезпечувати* – значить створювати надійні умови для здійснення чогось. Забезпечувати відносини публічного/громадського порядку - значить підтримувати такий стан суспільних відносин, що відповідав би нормам, які його регулюють. Тобто, діяльність по охороні відносин громадського порядку і полягає в тому, щоб створити належний стан суспільних відносин.

Перш ніж розглядати зміст охорони публічного/громадського порядку, необхідно зазначити, що під його охороною розуміють зумовлену закономірностями розвитку суспільства, здійснювану органами внутрішніх справ, іншими державними органами і громадськими організаціями при активній допомозі громадян, систему виховних, організаційних і правових заходів, спрямованих на забезпечення дотримання правил, які регулюють відносини людей у сфері суспільно-політичного життя та побуту, профілактику і припинення порушень, притягнення винних у порушенні встановлених правил до відповідальності, захисті прав і свобод громадян, інтересів держави і суспільства від злочинних та інших антисуспільних посягань.

Охорона публічного/громадського порядку може розглядатись як процес здійснення державними органами та громадськими організаціями заходів щодо забезпечення недоторканності громадян, захисту їх конституційних прав і свобод, власності та створення умов громадського спокою, нормальних умов функціонування державних органів, установ, підприємств, організацій всіх форм власності.

До цих заходів відноситься, по-перше, створення законодавчих і інших нормативних актів, що регулюють сферу охорони публічного/громадського порядку, і, по-друге, діяльність органів держави та громадських організацій по забезпеченню реалізації цих актів.

Завданням забезпечення публічного/громадського порядку і публічної/громадської безпеки є припинення порушень та притягнення винних до відповідальності, а насамперед, охорона публічного/громадського порядку покликана попереджати порушення, і тим самим створювати сприятливі умови для реалізації громадянами своїх конституційних прав і свобод.

Складовою частиною охорони публічного/громадського порядку є забезпечення публічної/громадської безпеки, яка передбачає чітке дотримання правил поведінки зі зброєю, боєприпасами, вибуховими, сильнодіючими, а також радіоактивними речовинами, правил дорожнього руху, протипожежних правил, правил техніки

безпеки на підприємствах, будівництві, в науково-дослідних закладах, санітарних правил, правил безпеки при виконанні будівельних робіт тощо.

В юридичній науці охорону публічного/громадського порядку відносять до адміністративно-політичної діяльності держави, завданням якої є створення необхідних умов для нормальної взаємодії людей в процесі їхньої життєдіяльності.

З вищезазначеного випливає, що публічна безпека і порядок є невід'ємним об'єктом адміністративно-правової охорони, яка здійснюється за допомогою передбачених законодавством методів, форм, процедур, засобів, тощо. Сучасний стан законодавства у сфері публічної безпеки і порядку потребує уніфікації та гармонізації термінологічного апарату і офіційного визначення поняття публічної безпеки і порядку.

2. Поняття громадського місця, класифікація громадських місць

У зв'язку із тим, що досліджувана проблематика тісно пов'язана з місцем, де виникають суспільні відносини між людьми, то закономірно постає питання про те, що слід розуміти під публічним (громадським) місцем.

Етимологічного тлумачення словосполучення “громадські місця” у сучасній українській мові не існує, але окремо ці слова тлумачаться таким чином: прикметник “громадський” визначається, як такий, що 1) відбувається у суспільстві, або стосується суспільства, пов'язаний з ним, 2) належний усій громаді, усьому суспільству, колективний, 3) призначений для загального користування.

Визначення громадських місць міститься в деяких нормативно-правових актах України, при чому в більшості норм саме кримінального права, а не адміністративного. Недоліком, який спостерігається, є те, що жодним суб'єктом нормотворчості не наводиться визначення самого поняття, а лише перераховуються елементи, які входять до складу вказаного терміну.

У п. 5 ч. 3 ст. 13 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22.06.2002 р. дається орієнтовний перелік громадських місць, до яких належать клуби, кінотеатри, стадіони та інші [34]. Проте словосполучення «та інші» не надає можливості стверджувати про вичерпність вказаного переліку, а отже, за своїм змістом містить поверхневий аналіз.

У Законі України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» дається наступне визначення громадського місця: громадське місце – частина (частини) будь-якої будівлі, споруди, яка доступна або відкрита для населення вільно, чи за запрошенням, або за плату, постійно, періодично або час від часу, в тому числі під'їзди, а також підземні переходи, стадіони [36].

Забороняється куріння тютюнових виробів, а також електронних сигарет і кальянів:

- 1) у ліфтах і таксофонах;
- 2) у приміщеннях та на території закладів охорони здоров'я;
- 3) у приміщеннях та на території навчальних закладів;
- 4) на дитячих майданчиках;
- 5) у приміщеннях та на території спортивних і фізкультурно-оздоровчих споруд

та закладів фізичної культури і спорту;

6) у під'їздах житлових будинків;

7) у підземних переходах;

8) у транспорті загального користування, що використовується для перевезення пасажирів;

9) у приміщеннях закладів ресторанного господарства;

10) у приміщеннях об'єктів культурного призначення;

11) у приміщеннях органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших державних установ;

12) на стаціонарно обладнаних зупинках маршрутних транспортних засобів.

Також, забороняється, крім спеціально відведених для цього місць, куріння тютюнових виробів:

1) у приміщеннях підприємств, установ та організацій усіх форм власності;

2) у приміщеннях готелів та аналогічних засобів розміщення громадян;

3) у приміщеннях гуртожитків;

4) в аеропортах та на вокзалах.

Наведене визначення містить низку недоліків, насамперед його конструкція включає різнопорядкові категорії: 1) територіальну дислокацію можливих громадських місць, обмежених лише територією будівлі, споруди чи їхніми частинами; 2) періодичність використання громадських місць; 3) неповний орієнтовний перелік таких місць; 4) за такого підходу до категорії громадських місць безпідставно не потрапляють відкриті частини території, призначені для спільного використання невизначеним колом осіб наприклад, вулиці, площі, сквери, дороги.

Термін «громадське місце» зустрічається в Кодексі України про адміністративні правопорушення, більше того, громадське місце визначається як обов'язкова ознака об'єктивної сторони конкретних правопорушень, а саме: ст. 173 (дрібне хуліганство, тобто нецензурна лайка в громадських місцях, образливе чіпляння до громадян та інші подібні дії, що порушують громадський порядок і спокій громадян); ст. 178 (розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді); ч. 3 ст. 181 (ворожіння в громадських місцях); ст. 182 (порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо захисту населення від шкідливого впливу шуму чи правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях), тобто громадське місце характеризується як місце вчинення адміністративного правопорушення та підлягає обов'язковому доказуванню.

Характеризуючи громадські місця, науковці називали різні істотні ознаки, що відображають предметний зміст цього поняття. Разом із тим визначальною ознакою поняття «громадське місце» називалася «суспільна значущість» для задоволення культурних, ідеологічних, політичних, естетичних, економічних та інших інтересів багатьох людей; «публічність громадських місць», що передбачає вільний доступ і їх спільне використання необмеженою кількістю людей.

Н.Ф. Кузнецова розглядала громадський порядок як закріплений у нормах права і моралі певний порядок відносин у громадських місцях.

Подібні за змістом висловлювання містяться й у працях інших науковців, де з громадськими місцями пов'язувалося виникнення правовідносин з охорони

громадського порядку.

А.Б. Агапов стверджує, що будь-які об'єкти реального чи потенційного місцезнаходження фізичних осіб: парк, стадіон, сквер - належать до громадських місць, навіть і в той момент, коли громадяни там відсутні, важливо, що вони гіпотетично можуть там знаходитися і стати випадковими свідками або учасниками протиправних дій у будь-який момент доби.

Проте теза щодо можливої відсутності громадян у громадському місці видається спірною, так як під час здійснення правопорушення в громадському місці буде дуже складно, а в деяких випадках і неможливо реалізувати положення ст. 272 КУпАП про залучення до участі у справі про адміністративні правопорушення свідків, адже інші докази (крім показань свідків), як свідчить практика, розгляду справ про адміністративні правопорушення посадовими особами практично не використовуються, що опосередковано вказує на спірність цієї точки зору.

Ю.П. Бахрах під громадським місцем розуміє місце громадського користування, а також приміщення підприємств, установ, організацій, які здійснюють обслуговування населення; пляжі, вулиці, привокзальні площі, вокзали, стадіони, іподроми, кінотеатри тощо.

Ототожнення понять «громадське місце» та «місце громадського користування», на нашу думку, є не коректним. З метою розмежування вказаних термінів потрібно виходити з того, що місце громадського користування - це чітко визначений, відокремлений простір або будівля загального користування, яка надається особі на певний строк для заздальгідь установлених цілей. Тобто, вказане поняття є дещо вузьчим, ніж громадське місце, хоча й тісно з ним пов'язане.

Ф.Є. Колонтаєвський пропонує розуміти під громадським порядком систему суспільних відносин, що виникають та існують здебільшого в громадських місцях. Така система, на його думку, ґрунтується на дотриманні норм права й інших соціальних норм, спрямованих на забезпечення особистої безпеки громадян та громадської безпеки, створення сприятливих умов для нормального функціонування підприємств, установ, організацій і громадських організацій. Таке поняття громадського порядку відповідає потребам створення нормативних правових умов для праці та відпочинку людей, основаних на дотриманні прав і свобод людини та громадянина, повазі до їхньої честі, гідності, соціальної моралі. Громадський порядок - урегульована правовими й іншими соціальними нормами система суспільних відносин, що забезпечує захист прав і свобод громадян, їхнє життя і здоров'я, повагу до честі й людської гідності, дотримання норм суспільної моралі. Специфіку громадського порядку становлять переважно відносини, що виникають і розвиваються в громадських місцях, до яких належать насамперед місця спільного проживання, праці, відпочинку, а також спілкування людей, з метою задоволення різноманітних життєвих потреб. Охорона громадського порядку здійснюється з метою запобігання правопорушенням, відновлення порушених прав і притягнення правопорушників до відповідальності.

У процесі адміністративно-правового регулювання термін «громадські місця» використовується для просторового визначення території виникнення та дії правовідносин, що становлять зміст громадського порядку, який є складовою правопорядку в державі. Тож громадські місця визначають як об'єкт адміністративно-

правової охорони, проте громадський порядок охороняється й кримінально-правовими засобами, тобто може визначатися об'єктом і кримінально-правової охорони.

Отже, можна стверджувати, що головною особливістю, яка простежується в наукових працях учених, є те, що громадське місце - це територія, яка використовується для задоволення певних соціальних потреб (відпочинку, роботи, пересування) та є вільною у використанні для необмеженого кола осіб, тобто має публічний характер.

Саме ознака публічності дає змогу стверджувати, що громадським місцем може бути лише територія не виробничого й нежитлового призначення. Належність території до вказаних ознак свідчить про її вільний доступ і виникнення правовідносин із охорони громадського порядку, на відміну від території житлового призначення, надання доступу до якої здійснюється на підставі рішення, згоди власника чи уповноваженої ним особи.

Із наведених позицій учених щодо правової природи громадського порядку випливає, що громадське місце є визначальною ознакою поняття «громадський порядок» і його просторовою основою, а отже, указані поняття не можуть визнаватися як тотожні, проте є взаємозалежними та взаємозумовленими. Громадський порядок свідчить про певний стан речей, зокрема про наявність таких суспільних відносин, де забезпечується захист прав і свобод людини та громадянина, дотримання норм суспільної моралі, приписів правових норм і ступеня їх реалізації в громадському місці. Громадське місце вказує на конкретну територію, де зазначений стан речей існує та забезпечується заходами державного примусу.

Отже, наведені позиції вчених щодо визначення правової природи поняття «громадське місце» та його взаємозв'язку із категорією «громадський порядок» дають змогу сформулювати такі ознаки:

1) громадське місце характеризується територіальною визначеністю, тобто територією, у межах якої здійснюється державне регулювання суспільних відносин з метою охорони громадського порядку, що гарантується заходами державного примусу. Забезпечення реалізації принципів поваги до життя і здоров'я людини та громадянина, мирного співжиття, дотримання ідей суспільної моралі на основні добровільного виконання вказаних загальнофілософських положень є ознаками соціальної, правової держави й забезпечується за допомогою заходів адміністративно-правового примусу;

2) громадське місце використовується з метою задоволення культурних, ідеологічних, політичних, естетичних, економічних потреб людини та громадянина, тобто тих потреб, які мають значення для широкого кола осіб. Справедливою видається думка про те, що громадські місця відіграють істотну роль у життєдіяльності суспільства й окремо взятої людини як ключового елемента соціуму. За філософського підходу можна стверджувати що, соціальне буття людини, її перебування в громадських місцях (відвідування культурно-масових, розважальних заходів; прогулянки по вулиці, бульвару, парку) становлять одну з основ її існування, тобто фактично кожен громадянин з метою задоволення та/або реалізації своїх різних внутрішніх і зовнішніх потреб є учасником суспільних відносин, що складаються в громадських місцях;

3) управління громадськими місцями та підтримання їх у належному стані, визначення їх переліку здійснюється відповідною територіальною громадою - сільською, селищною, міською радою;

4) громадське місце є публічним і знаходиться у вільному доступі для необмеженого кола осіб, незалежно від соціальної, групової чи іншої належності й без будь-яких спеціальних дозволів, проте у випадках, установлених законом, можливість знаходитись і використовувати громадські місця може бути обмежена (наприклад, у разі оголошення в державі воєнного стану та запровадження комендантського часу, набрання законного рішення суду щодо заборони проведення мітингу чи зборів). Указана ознака надає можливість стверджувати, що громадським місцем може бути лише територія невиробничого й нежитлового призначення, оскільки території виробничого чи іншого призначення, як правило, знаходяться в приватній власності та потребують згоди до їх доступу від власника чи уповноваженої ним особи. Приватна чи виробнича сфера життя є відокремленою від суспільства й не містить публічних інтересів, а отже, у вказаних сферах не виникають і відносини із охорони громадського порядку;

5) у випадках, установлених законом, громадське місце визначається як обов'язкова ознака об'єктивної сторони конкретних правопорушень і підлягає обов'язковому доказуванню (наприклад, ст. ст. 173, 178, ч. 3 ст. 181, ст. 182 КУпАП).

3. Участь громадськості в охороні публічного порядку

Актуальним сьогодні є розширення участі громадян і їх об'єднань у охороні громадського порядку, протидії злочинності. З одного боку громадські утворення допомагають поліції у боротьбі із злочинністю, з іншого – сприяють більшій прозорості діяльності правоохоронних органів, здійснюють громадський контроль.

Виходячи з історичного досвіду діяльності добровільних народних дружин у часи Радянського Союзу, в Україні поширюється практика діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку.

Так, громадяни України відповідно до Конституції України мають право створювати громадські об'єднання для участі в охороні громадського порядку і державного кордону, сприяння органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам у запобіганні та припиненні адміністративних правопорушень і злочинів, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, а також у рятуванні людей і майна під час стихійного лиха та інших надзвичайних обставин.

Правові та організаційні основи їх діяльності визначені Законом України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону»:

1. Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» надає можливість створювати на засадах громадської самодіяльності зведені загони громадських формувань, спеціалізовані загони (групи) сприяння поліції, асоціації громадських формувань тощо (стаття 1 Закону).

2. Основними завданнями громадських формувань у сфері охорони публічного порядку є:

- надання допомоги органам поліції у забезпеченні публічного порядку і безпеки, запобіганні адміністративним проступкам і злочинам;
- інформування органів поліції про вчинені або ті, що готуються, злочини, місця концентрації злочинних угруповань;
- сприяння органам поліції у виявленні і розкритті злочинів, розшуку осіб, які їх вчинили, захисті інтересів держави, підприємств, установ, організацій, громадян від злочинних посягань; участь у забезпеченні безпеки дорожнього руху та боротьбі з дитячою бездоглядністю і правопорушеннями неповнолітніх.

3. Громадські формування створюються і діють у взаємодії з правоохоронними органами, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Завдання перших — повсякденна організація, спрямування і контроль; других — координація діяльності громадських формувань (стаття 3 Закону). Громадські формування з охорони громадського порядку не є лише прерогативою місцевих органів влади. Територіальні підрозділи поліції можуть брати безпосередню участь в утворенні та сприянні діяльності таких формувань. Громадські формування діють загалом на тих принципах, що визначені для поліції: гуманізму, законності, гласності, добровільності, додержання прав та свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, рівноправності членів цих формувань.

4. Громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону не мають права займатися підприємницькою або іншою діяльністю з метою одержання прибутку.

5. Громадське формування з охорони громадського порядку і державного кордону набуває статусу юридичної особи з дати його державної реєстрації в порядку, визначеному Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань". Для реєстрації громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону подаються рішення про його створення, підтримане відповідним органом Національної поліції чи підрозділом Державної прикордонної служби України, узгоджене з цими органами положення (статут), інформація про склад керівного органу, а також список членів формування.

6. Членами громадських формувань з охорони громадського порядку можуть бути громадяни України, які досягли 18-річного віку, виявили бажання брати участь у зміцненні правопорядку та здатні за своїми діловими, моральними якостями і станом здоров'я виконувати на добровільних засадах взяті на себе зобов'язання (стаття 12 Закону).

7. Члени громадських формувань з охорони громадського порядку отримують спеціальне посвідчення і нарукавну пов'язку.

8. Члени громадських формувань з охорони громадського порядку можуть проходити спеціальну підготовку в органах поліції, мають переважне право на вступ до навчальних закладів зі специфічними умовами навчання системи МВС, прийняття на службу в поліцію (статті 12, 18 Закону).

9. Складна і відповідальна служба з охорони публічного порядку може призвести до втрати життя і здоров'я задіяних осіб. Тому стаття 17 Закону передбачає спеціальні правові гарантії для членів громадських формувань: виплата допомоги при загибелі, каліцтві чи інвалідності при виконанні покладених завдань або внаслідок цього, збереження посади і середньої зарплати за основним місцем роботи на час тимчасової непрацездатності.

10. Члени громадського формування з охорони громадського порядку у спеціально передбачених випадках (визначених Законом України "Про Національну поліцію") можуть використовувати спецзасоби індивідуального захисту та самооборони, отримувати їх для виконання своїх завдань від базового органу поліції, отримувати дозвіл на придбання.

11. Органи місцевого самоврядування та місцеві державні адміністрації мають право вирішувати питання щодо забезпечення діяльності громадських формувань, надавати їм службові приміщення, необхідний інвентар та засоби зв'язку (стаття 19 Закону). Приміщення має бути надане в місячний строк після реєстрації громадського формування.

Основними формами взаємодії поліції і громадських формувань під час охорони публічного порядку можуть бути:

1. Спільна розробка і реалізація заходів щодо охорони публічного порядку і безпеки.

2. Узгодження самостійних дій щодо охорони публічного порядку.

3. Обмін інформацією, що являє спільний інтерес та стосується стану протидії злочинності.

4. Проведення громадськими формуваннями заходів за ініціативою підрозділів поліції.

5. Допомога з боку поліції громадським формуванням у проведенні заходів щодо охорони публічного порядку та ін.

З поміж різних форм взаємодії органів поліції з інститутами громадянського суспільства найбільш ефективними у боротьбі із злочинністю є саме профільні громадські утворення з охорони громадського порядку, адже їх члени мають повноваження на застосування спецзасобів, правообмежень у спеціальних випадках, загалом більш підготовлені до виконання правоохоронних завдань.

Конкретні форми та методи діяльності громадських формувань в охороні правопорядку та публічної безпеки визначені у статті 11 Закону України "Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону":

1) спільне з працівниками органів поліції патрулювання і виставлення постів на вулицях, майданах, залізничних вокзалах, в аеропортах, морських і річкових портах, у місцях компактного проживання громадян, розташування підприємств, установ, організацій, навчальних закладів, а також у місцях можливого вчинення правопорушень

2) участь в забезпеченні охорони громадського порядку під час проведення масових заходів;

3) участь у заходах правоохоронних органів, спрямованих на боротьбу з окремими видами правопорушень.

Патрулювання здійснюється разом з поліцейськими патрульної служби та дільничними офіцерами поліції, щоденно на патрулювання заступає група членів формування, за їх допомогою в місті додатково забезпечується декілька маршрутів патрулювання, визначених планом органу поліції. Виходячи з досвіду функціонування взірцевих громадських формувань з охорони громадського порядку, діяльність громадських формувань організована і здійснюється залежно від пори року. У будні дні зимової пори члени формування задіяні до патрулювання з 17.00 до 24.00, літньої – з 18.00 до 01.00, у вихідні та святкові дні – з 19.00 до 02.00.

Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» передбачає спеціальні права членів громадських формувань з охорони громадського порядку під час виконання своїх обов'язків з охорони громадського порядку після обов'язкового пред'явлення посвідчення члена громадського формування. Стаття 13 Закону дає їх детальний перелік:

1) вимагати від громадян додержання правопорядку, припинення адміністративних правопорушень і злочинів;

2) у разі підозри у вчиненні адміністративних правопорушень і злочинів перевіряти у громадян документи, що посвідчують їх особу;

3) спільно з поліцейськими затримувати і доставляти до органу поліції, штабу громадського формування з охорони громадського порядку або громадського пункту охорони порядку осіб, які виявили злісну непокору законним вимогам і не виконують вимог щодо припинення адміністративного правопорушення;

4) складати протоколи про адміністративні правопорушення;

5) входити до клубів, кінотеатрів, стадіонів, інших громадських місць і приміщень за згодою власника чи уповноваженого ним органу для переслідування правопорушника, який переховується, або припинення адміністративних правопорушень чи злочинів;

6) у невідкладних випадках використовувати транспортні засоби, що належать підприємствам, установам, організаціям або громадянам (за їх згодою) для доставляння до лікувальних закладів осіб, що перебувають у безпорадному стані, а також осіб, які потерпіли від нещасних випадків або правопорушень і потребують термінової медичної допомоги;

7) у разі порушення водіями Правил дорожнього руху, створення реальної загрози життю або здоров'ю громадян вживати заходів до припинення цього правопорушення, здійснювати перевірку документів у водіїв на право користування та керування транспортними засобами, а також не допускати осіб, які не мають документів або перебувають у стані сп'яніння, до подальшого керування транспортними засобами;

8) під час виконання обов'язків члена громадського формування використовувати за власним бажанням свій або інший приватний автотранспорт за згодою власника або особи, у володінні якої він перебуває;

9) вести роботу серед населення щодо роз'яснення чинного законодавства;

10) застосовувати в установленому порядку заходи фізичного впливу, спеціальні засоби індивідуального захисту та самооборони, заряджені речовинами сльозоточивою та дратівною дією.

Щодо застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів індивідуального захисту та самооборони слід відзначити, що згідно статті 14 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» ці засоби можна застосовувати:

1) для самозахисту і захисту громадян від нападу та інших дій, що створюють загрозу їх життю або здоров'ю;

2) для припинення групових порушень громадського порядку та державного кордону;

3) для відбиття нападу на будівлі, приміщення державних і громадських організацій, підприємств, установ, транспортні засоби, а також громадян та їх особисту власність;

4) для затримання і доставляння до органу поліції, громадського пункту охорони порядку осіб, які вчинили адміністративні правопорушення чи злочини, продовжують заподіювати шкоду оточуючим громадянам або чинять опір;

5) для припинення в разі потреби опору працівникам поліції, іншим особам, які виконують службові або громадські обов'язки з охорони громадського порядку та боротьби із злочинністю.

Обмеження застосовувати спецзасоби до певної категорії осіб відповідають аналогічним нормам для працівників поліції.

Виходячи з наведеного можливо передбачити збільшення форм та участі громадян в охороні громадського порядку. Розширення форм і методів участі громадськості у правоохоронній та правозахисній діяльності, поглиблення партнерських відносин з поліцією, передусім підрозділами превентивної діяльності, буде лише на користь як суспільству, так і державі. Таким чином не лише покращуються реальні показники роботи поліції, але і зростає довіра громадян до правоохоронних органів.

РОЗДІЛ 2. СИЛИ ТА ЗАСОБИ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ДЛЯ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ

1. Поліцейські заходи, їх характеристика та порядок застосування

Поліцейські заходи – це дії або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовуються поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», поліція для виконання покладених на неї завдань вживає заходів реагування на правопорушення, а також для охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення застосовує в межах своєї компетенції поліцейські превентивні заходи та заходи примусу.

Поліція для виконання покладених на неї завдань може застосовувати інші заходи, визначені окремими законами.

Щодо вимог до застосування поліцейських заходів необхідно зазначити, про те що дані заходи застосовуються виключно для виконання повноважень поліції. Якщо поліцейського неможливо ідентифікувати за зовнішніми ознаками, він зобов'язаний пред'явити особі документ, що посвідчує його повноваження. Обраний поліцейський захід має відповідати таким критеріям, як законність, необхідність, пропорційність та ефективність.

Законність при обранні поліцейських заходів означає те, що вони повинні бути зазначені у законі. Поліцейському заборонено застосовувати будь-які інші заходи, ніж визначені законами України.

Необхідність при обранні поліцейських заходів означає те, що в ситуації яка виникла, для виконання повноважень поліції, неможливо застосувати інший захід або його застосування буде неефективним, а також якщо такий захід заподіє найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам.

Застосований поліцейський захід є пропорційним, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди.

Обраний поліцейський захід є ефективним, якщо його застосування призвело до виконання повноважень поліції.

Припинення поліцейських заходів відбувається, якщо досягнуто мети його застосування, якщо неможливість досягнення мети заходу є очевидною або якщо немає необхідності у подальшому застосуванні такого заходу.

Превентивні поліцейські заходи, їх види.

Під час проведення превентивних поліцейських заходів поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», поліція може застосовувати такі превентивні заходи:

1. Перевірка документів особи. Поліцейський має право вимагати у особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи, у таких випадках:

1) якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи;

2) якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення;

3) якщо особа перебуває на території чи об'єкті із спеціальним режимом або в місці здійснення спеціального поліцейського контролю;

4) якщо в особі є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений, або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;

5) якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події;

б) якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об'єктом вчинення правопорушення.

2. *Опитування особи.* Поліцейський може опитати особу, якщо існує достатньо підстав вважати, що вона володіє інформацією, необхідною для виконання поліцейських повноважень.

Для опитування поліцейський може запросити особу до поліцейського приміщення. Надання особою інформації є добровільним. Особа може відмовитися від надання інформації. Проведення опитування неповнолітніх допускається тільки за участю батьків (одного з них), іншого законного представника або педагога. Перед проведенням опитування особи поліцейський роз'яснює їй підстави та мету застосування поліцейського заходу, якщо це не перешкодить виконанню поліцією повноважень, покладених на неї цим Законом.

3. *Поверхнева перевірка.* Поверхнева перевірка як превентивний поліцейський захід є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу.

Поліцейський для здійснення поверхневої перевірки особи може зупиняти осіб та/або оглядати їх, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб. Поверхнева перевірка здійснюється поліцейським відповідної статі. У невідкладних випадках поверхневу перевірку може здійснити будь-який поліцейський лише з використанням спеціального приладу або засобу.

Поліцейський може здійснювати поверхневу перевірку речі або транспортного засобу:

1) якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться правопорушник або особа, свобода якої обмежується в незаконний спосіб;

2) якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб;

3) якщо існує достатньо підстав вважати, що річ або транспортний засіб є знаряддям вчинення правопорушення та/або знаходиться в тому місці, де може бути скоєно кримінальне правопорушення, для запобігання якого необхідно провести поверхневу перевірку.

Поверхнева перевірка речі або транспортного засобу здійснюється шляхом візуального огляду речі та/або транспортного засобу або візуального огляду салону та багажника транспортного засобу. Поліцейський при здійсненні поверхневої перевірки має право вимагати відкрити кришку багажника та/або двері салону. Під час поверхневої перевірки речі або транспортного засобу особа повинна самотійно показати поліцейському вміст особистих речей чи транспортного засобу.

При виявленні в ході поверхневої перевірки будь-яких слідів правопорушення поліцейський забезпечує їх схоронність та огляд відповідно до вимог статті 237 Кримінального процесуального кодексу України.

4. *Зупинення транспортного засобу.* Поліцейський може зупиняти транспортні засоби у разі:

1) якщо водій порушив Правила дорожнього руху;

2) якщо є очевидні ознаки, що свідчать про технічну несправність транспортного засобу;

3) якщо є інформація, що свідчить про причетність водія або пасажирів транспортного засобу до вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, або якщо є інформація, що свідчить про те, що транспортний засіб чи вантаж можуть бути об'єктом чи знаряддям учинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення;

4) якщо транспортний засіб перебуває в розшуку;

5) якщо необхідно здійснити опитування водія чи пасажирів про обставини вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, свідками якого вони є або могли бути;

6) якщо необхідно залучити водія транспортного засобу до надання допомоги іншим учасникам дорожнього руху або поліцейським або як свідка під час оформлення протоколів про адміністративні правопорушення чи матеріалів дорожньо-транспортних пригод;

7) якщо уповноважений орган державної влади прийняв рішення про обмеження чи заборону руху;

8) якщо спосіб закріплення вантажу на транспортному засобі створює небезпеку для інших учасників дорожнього руху;

9) порушення порядку визначення і використання на транспортному засобі спеціальних світлових або звукових сигнальних пристроїв.

Поліцейський зобов'язаний поінформувати водія про конкретну причину зупинення ним транспортного засобу з детальним описом підстави зупинки, визначеної у цій статті.

5. *Вимога залишити місце і обмеження доступу на визначену територію.* Поліцейський уповноважений вимагати від особи (осіб) залишити визначене місце на певний строк або заборонити чи обмежити особам доступ до визначеної території або об'єктів, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей, для збереження та фіксації слідів правопорушення.

Поліцейський може обмежувати або забороняти рух транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць і автомобільних доріг у разі затримання осіб відповідно до закону, під час аварій, інших надзвичайних ситуацій, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей.

6. *Обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю.* Поліція уповноважена затримувати особу на підставах, у порядку та на строки, визначені Конституцією України, Кримінальним

процесуальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення, а також іншими законами України.

Відлік часу утримання затриманої фізичної особи в спеціально відведених для цього приміщеннях рахується з моменту її фактичного затримання.

Поліцейський може тимчасово обмежити фактичне володіння річчю або пересування транспортного засобу для запобігання небезпеці, якщо є достатні підстави вважати, що річ або транспортний засіб можуть бути використані особою з метою посягання на своє життя і здоров'я або на життя чи здоров'я іншої людини, або пошкодження чужої речі. На вимогу особи поліцейський зобов'язаний повідомити про причини застосування ним відповідних заходів. Обмеження фактичного володіння річчю здійснюється на підставах та в порядку, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Обмеження фактичного володіння річчю здійснюється шляхом вилучення речі в її фактичного володільця, обмеження її перенесення або перевезення. Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про тимчасове обмеження фактичного володіння річчю особи, а також зобов'язаний скласти протокол про здійснення тимчасового обмеження фактичного володіння річчю та вручити протокол цій особі.

Тимчасове обмеження пересування особи та перенесення або перевезення речі негайно припиняється, якщо немає необхідності здійснювати такий захід.

7. Проникнення до житла чи іншого володіння особи. Поліція може проникнути до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду лише в невідкладних випадках, пов'язаних із:

- 1) рятуванням життя людей та цінного майна під час надзвичайних ситуацій;
- 2) безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні злочину;
- 3) припиненням злочину, що загрожує життю осіб, які знаходяться в житлі або іншому володінні.

Проникнення поліцейського до житла чи іншого володіння особи не може обмежувати її права користуватися власним майном. Про застосування вказаного поліцейського заходу обов'язково складається протокол.

8. Перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ. Поліція в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України, може оглядати за участю адміністрації (керівництва) юридичних осіб, фізичних осіб (у тому числі фізичних осіб - підприємців) чи їх уповноважених представників приміщення, де знаходяться зброя, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила або порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також безпосередньо оглядати місця їх зберігання з метою перевірки дотримання правил поводження з ними та правил їх використання.

Поліція може оглядати зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, що знаходяться у фізичних та юридичних осіб, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання та використання яких визначено спеціальні правила чи порядок

та на які поширюється дозвільна система, з метою перевірки дотримання правил поведження з ними та правил їх використання.

Поліція відповідно до порядку, визначеного Міністерством внутрішніх справ України, вилучає зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також опечатує і закриває об'єкти, де вони зберігаються чи використовуються (у тому числі стрілецькі тири, стрільбища невійськового призначення, мисливські стенди, підприємства і майстерні з виготовлення та ремонту зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, магазини, у яких здійснюється їх продаж, піротехнічні майстерні, пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поведження з ними та їх застосування) у випадку виявлення порушення правил поведження з ними та правил їх використання, що загрожують публічній безпеці, до усунення таких порушень.

Поліція інформує відповідний орган Міністерства внутрішніх справ України в одnodенний строк про кожен факт виявленого порушення правил зберігання і використання зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, вибухових речовин та матеріалів, інших предметів, матеріалів і речовин, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ.

9. Застосування технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису. Поліція для забезпечення публічної безпеки і порядку може закріплювати на форменому одязі, службових транспортних засобах, монтувати/розміщувати по зовнішньому периметру доріг і будівель автоматичну фото- і відеотехніку, а також використовувати інформацію, отриману із автоматичної фото- і відеотехніки, що знаходиться в чужому володінні, з метою:

- 1) попередження, виявлення або фіксування правопорушення, охорони громадської безпеки та власності, забезпечення безпеки осіб;
- 2) забезпечення дотримання правил дорожнього руху.

Інформація про змонтовану/розміщену автоматичну фототехніку і відеотехніку повинна бути розміщена на видному місці.

10. Поліцейське піклування. Поліцейське піклування може здійснюватися щодо:

- 1) неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду;
- 2) особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення;
- 3) особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі;
- 4) особи, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самотійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі.

Поліцейське піклування має наслідком щодо:

1) неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду - передання батькам або усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування;

2) особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення, а також особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі - передання відповідному закладу;

3) особи, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі - передання у спеціальний лікувальний заклад чи до місця проживання.

Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити особі зрозумілою для неї мовою підставу застосування поліцейського заходу, а також роз'яснити право отримувати медичну допомогу, давати пояснення, оскаржувати дії поліцейського, негайно повідомити інших осіб про її місце перебування. Повідомлення про права і їх роз'яснення поліцейським може не проводитися у випадку, коли є достатні підстави вважати, що особа не може усвідомлювати свої дії і керувати ними. Поліцейський уповноважений вилучити у особи зброю чи інші предмети, якими особа може завдати шкоди оточуючим чи собі, незалежно від того, чи заборонені вони в обігу.

Поліцейському заборонено здійснювати обшук особи, щодо якої здійснюється поліцейське піклування. Про застосування поліцейського піклування складається протокол, в якому зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) застосування поліцейського заходу; підстави застосування; опис вилученої зброї чи інших предметів; клопотання, заяви чи скарги особи, якщо такі надходили, наявність чи відсутність видимих тілесних ушкоджень.

Протокол підписується поліцейським і особою. Копія протоколу негайно під розпис вручається особі. Протокол може не надаватися особі для підписання, а його копія - вручатися особі у випадку, коли є достатні підстави вважати, що вона не може усвідомлювати свої дії і керувати ними.

Про кожне застосування поліцейського заходу поліцейський одразу повідомляє за допомогою технічних засобів відповідального поліцейського в підрозділі поліції. У разі наявності достатніх підстав вважати, що передання особи тривало довше, ніж це необхідно, відповідальний поліцейський в підрозділі поліції зобов'язаний провести перевірку для вирішення питання про відповідальність винуватих у цьому осіб. Поліцейський зобов'язаний надати особі можливість негайно повідомити про своє місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи, а також негайно повідомити батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування про місце перебування неповнолітньої особи.

Поліцейські заходи примусу.

Поліція під час виконання своїх повноважень, уповноважена застосовувати такі заходи примусу:

- 1) фізичний вплив (сила);
- 2) застосування спеціальних засобів;
- 3) застосування вогнепальної зброї.

Фізичним впливом є застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників.

Порядок застосування поліцейських заходів примусу.

Поліцейський зобов'язаний заздалегідь попередити особу про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї і надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейського, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є не виправданим або неможливим.

Попередження може бути зроблено голосом, а за значної відстані або звернення до великої групи людей - через гучномовні установки, підсилювачі звуку.

Вид та інтенсивність застосування заходів примусу визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

Поліцейські зобов'язані надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу.

Заборонено застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

Застосування фізичної сили

Поліцейський може застосовувати фізичну силу, у тому числі спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою), для забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом.

Поліцейський зобов'язаний письмово повідомити свого керівника, а той зобов'язаний повідомити прокурора про завдання особі тілесних ушкоджень унаслідок застосування фізичної сили.

Застосування вогнепальної зброї

Застосування вогнепальної зброї є найбільш суворим заходом примусу.

Поліцейський уповноважений на зберігання, носіння вогнепальної зброї, а також на її застосування і використання лише за умови що він пройшов відповідну спеціальну підготовку. Порядок зберігання і носіння вогнепальної зброї, що знаходиться в розпорядженні поліцейського, перелік вогнепальної зброї та боеприпасів, що використовуються в діяльності поліції, та норми їх належності встановлюються Міністром внутрішніх справ України.

Поліцейський уповноважений у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю:

1) для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у випадку загрози їхньому життю чи здоров'ю;

2) для захисту осіб від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров'ю;
3) для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі;
4) для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення;

5) для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;

6) для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського;

7) для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського.

Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки після попередження про необхідність припинення протиправних дій і намір використання заходу примусу.

Застосування вогнепальної зброї без попередження допускається:

1) при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї;

2) у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей;

3) якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу;

4) якщо особа чинить збройний опір;

5) для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю.

Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки з метою заподіяння особі такої шкоди, яка є необхідною і достатньою в такій обстановці, для негайного відвернення чи припинення збройного нападу.

Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю у разі збройного нападу, якщо відвернення чи припинення відповідного нападу неможливо досягнути іншими засобами.

Поліцейському заборонено застосовувати вогнепальну зброю в місцях, де може бути завдано шкоди іншим особам, а також у вогнебезпечних та вибухонебезпечних місцях, крім випадків необхідності відбиття нападу або крайньої необхідності.

Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомляти свого керівника про застосування вогнепальної зброї, а також негайно повідомити свого керівника про активне застосування вогнепальної зброї, який, у свою чергу, зобов'язаний поінформувати центральний орган управління поліції та відповідного прокурора.

Поліцейський може взяти до рук вогнепальну зброю і привести її у готовність, якщо вважає, що в обстановці, що склалася, можуть виникнути підстави для її застосування.

Під час затримання осіб, щодо яких у поліцейського виникла підозра у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також під час перевірки документів у таких осіб поліцейський може привести в готовність вогнепальну зброю та попередити особу про можливість її застосування. Спроба особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену поліцейським відстань, чи доторкнутися до зброї є підставою для застосування вогнепальної зброї поліцейським.

Поліцейський може використати вогнепальну зброю для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил, або для знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю поліцейського та інших осіб.

2. Види спеціальних засобів, які застосовуються поліцією під час охорони публічного порядку, правові підстави та порядок застосування

Спеціальні засоби, як поліцейські заходи примусу – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин.

Для виконання своїх повноважень поліцейські можуть використовувати такі спеціальні засоби:

- 1) гумові та пластикові кийки;
- 2) електрошочкові пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії;
- 3) засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо);
- 4) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії;
- 5) засоби примусової зупинки транспорту;
- 6) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби;
- 7) службові собаки та службові коні;
- 8) пристрої, гранати та боеприпаси світлозвукової дії;
- 9) засоби акустичного та мікрохвильового впливу;
- 10) пристрої, гранати, боеприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень;
- 11) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії;
- 12) засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами;
- 13) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби.

Поліцейський за жодних обставин не може застосовувати заходи примусу, не визначені Законом України «Про Національну поліцію».

Не є заходом примусу використання поліцейським засобів індивідуального захисту (шоломів, бронешитів та іншого спеціального екіпірування). Поліцейський зобов'язаний негайно зупинити застосування певного виду заходу примусу в момент досягнення очікуваного результату.

Норми забезпечення підрозділів поліції спеціальними засобами та вогнепальною зброєю встановлюються Міністром внутрішніх справ України.

Застосування спеціальних засобів

Поліцейський для забезпечення публічної безпеки і порядку застосовує спеціальні засоби, визначені законом України «Про Національну поліцію». Поліцейський уповноважений застосовувати спеціальні засоби тільки у разі, якщо він пройшов відповідну спеціальну підготовку.

Закон визначає загальні правила застосування спеціальних засобів:

1) кайданки та інші засоби обмеження рухомості застосовуються:

а) до особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення та чинить опір поліцейському або намагається втекти;

б) під час затримання особи;

в) під час конвоювання (доставляння) затриманого або заарештованого;

г) якщо особа своїми небезпечними діями може завдати шкоду собі і оточуючим;

г) проведення процесуальних дій з особами у випадках, коли вони можуть створити реальну небезпеку оточуючим або собі;

2) гумові та пластикові кийки застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) затримання особи, яка вчинила правопорушення і чинить злісну непокору законній вимозі поліцейського;

в) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

3) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії, застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

4) засоби примусової зупинки транспорту застосовуються для примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського щодо зупинки транспортного засобу, або якщо дії водія транспортного засобу створюють загрозу життю чи здоров'ю людини;

5) пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень застосовуються для:

а) затримання особи;

б) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні;

б) електрошокові пристрої контактної та контактної-дистанційної дії застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) відбиття нападу тварини, що загрожує життю і здоров'ю особи чи поліцейського;

7) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби застосовуються для:

а) маркування особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;

б) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень з метою подальшого виявлення осіб та затримання, а також контролю за переміщенням речей;

8) пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії, засоби акустичного та мікрохвильового впливу застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) затримання особи, яка чинить збройний опір, або з метою примусити таку особу залишити територію (транспортний засіб, будівлю, споруду, земельну ділянку), де перебуває така особа;

в) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні;

9) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби застосовуються для:

а) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

б) відбиття групового нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей;

в) примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського зупинитися;

г) затримання озброєної особи, яка підозрюється у вчиненні злочину;

10) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, застосовуються для:

а) захисту від нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

б) відбиття збройного нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також для звільнення їх у разі захоплення;

в) затримання особи, яка підозрюється у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;

г) затримання особи, яка чинить збройний опір або намагається втекти з-під варти;

г) затримання озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю чи здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

д) подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил;

е) знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

є) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

ж) відбиття групового нападу, що загрожує життю чи здоров'ю людей;

11) засоби, споряджені безпечними димоутворювальними препаратами, застосовуються для:

а) забезпечення маскуванню дій поліцейських, спрямованих на затримання особи, яка чинить збройний опір, або для того, щоб примусити таку особу залишити територію (транспортний засіб, будівлю, споруду, земельну ділянку), на якій вона перебуває;

б) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи;

12) службовий собака застосовується під час:

а) патрулювання;

б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;

в) під час конвоювання (доставлення) затриманої або заарештованої особи;

г) для відбиття нападу на особу та/або поліцейського;

13) службовий кінь застосовується під час:

а) патрулювання;

б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення.

Поліції (поліцейському) заборонено:

1) наносити удари гумовими (пластиковими) кийками по голові, шиї, ключичній ділянці, статевих органах, попереку (куприку) і в живіт;

2) під час застосування засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії, здійснювати прицільну стрільбу по людях, розкидання і відстрілювання гранат у натовп, повторне застосування їх у межах зони ураження в період дії цих речовин;

3) відстрілювати патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, з порушенням визначених технічними характеристиками вимог щодо відстані від особи та стрільби в окремі частини голови і тіла людини;

4) застосовувати водомети при температурі повітря нижче +10°C;

5) застосовувати засоби примусової зупинки транспорту для примусової зупинки мотоциклів, мотоколясок, моторолерів, мопедів, транспортного засобу, що здійснює пасажирські перевезення, а також застосовувати такі засоби на гірських шляхах або ділянках шляхів з обмеженою видимістю, залізничних переїздах, мостах, шляхопроводах, естакадах, у тунелях;

б) застосовувати кайданки більше ніж 2 години безперервного використання або без послаблення їх тиску.

Застосування малогабаритного підривного пристрою для відкриття приміщень є виправданим, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам та інтересам, є меншою, ніж шкода, яку вдалося відвернути.

Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про застосування до особи спеціального засобу. Якщо поліцейський заподіяв особі поранення або каліцтво внаслідок застосування до неї спеціального засобу, керівник такого поліцейського зобов'язаний негайно повідомити про це відповідного прокурора. Допустимі параметри спеціальних засобів у частині їх фізичного, хімічного та іншого впливу на організм людини визначаються уповноваженими установами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.

Правила зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів, що є на озброєнні поліції, визначаються нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України.

3. Служби та підрозділи Національної поліції, які залучаються до охорони публічного порядку

Поліція особливого призначення

Серед підрозділів, які безпосередньо залучаються до забезпечення публічної безпеки та порядку провідне місце займають підрозділи поліції особливого призначення.

Відповідно до Наказу МВС України від 04.12.2017 року № 987 «Про затвердження Положення про підрозділи поліції особливого призначення» визначено основні завдання, функції, права, обов'язки та порядок діяльності підрозділів поліції особливого призначення (далі - Підрозділи) головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві.

Підрозділи у своїй діяльності керуються Конституцією України, Кримінальним кодексом України та Кримінальним процесуальним кодексом України, Законами України «Про Національну поліцію», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про боротьбу з тероризмом», іншими законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, актами Кабінету Міністрів України, іншими нормативно-правовими актами, які регулюють діяльність Національної поліції України, та цим Положенням.

Діяльність Підрозділів ґрунтується на принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства, безперервності.

Підрозділи безпосередньо підпорядковуються керівнику ГУНП або особі, яка виконує його обов'язки. Під час виконання завдань поза межами місця постійного несення служби (дислокації) Підрозділ переходить в підпорядкування керівника відповідного ГУНП.

Методичне забезпечення діяльності Підрозділів здійснює Департамент превентивної діяльності Національної поліції України.

З метою забезпечення виконання завдань та функцій, покладених на Підрозділи, поліцейські застосовують поліцейські превентивні заходи та заходи примусу у випадках та в порядку, визначених Законом України «Про Національну поліцію».

Залежно від специфіки, функцій, посадових (функціональних) обов'язків, що покладені на поліцейських, Підрозділи в штаті мають відділення, взводи, роти швидкого реагування, які призначені для безпосереднього проведення спеціальних поліцейських операцій із припинення злочинів, пов'язаних з високим ступенем суспільної небезпеки та вчиненням збройного опору, а також для здійснення відповідно до компетенції заходів у сфері протидії злочинності, що

пов'язані з підвищеною загрозою для життя і здоров'я поліцейських та потребують від поліцейських високого рівня фізичної і професійної підготовленості, уміння впевнено діяти в екстремальних умовах.

Відповідно до своїх функціональних повноважень Підрозділи виконують такі завдання:

запобігання, виявлення та припинення адміністративних і кримінальних правопорушень;

забезпечення публічної безпеки і порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів;

забезпечення безпеки взятих під захист осіб, членів їх сімей, охорона адміністративних, державних будівель та інших об'єктів на підставах та в порядку, визначених законодавством України;

участь в антитерористичних операціях, що проводяться відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом».

Функції (повноваження) Підрозділів

Відповідно до покладених завдань Підрозділи:

1) вживають заходів самостійно або відповідно до визначених функцій разом з іншими структурними підрозділами ГУНП та територіальними (відокремленими) підрозділами НПУ, Національною гвардією України, у процесі своєї діяльності взаємодіють з органами правопорядку та іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування відповідно до Закону та інших нормативно-правових актів;

2) вживають заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях та під час проведення масових заходів;

3) забезпечують безпеку взятих під захист осіб, членів їх сімей, охорону адміністративних, державних будівель та інших об'єктів на підставах та в порядку, визначених законодавством України;

4) відповідно до законодавства України та у межах своєї компетенції беруть участь у боротьбі з тероризмом, забезпечують ефективне використання сил і засобів під час проведення антитерористичних операцій;

5) уживають заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення адміністративного, кримінального правопорушення;

6) доставляють у випадках і порядку, визначених законодавством, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення;

7) забезпечують публічну безпеку і порядок у місцях тимчасового перебування посадових осіб, щодо яких здійснюється державна охорона, та на прилеглий до них території;

8) у межах повноважень, передбачених законодавством України, організовують та здійснюють заходи щодо рятування людей, забезпечення їх безпеки, охорони майна в разі стихійного лиха, аварій, пожеж, катастроф та ліквідації їх наслідків;

9) беруть участь у забезпеченні відповідно до законодавства правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості;

10) здійснюють інші повноваження відповідно до законодавства.

На Підрозділи не може покладатися виконання функцій, не передбачених законодавством України та цим Положенням.

Підрозділи під час виконання покладених на них завдань та функцій у межах компетенції взаємодіють з органами і підрозділами поліції, Національною гвардією України, органами правопорядку, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, а також з громадськими формуваннями з охорони громадського порядку та державного кордону і населенням відповідно до законодавства України.

Підрозділи розміщуються у спеціально відведених приміщеннях. За наказом Національної поліції України, підписаним Головою Національної поліції України або особою, яка виконує його обов'язки, його заступником, який відповідно до функціональних обов'язків здійснює координацію і контроль діяльності ДПД, з метою участі в поліцейських операціях Підрозділи можуть відряджатися до інших регіонів держави та об'єднуватись у зведені загони.

Керівник зведеного загону призначається наказом Національної поліції України, підписаним Головою Національної поліції України або особою, яка виконує його обов'язки, його заступником, який відповідно до функціональних обов'язків здійснює координацію і контроль діяльності ДПД.

Комплектування Підрозділів

1. Комплектування Підрозділів поліцейськими та працівниками на посади відповідно до штату здійснюється на добровільних засадах з дотриманням вимог Закону, з урахуванням рівня їх фізичної підготовки, здатності за своїми діловими, професійними, моральними якостями, освітнім і кваліфікаційним рівнем, станом здоров'я забезпечувати виконання покладених на поліцію завдань та функцій.

2. Структура та штати Підрозділів затверджуються в установленому законодавством України порядку за пропозиціями начальника ГУНП.

3. Комплектування Підрозділів працівниками поліції здійснюється відповідно до законодавства України.

4. Правовий і соціальний захист, пенсійне забезпечення працівників Підрозділів здійснюються відповідно до законодавства України.

Обов'язки та права керівників (командирів) Підрозділів

1. Підрозділи очолюють керівники (командири), які є безпосередніми начальниками поліцейських, працівників Підрозділів та які забезпечують виконання покладених на Підрозділи завдань і функцій.

2. Керівники (командири) призначаються на посади та звільняються з посад в установленому порядку.

3. Обов'язки керівників (командирів) Підрозділів:

1) організація діяльності Підрозділів та контроль за її ефективністю, ужиття заходів щодо усунення виявлених недоліків;

2) забезпечення і контроль за дотриманням законності, прав і свобод людини, службової дисципліни, розпорядку дня, режиму роботи поліцейськими та працівниками Підрозділів;

3) надання обов'язкових для виконання підлеглими доручень, розподіл обов'язків між своїми заступниками, поліцейськими, працівниками поліції Підрозділів, контроль за їх належним та своєчасним виконанням;

4) забезпечення постійної готовності сил і засобів Підрозділів та координація дій підлеглих під час виконання покладених завдань;

5) організація й особиста участь у проведенні інструктажів поліцейських Підрозділів, які залучаються до виконання покладених завдань;

6) контроль за дотриманням підлеглими заходів безпеки, зокрема під час поводження з вогнепальною зброєю, ужиття заходів для попередження нещасних випадків під час виконання службових обов'язків;

7) участь в організації виконання покладених на Підрозділи завдань та функцій, здійснення розстановки сил та засобів;

8) організація взаємодії Підрозділів зі структурними підрозділами ГУНП, їх територіальними (відокремленими) підрозділами, Національною гвардією України, органами державної влади, громадськими формуваннями з охорони громадського порядку та державного кордону з питань, що належать до компетенції Підрозділів;

9) ужиття заходів щодо підвищення рівня фізичної підготовки та загального рівня професійної підготовленості підлеглих (за необхідності із залученням фахівців інших підрозділів та служб поліції за згодою). Участь в організації професійного навчання поліцейських Підрозділів, у тому числі у забезпеченні належних умов для організації службової підготовки;

10) участь у встановленому порядку в атестуванні поліцейських Підрозділів, у межах повноважень порушення клопотань перед керівництвом ГУНП щодо переміщення кадрів. Надання для погодження керівництву ГУНП матеріалів щодо призначення на посади до Підрозділів поліцейських, у тому числі своїх заступників;

11) порушення клопотань перед керівництвом ГУНП щодо надання підлеглим відпусток, матеріальної допомоги, визначеної законодавством;

12) у встановленому порядку ініціювання та участь у проведенні службових розслідувань щодо підлеглих;

13) порушення клопотань перед керівництвом ГУНП про заохочення поліцейських, працівників Підрозділів, у тому числі про нагородження державними нагородами, присвоєння поліцейським спеціальних звань поліції та рангів держслужбовцям, а також щодо накладення на них дисциплінарних стягнень за порушення службової дисципліни;

14) забезпечення збереження, цільового використання та підтримання в належному стані озброєння, боєприпасів, техніки, спеціальних засобів, засобів зв'язку, а також іншого майна та нематеріальних активів, переданих у користування або на відповідальне зберігання поліцейським, держслужбовцям та працівникам Підрозділів, забезпечення належного стану пожежної безпеки;

15) у встановленому законодавством України порядку та з урахуванням норм належності і потреб Підрозділів порушення клопотань перед керівництвом ГУНП щодо необхідності забезпечення Підрозділів озброєнням, спеціальними засобами, технікою та іншим майном;

16) за дорученням керівника ГУНП забезпечення участі Підрозділів у роботі з розгляду звернень громадян, звернень та запитів народних депутатів України, запитів на отримання публічної інформації, здійснення особистого прийому громадян, які звернулися з питань, що належать до компетенції Підрозділів;

17) організація роботи із забезпечення діловодства та режиму секретності у Підрозділах;

18) організація розроблення перспективних і поточних планів роботи Підрозділів, підбиття підсумків за результатами службової діяльності;

19) звітування перед керівництвом ГУНП про стан виконання покладених на Підрозділи завдань та функцій;

20) забезпечення виконання вимог цього Положення.

Керівники (командири) Підрозділів мають право:

1) вносити пропозиції керівнику ГУНП (або його заступнику) щодо комплектування Підрозділу, професійного навчання підлеглих, а також щодо вдосконалення діяльності Підрозділу, його структури та змін до штату;

2) організовувати проведення перевірок з метою контролю за належним виконанням поліцейськими Підрозділів посадових (функціональних) обов'язків. У разі виявлення недоліків чи порушень уживати необхідних заходів реагування;

3) подавати керівнику ГУНП пропозиції щодо установаження та зміни поліцейським, працівникам Підрозділу розміру надбавок, премій, інших виплат, передбачених законодавством України;

4) затверджувати графік відпусток поліцейських та працівників Підрозділів, контролювати їх надання;

5) інші права та обов'язки відповідно до законодавства України.

Обов'язки поліцейських Підрозділів

1. Поліцейські Підрозділів зобов'язані:

1) неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України, інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, Присяги поліцейського та вимог цього Положення;

2) професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог законодавства України, посадових (функціональних) обов'язків, нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України та актів Національної поліції України організаційно-розпорядчого характеру;

3) постійно вдосконалювати свій рівень професійної майстерності, у тому числі фізичної, тактичної та вогневої підготовок, а також професійні якості.

2. Поліцейські Підрозділів мають права та обов'язки, пов'язані з проходженням служби в поліції, що визначені законодавством України, посадовими (функціональними) обов'язками та організаційно-розпорядчими актами Національної поліції України.

Поліція охорони

Діяльність поліції охорони регламентується Наказом МВС України від 07.07.2017 року № 577 «Про організацію службової діяльності поліції охорони з питань забезпечення фізичної охорони об'єктів».

Зазначеним наказом затверджено «Порядок взаємодії органів і підрозділів поліції під час організації та виконання органами поліції охорони заходів з фізичної охорони об'єктів».

Порядок визначає механізм взаємодії територіальних органів і підрозділів Національної поліції України під час організації та виконання органами та підрозділами поліції охорони заходів з фізичної охорони об'єктів.

Дія положень цього Порядку поширюється на поліцейських і працівників поліції, які входять до складу нарядів (екіпажів) територіальних органів і підрозділів Національної поліції України та беруть безпосередню участь у протидії злочинності, забезпечують публічну безпеку та порядок, а саме:

1) головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим і м. Севастополі, областях, м. Києві (далі - ГУНП) та їх територіальних (відокремлених) підрозділів (далі - ВП ГУНП);

2) територіальних (відокремлених) підрозділів Департаменту патрульної поліції (далі - УПП ДПП);

3) управлінь та відділів поліції охорони (далі - УПО) та підпорядкованих їм підрозділів (далі - ПП УПО);

4) інших органів і підрозділів Національної поліції України, утворених відповідно до законодавства України.

Охорона об'єктів (майна), фізичних осіб, публічної безпеки та порядку органами та підрозділами поліції охорони забезпечується шляхом формування нарядів реагування (далі - НР), нарядів охорони об'єктів і публічної безпеки (далі - НОПБ), нарядів охорони вантажів і мобільних об'єктів (далі - НВМО), нарядів охорони фізичних осіб (далі - НОФО).

До реагування на повідомлення про вчинення правопорушень та ускладнення оперативної обстановки на об'єктах охорони залучаються сили та засоби органів і підрозділів Національної поліції України (далі - НПУ), що забезпечують публічну безпеку та порядок на території обслуговування.

Для налагодження оперативної взаємодії між нарядами поліції та екіпажами патрульної поліції керівництвом ГУНП, УПП ДПП, УПО та інших органів і підрозділів НПУ визначається порядок зв'язку при реагуванні на повідомлення про правопорушення.

З метою належної організації захисту особливо важливих об'єктів, охорона яких забезпечується озброєними поліцейськими та працівниками поліції охорони (далі - працівники поліції охорони), розробляються плани оборони цих об'єктів в мирний час, які затверджуються керівниками відповідних служб НПУ та погоджуються з іншими органами державної влади (у разі залучення).

Керівники ГУНП, УПП ДПП, УПО визначають періодичність та організують проведення спільних оперативно-тактичних навчань в умовах, що максимально наближені до реальної обстановки.

Взаємодія органів і підрозділів поліції під час реагування на повідомлення про ускладнення оперативної обстановки

1. Оператор пункту (головного пункту) централізованого спостереження поліції охорони (далі - (Г)ПЦС) або черговий УПО, ПП УПО:

1) при надходженні з об'єктів тривожних сповіщень, що свідчать про порушення стану засобів сигналізації на них, передає наряду поліції охорони відповідну інформацію для реагування;

2) при надходженні повідомлень про правопорушення та інші події спецлінією «102» або з інших джерел, проведенні профілактичних заходів (спеціальних операцій), введенні оперативних планів інформує підпорядковані наряди поліції охорони;

3) передає до чергової служби ГУНП (ВП або сектору реагування патрульної поліції (далі - СРПП ВП ГУНП) інформацію для організації відповідного реагування (надання допомоги, направлення на місце події слідчо-оперативної групи, реєстрації інформації у встановленому порядку) про:

тривожні сповіщення, що надійшли з об'єктів, віднесених до I категорії криміногенного ризику;

тривожні сповіщення, що надійшли з об'єктів, охорона яких здійснюється озброєними працівниками поліції охорони у складі НОПБ, НВМО, НОФО;

виявлення несанкціонованого проникнення на об'єкт, що охороняється;

напад на об'єкт охорони або наряд поліції охорони, виявлені при виїзді наряду поліції охорони на місце спрацювання системи ручної тривожної сигналізації (відстеження рухомих об'єктів), інші ускладнення оперативної обстановки;

скоєні правопорушення при надходженні такої інформації на (Г)ПЦС (черговому УПО, ПП УПО).

2. Наряди реагування поліції охорони:

1) здійснюють виїзди за повідомленнями органів і підрозділів поліції охорони з об'єктів (приміщень), рухомих об'єктів, що знаходяться під охороною, проводять їх огляд, блокування, надають оперативну інформацію з місця події до (Г)ПЦС (черговому УПО, ПП УПО) для надання допомоги та виклику слідчо-оперативної групи (далі - СОГ);

2) за необхідності надають інформацію до чергової служби ГУНП (ВП або СРПП ВП ГУНП) для організації відповідного реагування;

3) у разі виявлення правопорушення (ознак проникнення) організовують пошук правопорушників та їх затримання;

4) надають допомогу потерпілим, установлюють свідків (очевидців) і до прибуття СОГ забезпечують охорону місця події, обстановки, слідів, знарядь злочинів та інших речових доказів для збереження їх у первинному стані;

5) при виявленні ознаки загрози або виникнення надзвичайних ситуацій, пожеж і небезпечних подій на об'єкті негайно інформують територіальний орган ДСНС, повідомляють чергового УПО, ПП УПО (Г)ПЦС, за наявності потерпілих вживають заходів щодо надання їм домедичної допомоги, організовують охорону майна, яке виноситься з об'єкта, що зруйнований або зайнявся;

б) при виявленні нападу на об'єкт, що охороняється НОПБ, НВМО, НОФО, або за інших ускладнень оперативної обстановки свої дії організовують згідно з планом оборони;

7) з урахуванням першочерговості виконання завдань, не допускаючи при цьому порушень договірних зобов'язань перед замовниками охоронних послуг:

забезпечують реагування на повідомлення про правопорушення та інші події, що надійшли спецлінією «102» або з інших джерел;

беруть участь в організації блокування територій або ділянок місцевості під час проведення на території обслуговування профілактичних заходів (оперативних планів, спеціальних операцій), при отриманні сповіщень про тривогу з об'єктів з майном фізичних та юридичних осіб, підключених до (Г)ПЦС, негайно (за погодженням з черговим УПО, ПП УПО, ГУНП (ВП або СРПП ВП ГУНП)) залишають пост блокування та виїжджають на об'єкт, з якого надійшло сповіщення про тривогу, для встановлення причини спрацювання технічних засобів охорони;

8) після прибуття на об'єкт екіпажів патрульної поліції УПП ДПП і нарядів ГУНП (ВП ГУНП) старші нарядів (екіпажів) узгоджують свої дії.

3. Оперативний черговий ГУНП (ВП або СРПП ВП ГУНП):

1) у разі отримання інформації про тривожне сповіщення, що надійшло з об'єктів I категорії криміногенного ризику:

орієнтує найближчий за адресою розташування об'єкта екіпаж УПП ДПП та/або наряд ГУНП (ВП ГУНП);

при встановленні факту проникнення на об'єкт, порушення блокування чи цілісності об'єкта а також ознак загрози або виникнення надзвичайних ситуацій, пожеж та небезпечних подій або за інших ускладнень оперативної обстановки негайно направляє на місце події СОГ, за необхідності викликає швидку медичну допомогу, територіальний орган ДСНС, аварійні служби;

2) у разі отримання інформації про напад на об'єкт, охорона якого здійснюється озброєними працівниками поліції охорони:

негайно вводить в дію план оборони об'єкта;

орієнтує всі види нарядів (екіпажів) поліції про вчинення кримінальних та інших правопорушень, прикмети осіб, які їх учинили, об'єкти посягань, надає іншу необхідну інформацію;

направляє на об'єкт озброєну вогнепальною зброєю та екіпіровану засобами бронезахисту і спеціальними засобами групу підрозділу поліції особливого призначення ГУНП (ВП ГУНП), попередньо повідомивши її керівнику пароль для взаємного розпізнавання нарядів поліції, вручивши розроблені згідно з планом оборони картки із зазначенням шляхів під'їзду до об'єкта, місць блокування (поверховий план будівлі, викопіювання), порядку взаємодії з додатковими силами й заходів безпеки;

направляє на об'єкт СОГ;

у разі вчинення на об'єкт або наряд поліції охорони розбійного нападу з використанням зброї, захопленням заручників та інших позаштатних ситуацій відповідальними особами ГУНП (ВП ГУНП) у встановленому порядку вводяться

в дію оперативні плани. Затримання озброєних осіб проводиться поліцією особливого призначення НПУ.

4. Екіпаж УПП ДПП у разі отримання інформації про вчинення правопорушення або необхідність надання допомоги:

1) прибуває на місце події з увімкненими або вимкненими проблисковими маячками залежно від обставин і характеру правопорушення, з'ясовує обстановку на місці події та невідкладно доповідає черговому ГУНП (за необхідності ВП або СРПП ВП ГУНП). Узгоджує свої дії з іншими задіяними екіпажами УПП ДПП;

2) уживає заходів щодо підтримання публічної безпеки та порядку, припинення правопорушення, виявлення і затримання осіб, які їх учинили, надає допомогу потерпілим, установлює свідків (очевидців), забезпечує охорону місця події, обстановки, слідів, знарядь злочинів та інших речових доказів для збереження їх у первинному стані до прибуття НР і СОГ, за необхідності здійснює організацію та регулювання дорожнього руху;

3) здійснює інші заходи відповідно до повноважень, визначених законодавством України;

4) з прибуттям на місце СОГ узгоджує свої подальші дії із безпосереднім керівником;

5) у випадку виявлення на об'єкті НР, який прибув за викликом раніше, за необхідності надає йому допомогу, узгоджуючи свої дії зі старшим нарядом поліції охорони.

5. Група підрозділу поліції особливого призначення ГУНП (ВП ГУНП):

1) у разі отримання повідомлення про напад на об'єкт, охорона якого забезпечується озброєними працівниками поліції охорони, з'ясовує в черговій службі ГУНП (ВП або СРПП ВП ГУНП) подвійний пароль для взаємного розпізнавання нарядів і доступу до охоронюваного приміщення, отримує витяг з плану оборони (план-картку) та поверховий план будівлі (викопіювання);

2) після прибуття на об'єкт з'ясовує обстановку та місцезнаходження додаткових сил і засобів, ставить завдання перед поліцейськими та розподіляє обов'язки, визначає місця розстановки та блокування об'єкта, організовує його огляд;

3) за відсутності зовнішніх ознак проникнення (нападу), дотримуючись заходів особистої безпеки, під прикриттям членів наряду (екіпажу) поліції за подвійним паролем входить на об'єкт і разом з працівником поліції охорони НОБП оглядає приміщення з метою встановлення причини надходження сповіщення про тривогу.

Відсутність умовної фрази у відгуку пароля (або необумовлений відгук) є сигналом про напад на об'єкт;

4) при виявленні на об'єкті фактів очевидних порушень публічної безпеки та порядку вживає заходів щодо припинення правопорушення та затримання осіб, підозрюваних у вчиненні правопорушення, застосовуючи вогнепальну зброю та спеціальні засоби відповідно до законодавства України;

5) у разі перебування наряду поліції охорони у зоні проведення спеціальної чи іншої операції керівник цих заходів чи інша уповноважена особа координує дії наряду поліції охорони, за можливості не допускаючи послаблення заходів

охорони, про що старший наряду поліції охорони інформує безпосереднього керівника.

6. Наряд охорони об'єктів і публічної безпеки:

1) при надходженні сповіщення про тривогу:

уживає заходів щодо закриття (блокування) входних дверей на об'єкті, перевіряє засоби зв'язку, виходить в ефір і прослуховує переговори інших нарядів (екіпажів) поліції;

дотримуючись застережних заходів від раптового нападу та заходів особистої безпеки, у межах поста з'ясовує причину надходження сповіщення про тривогу, після чого діє залежно від конкретної ситуації, посиливши нагляд за матеріальними цінностями;

про виявлені на об'єкті факти очевидних порушень публічного порядку та безпеки негайно інформує (Г)ПЦС (чергового УПО, ПП УПО), вживає заходів щодо припинення правопорушення та затримання осіб, підозрюваних у скоєнні правопорушення, застосовуючи за наявності законних підстав вогнепальну зброю та спеціальні засоби;

2) при встановленні факту нападу на об'єкт або за інших ускладнень оперативної обстановки:

за допомогою ручної тривожної сигналізації або іншими доступними засобами негайно подає тривожне сповіщення на (Г)ПЦС, інформує чергову частину УПО (ПП УПО) та/або чергову службу ГУНП (ВП або СРПП ВП ГУНП) і персонал об'єкта, припиняє роботу об'єкта, зачиняє (блокує) входні двері на об'єкті;

за можливості відбиває напад і вживає заходів до затримання осіб, підозрюваних у вчиненні правопорушення, застосовує вогнепальну зброю та спеціальні засоби відповідно до законодавства України;

з прибуттям групи підрозділу поліції особливого призначення ГУНП (ВП ГУНП) допускає її на об'єкт за подвійним паролем (словесним і цифровим) та з використанням умовної фрази, доповідає про обстановку і діє далі за розпорядженнями керівника спеціальної операції (старшого групи підрозділу поліції особливого призначення);

3) при виявленні ознак загрози або виникнення надзвичайної ситуації, небезпечної події:

негайно інформує територіальний орган ДСНС, посилює пильність та увагу на місці несення служби;

у разі необхідності та за наявності можливості до прибуття територіального органу ДСНС здійснює гасіння пожежі первинними засобами пожежогасіння;

уживає заходів з урятування людей, цінностей і майна. При евакуації персоналу, клієнтів і відвідувачів здійснює їх пропуск із дотриманням вимог встановленого пропускового режиму;

допускає на об'єкт працівників територіального органу ДСНС, аварійних служб і медичний персонал швидкої медичної допомоги за погодженням з керівництвом об'єкта під особистим наглядом.

Служба дільничних офіцерів поліції

Відповідно до Наказу МВС України від 28.07.2017 року № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» дільничні офіцери поліції (далі - ДОП) здійснюють свою діяльність відповідно до Конституції України, Законів України «Про Національну поліцію», «Про попередження насильства в сім'ї», «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», інших актів законодавства України, нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України.

ДОП провадять свою діяльність на принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства.

Завданнями ДОП є:

1) діяльність, що ґрунтується на принципі взаємодії з населенням на засадах партнерства та має на меті співпрацю з громадянами, громадськими організаціями, установами, підприємствами різних форм власності;

2) взаємодія з органами державної влади та місцевого самоврядування, населенням й утвореними відповідно до чинного законодавства громадськими формуваннями з охорони громадського порядку;

3) виконання завдань, спрямованих на дотримання прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;

4) ужиття заходів для взяття на облік осіб, щодо яких здійснюється превентивна робота, підтримання в актуальному стані інформаційних підсистем ЄІС МВС;

5) співпраця з групами реагування патрульної поліції (далі - ГРПП) щодо застосування превентивних заходів стосовно осіб, які схильні до вчинення правопорушень та/або перебувають на превентивних обліках поліції;

6) інформування чергової частини органу (підрозділу) поліції у разі отримання від населення відомостей про осіб, які мають наміри вчинити кримінальні правопорушення або їх учинили, розшукуваних злочинців, осіб, які зникли безвісти;

7) організація та контроль діяльності помічника ДОП, що полягає в плануванні роботи, наданні відповідних доручень та навчанні методиці й тактиці роботи на поліцейській дільниці, перевірці якості, повноти та об'єктивності складених ним матеріалів;

8) підтримання професійного рівня шляхом навчання в системі службової підготовки та самопідготовки.

Основні напрями діяльності ДОП:

1) здійснення профілактичної роботи, спрямованої на запобігання вчиненню кримінальних та інших правопорушень;

2) виявлення причин та умов, що призводять до вчинення кримінальних та адміністративних правопорушень, ужиття у межах компетенції заходів для їх усунення;

3) ужиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення;

4) здійснення своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

5) у випадках, визначених законом, здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, прийняття рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечення їх виконання;

6) доставляння у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення;

7) ужиття всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я, а також особам, які постраждали від торгівлі людьми;

8) ужиття заходів для запобігання вчиненню насильства в сім'ї та його припинення;

9) здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система;

10) взаємодія відповідно до законодавства у межах контрольованих прикордонних районів з дільничними інспекторами прикордонної служби щодо проведення превентивних заходів з протидії нелегальній міграції та іншій протиправній діяльності на державному кордоні, отримання інформації про шляхи проникнення та накопичення контрабандних товарів, а також мешканців населених пунктів, розташованих поблизу державного кордону, які здійснюють незаконні операції з переміщення товарів;

11) вжиття заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку під час примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб), а також заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю державних виконавців, приватних виконавців та інших осіб, які беруть участь у вчиненні виконавчих дій, здійснення приводу у виконавчому провадженні;

12) участь у межах повноважень, передбачених законом, у здійсненні заходів, спрямованих на соціальну адаптацію осіб, які звільнилися з місць позбавлення волі.

Взаємодія поліції із Національною гвардією

Одним із нормативно-правових актів, який регулює питання організації взаємодії підрозділів під час виконання службових обов'язків є наказ МВС України від 10.08.2016 року № 773 «Про затвердження Порядку організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку».

Цей наказ визначає механізм організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України у сфері забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку.

Наказ розроблено відповідно до Законів України «Про Національну гвардію України», «Про Національну поліцію», інших законів, актів Президента України та постанов Кабінету Міністрів України, що стосуються питань забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку.

Відповідно до цього наказу до забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку залучаються:

від Національної гвардії України - військові частини (підрозділи), на які покладено функції з охорони громадського порядку;

від Національної поліції України - територіальні органи Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях і місті Києві, їх відокремлені підрозділи.

Взаємодія між НГУ та Національною поліцією України здійснюється в межах, визначених законодавством, у тому числі цим Порядком, а саме шляхом:

- спільного патрулювання нарядами вулиць, площ, парків, скверів, вокзалів, аеропортів, морських та річкових портів, інших публічних (громадських) місць;
- забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку під час проведення зборів, мітингів, вуличних походів, демонстрацій, інших масових та спортивних заходів, а також під час заходів у публічних (громадських) місцях за участю осіб, щодо яких здійснюється державна охорона;
- проведення спільних заходів з метою стабілізації оперативної обстановки в разі її загострення в межах території однієї чи декількох адміністративно-територіальних одиниць.

Взаємодія НГУ та Національної поліції України з питань припинення масових заворушень здійснюється відповідно до вимог законодавства.

Сили та засоби НГУ залучаються до забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку:

1) для виконання завдань, указаних в абзаці другому пункту 4 цього Порядку, - на підставі Плану залучення сил та засобів військової частини до служби з охорони громадського порядку, який розробляється строком на місяць, затверджується командиром військової частини НГУ та погоджується з начальником відповідного органу поліції у межах території його юрисдикції.

За необхідності до Плану залучення сил та засобів військової частини 0000 до служби з охорони громадського порядку вносяться зміни, які затверджуються та погоджуються в установленому вище порядку;

2) для виконання завдань, указаних в абзацах третьому та четвертому пункту 4 цього Порядку, - на підставі підписаного начальником головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях і місті Києві письмового запиту на ім'я начальника територіального управління НГУ про виділення сил та засобів НГУ в межах області, де дислокується військова частина НГУ, зони відповідальності (оперативного реагування) цього оперативно-територіального об'єднання НГУ.

Про прийняте рішення начальник територіального управління НГУ письмово інформує командувача НГУ з метою подальшого проведення заходів контролю за виконанням покладених службово-бойових завдань.

У письмовому запиті щодо виділення сил та засобів НГУ вказуються мета залучення військовослужбовців, їх кількість, необхідні засоби індивідуального захисту та спеціальні засоби, озброєння, вогнепальна зброя, бойова техніка, інші матеріально-технічні засоби, час, місце прибуття, відповідальна посадова особа територіального органу поліції, яка здійснює контроль за несенням служби.

У разі раптового загострення оперативної обстановки керівники головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях і місті Києві з метою своєчасного реагування на загрози публічній (громадській) безпеці і порядку або припинення їх порушення звертаються до начальника територіального управління НГУ в межах його зони відповідальності (оперативного реагування) з усним запитом про залучення сил та засобів військових частин НГУ. Запит у найкоротший строк (не пізніше 24 годин з початку несення служби) оформляється письмово та надсилається в установленому порядку до територіального управління НГУ.

Про необхідність залучення додаткових сил і засобів з інших оперативно-територіальних об'єднань НГУ для виконання завдань, передбачених пунктом 4 цього Порядку, керівники головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях і місті Києві доповідають Голові Національної поліції України, який звертається до Міністра внутрішніх справ України з клопотанням про додаткове виділення сил та засобів НГУ.

Остаточне рішення щодо додаткового виділення сил та засобів НГУ приймається Міністром внутрішніх справ України.

Під час виконання завдань, зазначених у пункті 4 цього Порядку, особовий склад військових частин (підрозділів) НГУ перебуває в оперативному підпорядкуванні керівника органу поліції або особи, яка виконує його обов'язки. З урахуванням оперативної обстановки район виконання завдань (маршрут патрулювання, пост, квадрат) визначається керівником (заступником керівника) органу поліції за погодженням з командиром (заступником командира) військової частини НГУ.

Перед заступанням на службу керівник органу поліції або уповноважена ним особа проводить інструктаж особового складу, задіяного до виконання службових завдань, організовує взаємодію, забезпечує зв'язок та здійснює контроль за несенням служби.

4. Міжнародні стандарти діяльності поліції під час охорони публічного порядку

Вирішення багатьох методологічних проблем реалізації функції охорони громадського порядку в Україні може бути отримане при вивченні досвіду поліцейської діяльності за кордоном.

Зазначимо, що з урахуванням міжнародного рівня запланованих заходів на відповідні органи державної влади (в першу чергу, на поліцію) покладається

підвищена відповідальність за гарантування безпеки громадян, забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, своєчасне припинення масових заворушень під час проведення міжнародних масових заходів. Слід зазначити, що належне забезпечення правопорядку під час проведення масових заходів можливе лише шляхом комплексного використання науково-обґрунтованих правових, організаційних і тактичних принципів, форм і методів, які мають єдину цільову спрямованість.

Міжнародними інструментами в галузі прав людини передбачається низка прав і свобод. Зокрема, право безперешкодно дотримуватись своїх поглядів (ст.19.1 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права; право на вільне висловлення своїх поглядів (ст.19.2 МПГПП); право на мирні збори (ст.21 МПГПП). Проте, світове співтовариство встановило певні обмеження щодо здійснення цих прав. Такі обмеження можуть застосовуватися за умов, якщо вони законні і необхідні – для забезпечення прав і репутації інших осіб; для охорони державної безпеки і громадського порядку, моральності і здоров'я населення (ст.ст. 19.3,21,22.2 МПГПП).

У зв'язку з цим, передбачається використання широкого спектру законних засобів - застосування сили та вогнепальної зброї, право на арешт, тримання під вартою, розслідування злочинів тощо.

Так, «Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку» (прийнятий резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 р.) встановлює стандарти правоохоронної діяльності, яка відповідає вимогам основних прав і свобод людини [82].

У ст. 3 Кодексу зазначається, що «посадові особи по підтриманню правопорядку можуть застосовувати силу тільки у випадку крайньої необхідності і у тій мірі, в якій це необхідно для виконання їх обов'язків». Цим самим наголошується на можливості застосування сили працівниками правоохоронних органів, що не повинно перевищувати достатній (відповідний) законний рівень для досягнення правоохоронних цілей.

Основні ж принципи застосування сили і вогнепальної зброї посадовими особами по підтримці правопорядку були розроблені восьмим Конгресом ООН по попередженню злочинності і поводженню з правопорушниками, який проходив в Гавані (Куба), в серпні - вересні 1990 р. Згідно з прийнятими документами основними принципами застосування сили і вогнепальної зброї є: законність, необхідність і адекватність.

Працівники правоохоронних органів мають застосувати силу лише тоді, коли інші засоби для досягнення законних цілей не дали позитивних результатів і використання сили може бути виправдано у співвідношенні з законними цілями, які необхідно досягти. Можливість застосування сили при охороні громадського порядку і суспільної безпеки передбачається також низкою інших документів Організації Об'єднаних Націй.

Розглянемо цю проблему у контексті міжнародної практики: масові демонстрації протесту досить часто відбуваються і в країнах Заходу. Як свідчить міжнародна правоохоронна практика, реагуючи на ці події, поліція в усіх випадках порушення громадського порядку та громадської безпеки діє рішуче для

нормалізації обстановки, застосовуючи передбачені законом ефективні силові заходи та спеціальні засоби щодо правопорушників.

Так, при проведенні в грудні 1999 р. З'їзду Всесвітньої торгівельної організації в Сіетлі, демонстрація протесту проти створення міжнародних корпорацій мала виключно економічний характер. Але у зв'язку з масовими порушеннями правопорядку поліція отримала наказ перейти від оборонних дій до наступальних, під час яких до демонстрантів були застосовані сльозоточивий газ, гумові кийки та гумові кулі. Десятки особливо активних протестантів було заарештовано.

Ще один приклад, у зв'язку із реальною загрозою фізичної розправи з боку декількох тисяч демонстрантів щодо учасників Всесвітнього економічного форуму в Давосі (Швейцарія) в січні 2000 р. поліція, перешкоджаючи прориву натовпу в готель, де проходив цей форум, незважаючи на морозну погоду, застосувала спеціальні водомети, цей засіб виявився досить ефективним у приборканні ситуації.

З врахуванням цих подій, при проведенні чергового такого засідання в Давосі у січні 2001 року, швейцарською владою це місто було перетворено у справжню фортецю, заходи безпеки були безпрецедентними. Крім водометів на цей раз було застосовано і сльозоточивий газ.

Ще один приклад. При проведенні у вересні 2000 року щорічної зустрічі Всесвітнього банку і Міжнародного валютного фонду в Празі (Чехія), різні міжнародні неурядові організації отримали дозвіл празьких властей на проведення демонстрацій протесту за умови їх мирного характеру. Але організатори цих акцій не виконали своїх обіцянок: демонстранти вивертали каміння з мостової, били вітрини магазинів і ресторанів. У зв'язку з цим, поліція вимушена була рішуче припиняти їх протиправну поведінку із застосуванням сльозоточивого газу і резинових кийків. Внаслідок цього зіткнення була велика кількість поранених, передусім працівників міліції. Прикладами масових заворушень можуть бути і події, які відбувалися на протязі 2009-2011 років у таких країнах, як Франція, Великобританія, Греція.

У будь-якій державі поліція, поряд з армією, органами забезпечення безпеки, пенітенціарними установами належить до виконавчої влади. Зміни, що відбулися в нашому суспільстві в останні роки, дозволили переглянути роль і значення поліції в закордонних країнах, відмовитися від односторонньо-догматичного погляду на поліцію, як на каральний орган, призначений повсякденно й повсюдно здійснювати політику пануючого класу специфічними методами безпосереднього примусу.

Сьогодні більшість вчених відзначають переважно репресивний характер поліцейської діяльності тільки в країнах з авторитарним чи тоталітарним режимом, де органи поліції є основним знаряддям для підтримки влади верховного правителя чи партійно-номенклатурної еліти, для придушення будь-яких проявів офіційно визнаної ідеології.

У країнах, орієнтованих на демократичний шлях розвитку, поліція розглядається винятково як правоохоронний орган, призначений для забезпечення «контролю над злочинністю», стримувати її за допомогою застосування тих

засобів, які встановлені законом. При цьому «контроль над злочинністю», оскільки будь-яке протипорядок завжди має в якості своєї кінцевої мети перемогу, тобто в даному випадку повне викорінення злочинності навряд чи уявляється можливим.

Поряд з функціями запобігання, припинення і розслідування злочинів, що вважаються основними для поліції, останнім часом на заході намітилися певна тенденція покладати на неї забезпечення тих соціальних послуг, що не закріплені за іншими відомствами або не можуть бути ефективно і економно реалізовані останніми (наприклад, організація нічліжок і притулків для безхатніх, бюро знахідок, порятунків і надання швидкої допомоги потерпілим від нещасних випадків, довідково-інформаційні послуги тощо). Оскільки така соціально орієнтована діяльність враховує в першу чергу інтереси і запити мешканців конкретних територій, дозволяє в значній мірі зменшити певне відчуження поліції і суспільства, вона розглядається як один з пріоритетних напрямків удосконалення роботи всієї поліції, і в першу чергу поліції муніципальної.

Більшість країн західної демократії зіштовхнулися з проблемою вибору найбільш придатної моделі організації охорони громадського порядку на рубежі ХІХ – ХХ століть, коли створювалися сучасні служби поліції. У цей період ідеї самоврядування як фактора, що забезпечує розвиток демократії і громадського суспільства, розглядалися в числі найбільш прогресивних політико-правових теорій. Самоврядування стало відігравати провідну роль у здійсненні охорони громадського порядку і громадської безпеки при одночасному обмеженні участі в цьому держави. Впроваджувана система базувалася на принципах децентралізації, що характеризується з одного боку, домінуванням ліберальних поглядів на функціонування суспільства і громадського життя, а з іншої сторони – і є відображенням специфічних особливостей розвитку тієї чи іншої країни.

Для України особливий інтерес представляє досвід держав з вираженим демократичним режимом, що свідчить про необхідність проектування системи влади в поліцейських організаційних структурах. У країнах, механізм соціального управління яких достатньою мірою децентралізований, поліцейські системи мають, як правило, багаторівневу побудову. Певна децентралізація поліцейських функцій вкупі з розмежуванням повноважень між судовою і виконавчою владою розглядаються як найважливіші умови демократії, гарантії дотримання рівноваги між потребами правоохоронної діяльності в застосуванні примусових заходів ті необхідністю забезпечення прав і свобод громадян.

Однак, у західній поліцейській моделі частіше можна зустріти класифікацію, у якій три типи моделей охорони правопорядку виділяються за ступенем підпорядкованості (фрагментарна) та інтегрована.

У країнах, де правоохоронна система будується на принципах централізації, а це, як правило унітарні держави з континентальною моделлю організації влади та управління, поліцейські сили перебувають під прямим контролем національного уряду, і місцеві підрозділи поліції більше підпорядковані вищим органам управління, ніж місцевій владі. Сьогодні високий рівень централізації поліцейських сил має місце в Ізраїлі, Данії, Норвегії, Португалії, Фінляндії, Швеції, Японії та деяких інших країнах.

Наприклад, у Фінляндії, як і у всіх скандинавських країнах, поліція функціонує у вигляді централізованого державного органу. Вона підпорядкована міністру внутрішніх справ. В МВС Фінляндії є Департамент поліції, що керує організаційно відособленими поліцейськими службами: кримінальною поліцією, поліцією безпеки, мобільною (дорожньою) поліцією та місцевими поліцейськими органами. Останні планують свою роботу в тісному співробітництві із провінційною владою і громадськими інститутами у формі різних поліцейських комітетів та рад.

На відміну від централізованої моделі, фрагментарна модель характеризується високим ступенем децентралізації поліцейських сил і розподілом відповідальності за стан правопорядку між поліцейськими органами різного рівня. Як правило, вона прийнята в демократичних державах з федеративним устроєм, що належать до англосаксонської системи права і мають однойменну модель організації місцевого самоврядування. У цих країнах традиційні побоювання громадян з приводу потенційно можливих зловживань з боку державних силових структур призвели до створення мережі самостійних поліцейських агентств, максимально наближених до населення. Найбільш ефективним прикладом реалізації такої моделі є США, де основиний обсяг функцій по контролю за злочинністю і забезпеченню громадського порядку виконують невеликі місцеві поліцейські агентства, які не мають не тільки федерального підпорядкування, але і контролю на рівні штатів. Маючи статус муніципальної поліції, ці агентства підконтрольні органам місцевого самоврядування і підзвітні мешканцям відповідних територіальних утворень.

У сучасній Європі модель цілком децентралізованої поліції, організованої на принципах самоврядування, зберігається тільки у Швейцарії. У цій країні відсутній єдиний і монолітний корпус державної поліції. Чисельність органів правопорядку і принципи їх функціонування визначають окремі місцеві (кантональні) органи влади. Саме тому, серед окремих кантонів відзначаються значні розходження в організації поліцейських служб. Усього в Швейцарії нараховується 26 кантональних корпусів поліції і більше 100 підрозділів поліції в громадах. Незважаючи на цю граничну децентралізацію, у країні діють чітко працюючі форми зв'язку і правила регіонального співробітництва у сфері правопорядку, що виробляються конфедерацією кантональних комендантів поліції Швейцарії та об'єднанням шефів міської поліції.

Третій, інтегрований тип організації поліцейської системи являє собою щось середнє між домінуючою в державному масштабі централізованою моделлю охорони правопорядку, що тяжіє до локальних форм та фрагментарною моделлю. При такій помірковано децентралізованій формі організації, місцеві поліцейські органи отримують право на певну самостійність, а центральна влада зберігає можливість здійснювати певний контроль за їх діяльністю. Наразі це досить розповсюджена в зарубіжних країнах модель поліцейських сил. З деяким розходженням, обумовленим національними особливостями, така модель організації поліцейської діяльності використовується в Австралії, Австрії, Бразилії, Великобританії та в деяких інших країнах.

Як конкретний приклад подібної системи охорони правопорядку можна привести Великобританію, яку прийнято вважати колискою сучасної поліції. У цій країні зазначена система ґрунтується на сполученні повноважень держави та органів місцевого самоврядування в сфері правопорядку. До компетенції міністра внутрішніх справ, на якого покладена формальна відповідальність за охорону громадського порядку і забезпечення громадської безпеки, не входить безпосереднє керівництво місцевою поліцією – поліцією графств. Проте, за законом, який прийнято у 1964 році він зобов'язаний здійснювати нагляд за роботою управлінь місцевих поліцейських органів, йому надано право звільняти не відповідних своїй посаді шефів-констеблів, які очолюють територіальні поліцейські управління.

Багаторічна, заснована на принципах демократії практика організації поліцейської діяльності у Великобританії сприяла формуванню досить ефективних механізмів, що забезпечують вплив громадян на роботу правоохоронних структур.

У кожному графстві створена поліцейська адміністрація і рада, що є колегіальним органом управління й одночасно частиною структури місцевого органу влади. Рада, що складається з представників органів місцевого самоврядування і суддів, правомочна визначати бюджет поліції графства, організаційну структуру, напрямки діяльності, а також висувати кандидатів на посаду шефа-констебля. Одночасно з радами діють громадські консультативні комітети, утворені з представників різних прошарків суспільства і різних професійних груп, їх основне завдання: визначення потреб суспільства у сфері охорони громадського порядку і внесення пропозицій відносно поліпшення діяльності поліції.

Дуже своєрідно організована поліція у ФРН. У цій країні правоохоронна система має два рівні: федеральний і суб'єктів федерації – земель. В одних землях (Нижня Саксонія, Північна Рейн-Вестфалія, Саарланд, Шлезвінг-Гольштейн) поліція цілком або в більшості є державною, в інших (Баварія, Гессен) вона є фактично муніципальною установою.

Взаємодія поліцейських служб відносяться: федеральне відомство кримінальної поліції, прикордонна поліція, інспекторат поліції загальної готовності, залізнична поліція, відомство охорони федерального парламенту. поліція землі найчастіше складається з поліції по охороні громадського порядку (охоронної поліції, кримінальної поліції, поліції готовності і поліцейської адміністрації). Проте, структура поліції землі залежить від традицій, історичних умов, фінансових можливостей конкретного адміністративно-територіального утворення. У складі охоронної поліції німецьких міст, крім служб, що здійснюють попередження і припинення правопорушень, є підрозділи комунальної поліції, що здійснюють функції контролю в сфері санітарії, торгівлі, надання послуг тощо.

У Японії в перші роки після Другої світової війни замість загальнодержавної поліції, що існувала раніше, були створені дві нові функціонуєчі на основі самоврядування служби поліції: міська і сільська. Однак, після декількох років роботи такої системи виявилось, що в умовах Японії вона себе не виправдовує. Основними проблемами, що виникли після децентралізації

поліції, з'явилися: розпилювання сил поліції, складності з утриманням сільської поліції, відсутність чіткого поділу відповідальності за стан правопорядку між державними органами влади і незалежною від них комунальною поліцією. Нерозв'язність цих проблем у Японії призвела до ліквідації у 1954 році поділу поліцейських сил на міську і сільську – їх об'єднали в поліцію префектур. Координація діяльності цих поліцейських утворень була покладена на центральні органи: Комісію громадської безпеки Японії і Національне агентство поліції.

Причому основним завданням першої з названих установ є здійснення громадського контролю за роботою поліції, а другої – безпосередня організація її діяльності.

Аналіз представленої еволюції в поліцейській системі Японії призводить до висновку, що в умовах відсутності демократичного досвіду в роботі органів публічної влади різкий перехід від тоталітарної системи до централізованої моделі організації поліцейської системи може призвести до негативного результату в охороні громадського порядку. Це зобов'язує виявляти особливу обережність і неквапливість при вирішенні питань реорганізації системи органів Національної України.

Світова практика знає приклади іншої тенденції, протилежної процесам «одержавлення» поліції. Так, у Франції, що була донедавна типовим представником країн з централізованою поліцейською моделлю, у 80-х роках ХХ століття відбулися реформи територіального самоврядування, що позначилися на системі організації французької поліції і помітно зменшили ступінь її централізації. Характерно, що становлення муніципальних поліцейських формувань у цій країні було поєднано з дефіцитом місцевих бюджетів, проте платники податків, незадоволені діяльністю національної поліції, з розумінням поставилися до збільшення цільових «поліцейських» витрат. Сьогодні в країні існує 7000 підрозділів муніципальної поліції, що створені і діють у містах з населенням менше 10 тисяч мешканців.

В даний час, поліцейські формування, підпорядковані і фінансовані органами місцевої влади існують практично у всіх закордонних державах, де визнається право населення на здійснення в тій чи іншій формі територіального самоврядування. Принципи створення і діяльності цих формувань обумовлені традиційним закріпленням за органами місцевого самоврядування повноважень у сфері ОГП, а також інтересами центральної адміністрації у концентрації зусиль підрозділів державної поліції у боротьбі з особливо небезпечними видами правопорушень.

У силу наявності певних особливостей і з урахуванням реалізованої моделі стану правопорядку розподіл компетенції між муніципальною і державною поліцією в різних країнах неоднаковий. Проте низку принципів можна вважати загальноновизнаними. По-перше, муніципальна поліція зобов'язана керуватися державним законодавством і рішеннями національного уряду. По-друге, повноваження службовців муніципальної поліції обмежуються територією муніципального утворення, що обслуговується і можуть бути розширені в особливих випадках тільки за рішенням центральної влади. По-третє,

муніципальна поліція не повинна втручатися в межі «загальнонаціональної юрисдикції», до якої, як правило, відносяться тяжкі злочини.

Основні обов'язки по контролю над злочинністю в країнах з централізованою моделлю покладені на загальнонаціональні поліцейські сили. муніципальна поліція в цих країнах забезпечує лише виконання постанов і розпоряджень місцевих органів управління і розглядається як допоміжний орган, який залучається до проведення найбільших операцій, які проводяться підрозділами загальнонаціональних поліції, а також для підтримки порядку в особливих умовах. Про самостійність муніципальної поліції в даному випадку можна говорити лише у формальному значенні слова. Місцеві поліцейські сили діють під загальним керівництвом центральної влади в особі глав держав та урядів, спеціальних національних Комітетів (рад) або ж урядових комісарів у регіонах. Керівний вплив центральної влади може мати загальнообов'язкові директиви і досить твердий контроль за їх виконанням, а також і фінансові важелі впливу (бюджетну дотацію). У країнах із фрагментарною та інтегрованою моделями правоохоронних систем: США, Великобританії, ФРН, Канаді, Швейцарії, Австрії, Австралії та деяких інших країнах, поліцейськими силами, підпорядкованими місцевій владі, виконується найбільша частина повсякденною роботи по підтриманню правопорядку і боротьбі зі злочинністю (за винятком боротьби з деякими особливо небезпечними злочинами). Одночасно муніципальна поліція стежить за виконанням загальнодержавних і регіональних законів та норм, віднесених до її компетенції. Будучи найбільш наближеним до населення до населення органом виконавчої влади, виконує різноманітні функції по «обслуговуванню» інтересів конкретних територіальних співтовариств: забезпечує нагляд за безпекою дорожнього руху, санітарним та екологічним станом населених пунктів, порядком у місцях вуличної торгівлі, виконанням розпоряджень місцевих органів влади. муніципальна поліція відіграє також роль своєрідного дублера і резерву національних поліцейських сил: службовці муніципальної поліції надають їх допомогу і підтримку при проведенні оперативно-розшукових та інших заходів при розслідуванні злочинів і забезпеченню громадської безпеки, збирають відомості та інформують про осіб і факти, що представляють для неї інтерес, передають у поліцейські органи регіонального та загальнонаціонального рівнів матеріали про злочини, що перебувають у їх юрисдикції.

Розглянемо основні напрямки діяльності поліції зарубіжних країн при проведенні масових заходів.

У Великобританії різновидами сили, яка може бути застосована поліцейськими, є:

- присутність офіцера поліції;
- профілактична бесіда;
- порада;
- наказ;
- застосування прийомів затримання;
- вплив на больові точки;
- контроль у положенні лежачи;

- удари руками і ногами;
- удари палицею.

Проведення масових заходів та забезпечення громадського порядку в цих умовах, вимагає від правоохоронців готовності застосувати силу в присутності великої кількості осіб та представників преси. Випадки застосування сили піддаються детальному аналізу громадськості.

Українським працівникам правоохоронних органів та іншим суб'єктам, які будуть залучатися до охорони громадського порядку, необхідно пам'ятати основні аспекти позитивного зарубіжного досвіду:

- затримання особи не повинно йти в розріз із процедурою, яка зазначена у законі;
- при виконанні своїх обов'язків офіцери поліції та інші особи повинні поважати та захищати людську гідність та права усіх осіб;
- жодна посадова особа, яка застосовує закон не повинна впливати на правопорушника шляхом принижуючих дій або покарань.

Успішне забезпечення охорони громадського порядку та безпеки під час проведення масових заходів здійснюється на засадах, на яких будується стратегія безпеки:

- сили правопорядку мають бути дружелюбні та готові допомогти одне одному;
- необхідно дотримуватись загально визначених правил поведінки, які мають включати в себе на початковому етапі – діалог, тобто надання інформації чи допомоги. Другий етап включає в себе ведення розмови для подолання конфліктів, встановлення особи у разі незначних порушень громадського порядку (зменшення рівня конфліктності, тобто деескалація).

Стратегія МВС Австрії охоплювала заходи щодо забезпечення безпеки на стадіонах, фан-зонах, громадських місцях, кордоні, залізничних станціях, аеропортах, автобанах. Крім вище зазначених була вироблена головна концепція із поясненням усіх можливих катастрофічних сценаріїв на стадіонах, під час масових культурно-видовищних заходів та в населених пунктах тощо. У центрі оперативного управління та запобігання кризовим ситуаціям поліцією була створена спеціальна «гаряча лінія», присвячена масовим заходам, для вирішення звернень громадян та реагування на надзвичайні ситуації.

Як в Австрії, так і в Швейцарії були запроваджено однакові стандарти безпеки, оскільки до обох країн висувалися однакові моменти. Планування та реалізація дій стосовно організації ОГП були практично ідентичними. співробітництво з самого початку між обома країнами було зразковим і стало запорукою вдалої роботи структур, відповідальних за безпеку.

Так, структура охорони громадського порядку у Швейцарії складалася з трьох рівнів: перший – поліцейські, які знаходилися за межами об'єкту проведення масових заходів, другий – служба безпеки об'єкту масових заходів, що перевіряє (здійснює особистий огляд) осіб та спостерігає за їх поведінкою, третій – цивільні особи (громадські формування, стюарди, волонтери). Загальна чисельність на звичайному масовому заході складає 250 осіб та 700 осіб на масовому заході з високим ступенем ризику. При цьому кількість цивільних осіб

допоміжного складу на звичайному – досягає 150 осіб, а на масових заходах посиленої безпеки – становила 400 осіб. Для підготовки цивільних осіб розроблену спеціальну 20-годинну програму, в якій чітко роз'яснюється в який момент та за яке правопорушення «втручається» поліція.

Також для гарантування швидкого обміну інформації та заходів щодо контролю транзитного руху, забезпечення співпраці в галузі надання допомоги учасникам масового заходу та нагляду за ними, надання допомоги персоналу, між 22 сусідніми, транзитними країнами та країнами-учасницями було підписано меморандум про взаєморозуміння, відповідно до змісту якого в разі існування законних підстав, фанам, зазначеним як потенційні порушники спокою, не було дозволено виїжджати з країн, в яких вони проживають. Тісна співпраця спостерігалася зі всіма сторонами, що мають відношення до забезпечення безпеки до та після проведення масових заходів.

Так, при проведенні масових заходів, запобіжна стратегія забезпечення безпеки була розроблена, зокрема, за допомогою федеральної палати економіки Австрії. Для готельних операторів, компаній з прийому гостей та дистриб'ютерів проводилися спеціальні лекції та консультаційні засідання.

Важливим елементом виступає співпраця поліції та громадських формувань в період підготовки до проведення масових заходів. А при проведенні масових спортивних заходів, важливим фактором успіху є тісне та вчасне співробітництво з представниками поліції іноземних країн.

Спостерігачі, досвідчені іноземні працівники поліції зі знанням типової поведінки хуліганів під час таких дійств, також відіграють важливу роль при забезпеченні безпеки під час проведення масових заходів. Вони дуже обізнані з контингентом іноземних уболівальників, з якими легко встановити контакт. Спостерігачі постійно присутні серед уболівальників їхньої країни і доповідають про поведінку уболівальників до центру поліції з питань координації інформації. Це дало можливість більш цілеспрямованого розташування підготовлених правоохоронних органів.

Також було залучено 136 представників іноземних правоохоронних органів у формі поліції країни, в якій проводиться чемпіонат. З них із Німеччини – 31 особа, Хорватії – 31 особа, Росії – 11 осіб, Польщі – 25 осіб, Іспанії – 11 осіб, Швеції – 15 осіб, Греції – 12 осіб. Іноземні поліцейські підрозділи були своєчасно проінструктовані про австрійські закони до початку проведення чемпіонату.

Це створило позитивну обстановку та атмосферу довіри з самого початку заходу. Оскільки, уболівальникам приємно бачити на чемпіонаті представників правоохоронних органів, що носять форму поліції їх країни та можуть до них звернутися рідною мовою. Під час проведення масових спортивних заходів було продемонстровано, що ці іноземні правоохоронні органи передусім, використовують попереджувальні але досить ефективні заходи.

Важливу роль під час реалізації стратегії безпеки та поза її рамками відіграла Австрійська федеральна армія, яка виконувала численні допоміжні завдання з метою успішного проведення чемпіонату. Крім звичайного завдання – захисту повітряного простору Австрії, у федеральній армії також проводилася підготовка особового складу (в цілому, 1200 – 1300 осіб щоденно) до виконання

різних допоміжних завдань (сили оборони для запобігання використанню зброї масового знищення, швидка допомога, медичні служби та сили особливого призначення).

Значна увага приділялась підготовці персоналу, відповідального за забезпечення безпеки під час чемпіонату. Крім підготовки за основною організаційно-правовою системою, особлива увага також приділялась вивченню іноземних мов, а також основам психології мас. Усі потенційні сценарії загроз програвалися та відпрацьовувалися на практиці. Іншим головним чинником успіху була своєчасна професійна підготовка працівників поліції. Йдеться як про початкову підготовку, так і про подальше підвищення кваліфікації: перші спеціальні підготовчі курси проводилися навесні 2007 року.

Інформаційно-просвітницькі заходи проводилися у головному управлінні поліції для всіх основних працівників районних та міських поліцейських дільниць. Під час цих заходів надавалася інформація про стандартизацію поліцейської інформаційної бази даних. У центрі уваги були такі ключові моменти: загальна інформація, попередній огляд Євро-2008 – видовище для вболівальників; аналіз чемпіонату світу – 2006; організація та структура планування розміщення та мобілізації правоохоронних органів; тактичні підрозділи, їх обладнання та правила залучення; футбольна сцена; проблема хуліганства.

Ще одним важливим компонентом стратегії національної безпеки була безперебійна робота правоохоронних органів з попередження та профілактики кишенькової злочинності та нелегальної міграції, яка пов'язана з вимушеною проституцією, а також посилене патрулювання в зонах підвищеного ризику.

Напередодні проведення масових заходів активно формували громадську думку створені групи зі зв'язку із громадськістю, як при МВС Австрії, так і в усіх федеральних землях. А безпосередньо під час самого чемпіонату проводилися прес-конференції та видавалися повідомлення у пресі для оптимального інформаційного забезпечення.

За офіційними даними понад 3000000 людей відвідало масові заходи та громадські місця. Упродовж трьох тижнів поліція затримала 453 особи. Загалом по Австрії було приблизно 2780 притягнень до суду, 900 з них пов'язані з адміністративними порушеннями та 1800 – зі злочинами. У цілому, було нанесено 480 травм, переважно – незначні, включаючи 24 нанесених офіцерами правопорядку. Поліція здійснила 2922 перевірок на австрійському кордоні, 241 з яких закінчилися відмовою у в'їзді в країну.

Європейський досвід свідчить, що поліцейські підрозділи приділяють значну увагу саме питанням безпеки. Так, за оцінками експертів, Португалія витратила на заходи безпеки при проведенні масових заходів, пов'язаних із чемпіонатом значні кошти та навіть залучила сили НАТО для гарантування громадського порядку і захисту від терактів. Німеччина в період підготовки до проведення масових заходів провела серію навчань у сфері безпеки, серед яких тренування «Теракт при масовому скупченні людей». Для підготовки до проведення футбольних матчів Австрія та Швейцарія підписали угоду про єдину

систему гарантування безпеки, а перед чемпіонатом розробили спільний план та затвердили відповідний комплекс заходів.

Досвід поліцейської діяльності зарубіжних країн свідчить про те, підвищенню ефективності діяльності підрозділів поліції з охорони публічного порядку та безпеки сприяють:

- зміцнення взаємодії галузевих служб і підрозділів, а також з іншими правоохоронними органами та громадськістю;
- подальша спеціалізація персоналу щодо протидії конкретним видам правопорушень;
- поліпшення професійної підготовки особового складу;
- оптимізація системи інформаційного забезпечення поліцейських сил;
- впровадження у повсякденну діяльність технічних засобів і новітніх технологій.

Вивчення концепцій забезпечення правопорядку під час масових заходів таких країн, як Португалія, Австрія, Швейцарія тощо, дозволяє стверджувати, що у цих країнах на охорону громадського порядку під час масових заходів залучають набагато менше поліцейських і, зокрема, акцентують їх увагу не на території заходу всередині, а за її межами. А решта працівників, не залучених до заходу, залишаються працювати на вулицях міста, запобігаючи, таким чином, вчиненню злочинів на всій території обслуговування. Відповідний принцип було запроваджено і в Концепції забезпечення безпеки та правопорядку під час проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 з футболу, розроблену фахівцями створеного у лютому 2008 р. у структурі колишнього ДГБ МВС України відділу з питань Євро-2012.

Важливим викликом для Національної поліції у 2017 році був конкурс «Євробачення-2017». Нагадаємо, що у період з 07.05.2017 по 13.05.2017 у Києві проводився 62-й пісенний конкурс «Євробачення-2017». До проведення безпекових заходів у локаціях проведення пісенного конкурсу було залучено майже 10 тисяч працівників правоохоронних органів. Серед них переважна кількість – це поліцейські, а також 3,5 тисячі військовослужбовців Нацгвардії.

З урахуванням масштабності конкурсу, в період його проведення на окремих ділянках вулиць Києва були запроваджені обмеження в русі транспорту. Так, з 26 квітня по 18 травня обмеження діяли у районі розташування «Євромістечка» на вулиці Хрещатик. Крім того, з 1 по 14 травня було введено обмеження поблизу Міжнародного виставкового центру в районі станції метро «Лівобережна».

Загалом до Києва прибули іноземні делегації 41 країни-учасниці Євробачення. Місця проживання офіційних делегацій були під цілодобовою охороною, а всі їх переїзди здійснювались у супроводі поліції.

До здійснення безпекових заходів у зв'язку з проведенням «Євробачення» було залучено понад 10 тисяч правоохоронців. У складі залучених сил перебували не лише підрозділи поліції особливого призначення, а й вибухотехніки, кінологи, бійці Нацгвардії, співробітники Державної служби з надзвичайних ситуацій та інші правоохоронні органи.

Вперше в Україні правоохоронці для охорони публічного порядку використовували три спеціально укомплектовані найсучаснішим обладнанням ситуаційні автомобілі та гелікоптер. Поліція використовувала два автомобілі, третій автомобіль використовували нацгвардійці. Ці автомобілі застосовувались для фіксації та передачі інформації у режимі онлайн до Ситуаційних центрів Національної поліції України. Ситуаційні автомобілі розміщувалися неподалік масового скупчення громадян, що дозволило досконало володіти обстановкою та миттєво реагувати на будь-які події. Це дало можливість оперативно отримувати відео з тієї чи іншої точки та аналізувати стан справ, а відповідно – приймати управлінські рішення щодо застосування сил та засобів, спеціальної техніки, та всього наявного ресурсу, який залучався до охорони публічного порядку.

Крім того, поліцейські на час проведення масових заходів, в тому числі під час проведення міжнародного пісенного конкурсу «Євробачення-2017», використовували сучасний гелікоптер. Він обладнаний спеціальною відеоапаратурою, яка також має можливості фіксації правопорушень та оперативної передачі інформації до Ситуаційних центрів Нацполіції.

За час проведення "Євробачення-2017" по допомогу до поліції звернулися 12 іноземців. Здебільшого вони ставали жертвами незначних майнових злочинів: 8 крадіжок, 2 шахрайства і 2 нещасних випадки.

Запозичуючи іноземний досвід, напередодні «Євробачення-2017» у Києві відбувся випуск тренерів для «поліції діалогу». За шість тренінгів, які тривали упродовж кількох місяців, курси перемовників пройшли 120 українських поліцейських. Сьогоднішні 23 випускники є тренерами, які далі вже навчатимуть своїх колег. Згідно з іноземним досвідом, використання можливостей «поліції діалогу» суттєво знижує рівень агресії учасників масових заходів. Діалог, як свідчить практика, знижує критичний рівень на масових заходах. Участь перемовників у масових заходах дозволить спростити роботу патрульних поліцейських і поліції особливого призначення.

Голова Консультативної місії Європейського Союзу Кастутіс Ланчінскас зазначив, що фахівців підготували за 6 тренінгів. Їх підготовка є своєчасною, адже в Україні наближаються важливі заходи – пісенний конкурс «Євробачення-2017» та Чемпіонат світу з хокею.

Тренінги склалися з двох етапів. Перший – навчання на рівні регіонів, коли учасники тренінгів дізнавалися, що таке конфліктні групи, які методи вони використовують у своїй роботі. Наступний етап пройшов у Києві, куди відбиралися кандидати по декілька осіб із області. Тут кандидатів навчали бути тренерами тих, хто в подальшому буде здійснювати таку роботу на місцях.

Основне завдання «поліції діалогу» – намагатися переконати людей за допомогою слова не вчиняти масові безлади, надати їм необхідну допомогу, навіть елементарну, намагатися зробити так, аби ситуація була вирішена без застосування сили.

ПОЛІЦІЯ ДІАЛОГУ

Ефективний інструмент забезпечення того, щоб масові заходи, наприклад, демонстрації та футбольні матчі відбувалися мирно

Сприяння проведенню масових заходів та захист права громадян на свободу зібрань

Підтримка постійного діалогу з учасниками

Попередження та де-ескалація можливих конфронтацій

Проведені тренінги

ЧЕРВЕНЬ 2016:

Пілотний проект у Києві

ЛИСТОПАД 2016 – БЕРЕЗЕНЬ 2017:

Базовий курс поліції діалогу

проведений для поліцейських з 11 регіонів: Київ, Харків, Львів, Одеса, Хмельницький, Дніпро, Миколаїв, Запоріжжя, Полтава, Черкаси та Рівне

Результат: 120 офіцерів поліції пройшли тренінг

КВІТЕНЬ 2017:

програма підготовки тренерів відбулася у Києві, з метою створити групу тренерів серед українських офіцерів поліції

Результат: 23 нових тренери

Навчальний візит до Швеції

7 офіцерів керівного складу Нацполіції

Вступ до **СКАНДИНАВСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ** – тактика та філософія організації охорони громадського порядку

Тренери

Поліція Чеської республіки

за підтримки Команди радників з охорони громадського порядку КМЕС

4 ТРЕНЕРИ НА КУРСІ

- Психолог
- Координатор анти-конфліктної групи
- Активний учасник анти-конфліктної групи
- Тренер з охорони громадського порядку
- + Голова делегації Чеської поліції

Інструмент поліції діалогу буде застосовано під час проведення

Чемпіонату Світу з хокею

КВІТЕНЬ

Пісенного конкурсу Євробачення 2017

ТРАВЕНЬ

Виходячи з вищезазначеного, діяльність поліції при забезпеченні публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів повинна ґрунтуватись на таких елементах:

- залучення правоохоронців у цивільному одязі. Цей крок найбільш дієвий для врегулювання інцидентів, що можуть виникнути під час проведення масових заходів. Він забезпечить присутність правоохоронців біля груп масового скупчення людей – джерел потенційного ризику та загроз, отримання на постійній основі надійної інформації щодо ситуації в їх середовищі, здійснення затримань правопорушників без привертання уваги агресивно налаштованих громадян;
- взаємодія поліції та громадських формувань. У зв'язку із браком правоохоронців у полі зору громадян під час проведення масових заходів, повинна бути відпрацьована чітка координація дій цивільних осіб і поліції, підрозділи якої, розташовуються за межами районів масового скупчення, щоб мати можливість ефективно реагувати на екстремальні ситуації, але водночас знаходитися позо зоною уваги мітингуючи, вболівальників;
- оснащення місць масового скупчення технічними засобами спостереження. Це дасть можливість контролювати поведінку масового

скупчення людей та прилеглої території, своєчасно втручатися у перебіг подій, припиняти правопорушення, а також зменшити кількість нарядів поліції на місцях;

- наявність кімнат контролю, обладнаних засобами мовлення та відео моніторами системи спостереження для розміщення координаційного штабу, звідки забезпечується безперешкодний огляд внутрішньої частини стадіону;

- необхідно обов'язково передбачити на місцях проведення масових заходів місця для паркування транспортних засобів правоохоронних органів, аварійно-рятувальних підрозділів та швидкої медичної допомоги, а також окремі приміщення та обладнання їх комп'ютерною технікою, іншими засобами для роботи кризових груп з числа працівників правоохоронних органів;

- важливе значення при проведенні масових заходів мають науково-обґрунтоване планування, використання передових форм і методів діяльності під час ОПП і боротьбі зі злочинністю. Успіх виконання плану організації ОПП залежить від з'ясування завдань, чіткості і злагодженості дій особового складу в конкретних умовах несення служби;

- необхідною умовою якісного проведення масових заходів є систематичний та об'єктивний контроль за їх здійсненням, який не тільки підвищує рівень організаційної і оперативно-службової діяльності органів і підрозділів, але і розкриває резерви в їх роботі;

- специфіка ОПП в цих умовах, на відміну від звичайних умов, вимагає введення певного режиму обмежень, що дає можливість забезпечити належний порядок;

- вдале вирішення завдань з ОПП багато в чому залежить від чіткого виконання функціональних обов'язків усіма нарядами і взаємодії усіх задіяних служб;

- один з важливих моментів організації забезпечення надійного громадського порядку при проведенні масових заходів це підготовка до нього у взаємодії із зацікавленими службами, тому що саме в цей період закладається надійність проведення усього заходу, дієвість всіх елементів охорони;

- при розробці плану ОПП під час проведення масового заходу, який відбувається на стадіоні або іншому закритому об'єкті, важливе місце відводиться пропуску глядачів та їх евакуація з об'єкта після закінчення заходу, оскільки саме тут прихована основна небезпека;

- тісне співробітництво між залученими органами, службами та підрозділами;

- притягнення до відповідальності правопорушників і застосування відповідних покарань;

- обмеження продажу алкогольних напоїв;

- створення умов для ефективного контролю за натовпом та гарантування безпеки мирних громадян.

Головним та домінуючим напрямком розвитку системи безпеки, європейські країни обрали переважно не силовий, а громадський шлях. Завдяки широким пропагандистським та інформаційним акціям залучено відомих громадських діячів до участі у публічних кампаніях, спрямованих проти расизму

та насильства при проведенні масових заходів, завдяки чому вдалося досягти вагомих результатів.

РОЗДІЛ 3. ОХОРОНА ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ МАСОВИХ ЗАХОДІВ

1. Правове регулювання діяльності поліції щодо охорони публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів

У цьому підрозділі авторський колектив намагається розкрити зміст адміністративно-правового регулювання порядку проведення масових зібрань та проаналізувати деякі нормативно-правові акти, які регламентують цю проблематику.

У такому міжнародно-правовому акті, як Європейська Конвенція “Про захист прав людини та основоположних свобод”, яка є частиною національного законодавства України згідно зі статтею 9 Конституції України, зазначено: “1. Кожен має право на свободу мирних зібрань та на свободу об’єднання з іншими, включаючи право створювати профспілки і вступати до них для захисту своїх інтересів. 2. Здійснення цих прав не підлягає жодним обмеженням, за винятком тих, які встановлені законом в інтересах національної або громадської безпеки, для охорони порядку або запобігання злочинам, для охорони здоров’я або моралі чи з метою захисту прав і свобод інших осіб і є необхідними в демократичному суспільстві. Ця стаття не перешкоджає запровадженню законних обмежень на здійснення цих прав особами, що входять до складу збройних сил, поліції або органів державного управління”.

Відповідно до статті 39 Конституції України громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.

Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку - з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, закріплене в статті 39 Конституції України, є їх невідчужуваним і непорушним правом, гарантованим Основним Законом України.

Згідно з частинами другою та третьою статті 8 Основного Закону Конституція України має найвищу юридичну силу, норми Конституції України є нормами прямої дії. Тобто, вони застосовуються безпосередньо незалежно від того чи прийнято на їх розвиток відповідні закони або інші нормативно-правові акти.

Право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, закріплене в статті 39 Конституції України, є однією з конституційних гарантій права громадянина на свободу свого світогляду і

віросповідання, думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, на використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір, права на вільний розвиток своєї особистості тощо. При здійсненні цих прав і свобод не повинно бути посягань на права і свободи, честь і гідність інших людей. За Конституцією України (частина перша статті 68) кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції та законів України.

Згідно з частиною другою статті 19 Конституції органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

На основі конституційних положень частиною третьою статті 24 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" передбачено, що органи місцевого самоврядування та їх посадові особи діють лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією і законами України, та керуються у своїй діяльності Конституцією і законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, а в Автономній Республіці Крим - також нормативно-правовими актами Верховної Ради і Ради міністрів Автономної Республіки Крим, прийнятими у межах їхньої компетенції.

Згідно з підпунктом 3 пункту "б" частини першої статті 38 Закону вирішення відповідно до закону питань про проведення зборів, мітингів, маніфестацій і демонстрацій, спортивних, видовищних та інших масових заходів; здійснення контролю за забезпеченням при їх проведенні громадського порядку віднесено до делегованих повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад.

Отже, реалізація органами місцевого самоврядування повноважень щодо забезпечення проведення, зокрема, мирних заходів – зборів, мітингів, маніфестацій і демонстрацій - має здійснюватися виключно у межах повноважень, на підставі і у спосіб, визначений законом.

Слід констатувати, що чинне законодавство з питань організації і проведення мирних заходів є недосконалим. Зокрема, вимоги щодо порядку організації і проведення мирних заходів, строків завчасного сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування, документів, які мають бути долучені до повідомлення про проведення мирного заходу, тощо на даний час законом не врегульовано.

При вирішенні порушених питань щодо порядку організації і проведення мирних заходів необхідно враховувати правову позицію, яку Конституційний Суд України висловив у своєму Рішенні від 19 квітня 2001 року № 4-рп (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання), у пункті 2 мотивувальної частини якого, розглядаючи питання щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій зазначив, зокрема, що проводити збори, мітинги, походи і демонстрації громадяни можуть за умови обов'язкового завчасного сповіщення про це органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування. Таке сповіщення має здійснюватися громадянами через

організаторів масових зібрань. Завчасне сповіщення відповідних органів про проведення тих чи інших масових зібрань – це строк від дня такого сповіщення до дати проведення масового зібрання.

Тривалість строків завчасного сповіщення має бути у розумних межах і не повинна обмежувати передбаченого статтею 39 Конституції України права громадян на проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій. Такі строки мають слугувати гарантією реалізації цього права громадян. Упродовж цього строку зазначені органи мають здійснити і ряд підготовчих заходів, зокрема, для забезпечення безперешкодного проведення громадянами зборів, мітингу, походу чи демонстрації, підтримання громадського порядку, охорони прав і свобод інших людей. У разі необхідності органи виконавчої влади чи місцевого самоврядування можуть погоджувати з організаторами масових зібрань дату, час, місце, маршрут, умови, тривалість їх проведення тощо.

Строк завчасного сповіщення має бути достатнім і для того, щоб органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування могли визначитися, наскільки проведення таких зібрань відповідає закону, та в разі потреби, згідно з частиною другою статті 39 Конституції України, звернутися до суду для вирішення спірних питань.

Виходячи з положень пункту 1 частини першої статті 92 Конституції України про те, що виключно законами визначаються права і свободи людини і громадянина та гарантії цих прав і свобод і що лише судом відповідно до закону може встановлюватись обмеження щодо реалізації права громадян на проведення масових зібрань (частина друга статті 39), Конституційний Суд України дійшов висновку, що визначення строків завчасного сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування з урахуванням особливостей мирних зібрань, їх форм, масовості, місця і часу проведення тощо є предметом законодавчого регулювання.

Також слід зазначити, що окремі аспекти щодо організації та проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій врегульовано статтями 182, 183 Кодексу адміністративного судочинства України, якими визначено особливості провадження у справах за адміністративними позовами суб'єктів владних повноважень про обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання та про усунення обмежень у реалізації права на мирні зібрання.

Зокрема, частинами першою, п'ятою статті 182 Кодексу передбачено, що органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування негайно після одержання повідомлення про проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій тощо мають право звернутися до окружного адміністративного суду за своїм місцезнаходженням із позовною заявою про заборону таких заходів чи про інше обмеження права на мирні зібрання (щодо місця чи часу їх проведення тощо).

Суд задовольняє вимоги позивача в інтересах національної безпеки та громадського порядку в разі, якщо визнає, що проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій чи інших зібрань може створити реальну небезпеку заворушень чи злочинів, загрозу здоров'ю населення або правам і свободам інших людей. У постанові суду зазначається спосіб обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання.

Згідно з частиною першою статті 183 Кодексу організатор (організатори) зборів, мітингів, походів, демонстрацій чи інших мирних зібрань мають право звернутися до адміністративного суду за місцем проведення цих заходів із позовною заявою про усунення обмежень у реалізації права на мирні зібрання з боку органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, повідомлених про проведення таких заходів.

Враховуючи недосконалість сучасного стану правового регулювання порядку організації і проведення мирних заходів, яке має наслідком негативну практику правозастосування, оскільки правові норми не сформульовані з достатньою чіткістю і неоднозначно тлумачаться суб'єктами відповідних правовідносин (в тому числі органами місцевого самоврядування), лише законодавче врегулювання порядку організації і проведення мирних заходів зможе усунути негативну практику, що склалася.

Доречним під час розгляду даної проблематики розглянути випадки обмеження права на мирні зібрання.

Слід зауважити, що згідно статті 39 Конституції України право на мирні зібрання може бути обмежене виключно судом – за поданням органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування. При цьому таке обмеження (а не повна заборона) можливе лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Важливим є те, що інтереси охорони громадського порядку з метою захисту прав і свобод інших людей можуть бути причиною для обмеження мирного заходу лише тоді, коли така загроза є не уявною – теоретично допустимою, але ґрунтується на конкретних фактах чи даних про наявність реальної загрози порушенню прав і свобод інших людей (як приклад, ремонтні роботи на маршруті слідування вуличного походу, демонстрації тощо; вкрай несприятливі погодні умови – урагани, буревії, повені тощо; докази того, що раніше подібні мирні заходи носили немирний характер).

При цьому, згідно з практикою Європейського Суду по правам людини право на мирні заходи не може бути обмежене у випадку наявності іншої групи людей, які мають альтернативні погляди ніж організатори мирного заходу. В таких випадках влада має не забороняти запланований захід, але забезпечити реалізацію права на проведення також і альтернативного зібрання та охорону громадського порядку відносно усіх учасників.

Окрім зазначеного, іншим варіантом обмеження права на мирні зібрання може бути випадок, коли організатори мирного заходу за результатами консультацій (усних чи письмових) з органами виконавчої влади чи органами місцевого самоврядування добровільно погодились з їх рекомендаціями щодо зміни місця, часу чи маршруту проведення мирного заходу у зв'язку з об'єктивними причинами, які заважатимуть його нормальному проведенню (як приклад, проведення раніше запланованих заходів, які за масовістю та місцем проведення не дозволяють проводити кілька заходів одночасно).

Досить цікавим є досвід зарубіжних країн у цій сфері. Зокрема, у Німеччині Закон про збори передбачає кримінальне покарання за виклик або провокування

масових заворушень, і навіть за намір здійснити таке діяння. Поправками до Кримінального кодексу передбачено кримінальне покарання за маскуванню особи, а саме - позбавлення волі на строк до 1 року. Також у 1989 році у ФРН набув чинності закон про боротьбу з тероризмом, який передбачає кримінальне покарання за поведінку під час демонстрацій і мітингів: носіння схованої зброї, маскуванню своєї зовнішності, використання захисних шоломів і щитів.

Жорсткі дії німецької поліції у Штутгарті в 2011 році та Франкфурті в 2012 році із застосуванням водометів та сльозогінного газу були навіть предметом критики таких організацій, як Amnesty International та Human Rights Watch.

У США питання проведення мирних зібрань регулюється законодавством штатів. Наприклад, в Нью-Йорку заявка на проведення мітингу треба подавати за 45 днів, у Лос-Анджелесі – за 40 днів. У деяких містах країни заборонено проведення мітингів у безпосередній близькості від урядових та адміністративних будівель.

У Франції за неповідомлення місцевої влади про проведення мітингу передбачені покарання у вигляді ув'язнення до 6 місяців і штрафу до 7.500 євро. Згідно з Кримінальним кодексом максимальні санкції передбачені для збройних учасників акції: до 5 років в'язниці і 75.000 євро штрафу. Для тих, хто приховував своє обличчя під час погромів - 3 роки в'язниці і 45.000 євро штрафу. Всі інші порушники можуть отримати до 1 року ув'язнення і 15.000 євро штрафу.

Отже, правоохоронні органи провідних країн світу надзвичайно жорстко реагують на будь-які порушення громадського порядку, які перетворюються або навіть мають намір перетворитися у масові заворушення.

Порядок подання повідомлень для проведення масових заходів в зарубіжних країнах має деякі особливості.

Великобританія. Основним законом, що регулює проведення походів і демонстрацій у Великобританії, є Закон про охорону громадського порядку в редакції від 1986 р. Згідно з його положеннями, проведення вуличних заходів санкціонується поліцією. Організатори зобов'язані звернутися до територіальної поліцейської дільниці із заявою не менше ніж за шість робочих днів до початку заходу. У повідомленні необхідно вказати дату, місце й час проведення акції, маршрут руху, прізвища та адреси організаторів. Найбільш суворі покарання – до 10 років в'язниці – передбачені для учасників масових заворушень. Провокації та підбурювання до насильства караються строком до шести місяців або штрафом до 5000 фунтів, причому мова в цьому випадку йде не про організаторів, а про учасників, викритих у протиправних діях.

Санкції для організаторів наступають, коли йдеться про порушення, що стосуються порядку проведення заходів – зокрема, порушення встановлених термінів подання повідомлення, неузгоджену зміну дати, часу й маршруту походів. У цих випадках організатори можуть бути покарані тюремним ув'язненням на строк до трьох місяців або штрафом, що не перевищує 1000 фунтів (Forbes (<http://m.forbes.ru/article.php?id=82511>). – 2013. – 24.05).

Федеративна Республіка Німеччина. Вуличні демонстрації та мітинги в Німеччині проводяться відповідно до Федерального закону «Про зібрання і походи» в редакції 1978 р. Цей документ встановлює повідомчий порядок

проведення подібних заходів. Більше того, законодавство ФРН допускає можливість проведення стихійних мітингів, якщо їх виникнення обумовлено недавніми подіями, що відбулися. Повідомлення про мітинг подається в місцеву поліцейську дільницю не пізніше ніж за дві доби до початку заходу. У повідомленні має бути вказана мета демонстрації та дані відповідальних осіб. Серйозні покарання у вигляді позбавлення волі на строк до одного року організаторам загрожують тільки в тому випадку, коли вони проводять заздалегідь спланований захід без повідомлення. У разі коли порушено заявлений порядок проведення походів, організатор карається штрафом або позбавленням волі строком до шести місяців. Примітно, що законом спеціально обумовлено, що якщо керівник заходу не в змозі домогтися виконання своїх розпоряджень, він зобов'язаний оголосити про припинення демонстрації. З цього моменту всі, хто не підкорився вимогам організаторів, потрапляють під визначення «особи, що діє проти громадського порядку» і несуть кримінальну відповідальність (Forbes (<http://m.forbes.ru/article.php?id=82511>). – 2013. – 24.05).

Італійська Республіка. Згідно з Конституцією Італії, громадяни мають право збиратися мирно і без зброї в будь-якому місці, враховуючи відкриті для публіки. Але якщо мова йде про демонстрації та мітинги в громадських місцях, то порядок їх організації регулюється Законом про охорону громадського порядку від 1975 р. Згідно з цим документом, організатори зобов'язані повідомляти місцеве поліцейське управління про запланований захід мінімум за три дні до його проведення. Параметри заявки цілком стандартні для європейських країн: у ній повинні бути зазначені організатори, цілі та характер маніфестації, час, місце та маршрут, склад і кількість учасників. Організаторам несанкціонованих мітингів, згідно з італійським законодавством, може загрозувати покарання у вигляді штрафу (максимальний розмір якого не обмежений: особливо до тих демонстрантів, що завдали матеріальної шкоди міській чи приватній власності, суд може призначити штраф, співрозмірний завданому збитку) або позбавлення волі на строк від одного до 12 місяців. На учасників масових заворушень поширюється кримінальне законодавство Італійської Республіки (Forbes (<http://m.forbes.ru/article.php?id=82511>). – 2013. – 24.05).

Канада. Останні події навколо канадських законів, що регулюють правила проведення мітингів, дуже показові. У Канаді, як і в США, питання організації демонстрацій перебуває у віданні місцевої влади. У лютому провінцію Квебек захлеснула хвиля маніфестацій студентів, протестуючих проти значного підвищення плати за навчання в університетах. Намагаючись покласти край акціям протесту, 18 травня місцевий парламент прийняв «драконівський» за місцевими мірками закон про проведення масових акцій. Згідно з ним, покаранню підлягає будь-який заклик до протестів у навчальних закладах, а про проведення масових заходів необхідно повідомляти владу не менше ніж за вісім годин до їх початку. Крім того, закон забороняє проводити будь-які масові зібрання ближче ніж за 50 м від навчальних закладів і передбачає значні штрафи для порушників: приватні особи – від 1000 до 5000 канадських дол., лідери студентських організацій – від 7000 до 35 000 канадських дол., для самих студентських організацій – від 25 000 до 125 000 канадських дол. Через три дні в Монреалі

почалися масові безлади та зіткнення протестувальників з поліцією, і за одну ніч було затримано близько 190 осіб (Forbes (<http://m.forbes.ru/article.php?id=82511>). – 2013. – 24.05).

У США законодавчі вимоги до проведення мітингів і маніфестацій перебувають у віданні влади штатів. Наприклад, у Нью-Йорку заявку на проведення мітингу треба подавати за 45, у Лос-Анджелесі – за 40, а у Вашингтоні – не менше ніж за 15 днів. У деяких містах заборонено проведення мітингів у безпосередній близькості від урядових і адміністративних будівель. У деяких містах існують обмеження протяжності маршруту походів, а в деяких, щоб отримати дозвіл, доведеться заплатити 300 дол. Несанкціоновані акції підпадають під визначення «публічні заворушення», що ставлять під загрозу громадський спокій. У поліції в такому випадку є право розганяти маніфестації та заарештовувати найбільш активних учасників. Максимальне покарання, яке може загрожувати учасникам несанкціонованих демонстрацій, – 10 років позбавлення волі. Але це тільки в тому випадку, якщо вони брали участь у заворушеннях зі зброєю. У переважній більшості випадків мітингувальники отримують покарання у вигляді адміністративного штрафу за створення перешкод для проходу людей та проїзду транспорту, максимальний розмір, якого становить 3000 дол.

Хоча в окремих штатах, наприклад у Техасі, за подібні дії можна потрапити до в'язниці на строк до шести місяців (Forbes (<http://m.forbes.ru/article.php?id=82511>). – 2013. – 24.05).

Французька Республіка. Порядок проведення демонстрацій встановлює Декрет-Закон 1935 (Décret-Loi 23-10-1935) у редакції 2000 р. Згідно з ним, організатори повинні подавати заявку на проведення мітингу в мерію або префектуру поліції не пізніше ніж за три дні та не раніше ніж за 15 днів до початку мітингу. У повідомленні мають бути вказані імена й адреси організаторів, місце, час проведення, очікувана кількість учасників, маршрут руху. Для тих, хто не хоче повідомляти місцеву владу про свої плани, передбачені покарання у вигляді ув'язнення до шести місяців і штраф до 7500 євро. Якщо під час несанкціонованої акції порушується громадський порядок, то набирає сили закону Кримінальний кодекс Французької Республіки. Згідно з ним, максимальні санкції передбачені для збройних учасників акції: до п'яти років в'язниці і штраф 75 000 євро. Для тих, хто приховував своє обличчя під час погромів, – три роки в'язниці і штраф 45 000 євро. Усі інші погромники можуть отримати строк до одного року та штраф 15 000 євро (Forbes (<http://m.forbes.ru/article.php?id=82511>). – 2013. – 24.05).

Японія. Порядок проведення походів і мітингів в Японії встановлюється «постановами про громадську безпеку» муніципальних органів влади. Практично всі вони мають стандартний набір вимог до організаторів мітингу. Подавати заявку в префектуру необхідно за кілька днів до початку акції, у повідомленні необхідно вказати ім'я та адресу організатора, місце, час і маршрут походу, кількість учасників, переслідувані цілі, назви рухів і організацій, які планують взяти участь у заході. Організатори несуть відповідальність за недостовірність поданих відомостей або недотримання заздалегідь обумовлених вимог із проведення вуличної акції. За такий проступок їх чекають примусові роботи

строком до одного року або штраф до 50 000 ієн. Несанкціоновані мітинги в Японії прісікаються поліцією, а кримінальну відповідальність мітингувальники несуть тільки в разі їхньої участі в масових заворушеннях і застосуванні насильства (Forbes (<http://m.forbes.ru/article.php?id=82511>). – 2013. – 24.05).

2. Поняття та види масових заходів, їх загальна характеристика

Масові публічні акції громадян проводились здавна і в різні історичні епохи мали специфічне забарвлення. В радянські часи для них була властивою заорганізованість, коли зусилля партійних і державних органів спрямовувались на те, щоб визначити учасників, характер і спрямованість цих акцій (урочистості на честь державних свят або, навпаки, гнівне засудження «ворогів народу», «безрідних космополітів» тощо). Спроби надати цим акціям характер протесту проти дій владних структур розглядались як паплюження радянського державного і суспільного ладу чи хуліганство з усіма наслідками, які з цього випливали.

На початку демократизації суспільного життя в СРСР публічні акції протестного характеру спочатку мали екологічну спрямованість, але поступово стали набувати виразно політичного характеру. Особливої гостроти вони набули під час відомих серпневих подій 1991 р., коли втручання «вулиці» значною мірою підштовхнуло Верховну Раду України до проголошення державної незалежності України. Спалахи мітингової активності періодично мали місце і в наступні роки, аж до останнього часу.

Природно, що такого роду діяльність не може залишатись поза межами права – вона повинна регулюватись для захисту як конституційних свобод громадян, так і громадського порядку і безпеки суспільства. В сучасній Україні їй присвячено ст. 39 Конституції [1].

Крім того, порядок організації і проведення масових акцій було врегульовано Указом Президії Верховної Ради СРСР від 28 липня 1988 р. «Про порядок організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій в СРСР», який як не парадоксально, але був чинний до 2016 року. Зазначений указ саме і був одним з небагатьох «острівців» законодавства Союзу РСР, який зберігся в правовому полі суверенної України. Звичайно, не можна заперечувати ненормальність такого становища, коли винятково актуальна сфера суспільних відносин залишилась поза національним законодавством. Але справа не лише в цьому, але і в тому, що зазначений нормативний акт неповною мірою відповідав ст. 39 Основного Закону і недосить конкретно регулював питання організації і проведення масових акцій. Прийняття відповідного Закону України не виправдано зволікається. Вважаємо за потрібне висловити міркування з приводу змісту такого закону.

Для цього потрібно передусім визначитись щодо змісту термінів «збори», «мітинги», «вуличні походи» і «демонстрації», тим більше, що вони, за винятком слова «вуличні» стосовно походів, фігурують у ст. 39 Конституції України.

В етимологічному розумінні похід – це або “організовані дії, виступи, спрямовані на боротьбу з ким, чим-небудь, на досягнення чогось” або “піше просування, перехід організованої групи людей”; збори – це або “зустріч, зібрання

членів якогось колективу з метою обговорення або проведення чогось” чи складова частина назви деяких виборних установ, інституцій; мітинг – масові збори з приводу обговорення якихось злободенних питань, переважно політичних; віче, схід, збірка; демонстрація – це або “процесія людей на знак вираження яких-небудь громадсько-політичних настроїв ” або “дії, вчинки тощо., що виражають протест проти кого, - чого-небудь”.

В юридичній енциклопедії України демонстрація визначається як “одна з форм масового виявлення політичних настроїв протесту, солідарності і т.п., шляхом проведення маніфестацій, мітингів, страйків, вуличних походів тощо”, а збори – як “форма прямого народовладдя, яка забезпечує реалізацію конституційних політичних прав громадян”, причому йдеться не про збори в широкому розумінні змісту ст. 39 Конституції, а про збори громадян, порядок яких упорядковано законодавством про вибори і про місцеве самоврядування. Звертає на себе увагу невдала конструкція визначення демонстрації, яка ототожнюється з іншими масовими акціями: мітингами і вуличними походами. Що ж до страйків, то чинне законодавство взагалі забороняє їх проведення з політичних мотивів.

На нашу думку, в назві майбутнього Закону доцільно використати узагальнюючий термін “масова публічна акція”, давши визначення цього терміну, як і окремих видів таких акцій. Зазначене визначення повинно містити у собі як фактичну, так і юридичну складову. Це передусім організовані дії. Вони можуть бути сплановані заздалегідь або мати спонтанний характер. В останньому випадку елементи організації з'являються безпосередньо в процесі проведення акції, хоча це не робить її правомірною.

Законні масові акції завжди є проявом реалізації закріпленого у ч. 1 ст. 34 Конституції України права кожного на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Отже, масова публічна акція - це прояв активної політичної або іншої життєвої позиції громадян, висловлення ними поглядів з актуальних питань життя суспільства у формах масових зібрань, які не суперечать Конституції України і законам України, у встановленому ними порядку. Що ж до окремих видів масових акцій, то кожен з них, маючи спільні риси з іншими, характеризується певною специфікою – інакше не було б потреби виділяти їх у тексті Конституції. Ця специфіка, хоча і не завжди чітко, проявляється як в їх спрямованості, так і у формі проведення.

Найближчими за змістом є похід і демонстрація. Автори Конституції цілком обґрунтовано відмовились від терміну “вуличний похід”, оскільки, як свідчать останні події в Україні, наші громадяни здатні подолати у поході сотні кілометрів, ідучи як по вулицях населених пунктів, так і по дорогах України (згадаємо марш шахтарів на Київ). З етимологічного змісту цих понять випливає, що зазначені заходи можуть мати як урочисто-святковий характер, так і виражати незадоволення діями влади з висуванням до неї певних вимог.

Певна схожість простежується також між мітингом і зборами. На відміну від походів і демонстрацій, учасники цих заходів не пересуваються, а зосереджуються у певних місцях. При цьому засобами вираження громадської думки є в основному не плакати, транспаранти, портрети, карикатури тощо, а

виступи промовців і прийняття відповідних резолюцій для передачі органам влади. Такі акції, як демонстрація (похід) і мітинг, можуть відбуватися в певній послідовності, коли спочатку влаштовується демонстрація, а потім її учасники збираються в певному місці для проведення мітингу, і навпаки. Проте між мітингом і зборами існують і суттєві відмінності. Мітинги, як правило, є більш масовими зібраннями і проводяться на відкритому повітрі, тоді як збори здебільшого відбуваються в приміщеннях. На відміну від мітингів, які не мають регулярного характеру, збори, як правило, проводяться в межах процедур, визначених у законодавстві, статутах територіальних громад, інших локальних нормативних актах (наприклад, збори виборців для висунення претендентів на кандидата у Президенти України відповідно до ст. 23 Закону України «Про вибори Президента України», загальні збори громадян за місцем проживання на підставі ст. 8 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні», загальні збори (конференції) трудових колективів, акціонерів тощо. Такі заходи здебільшого проводяться для вирішення питань установчого і організаційного характеру, а критична складова, якщо вона існує, при їх проведенні зведена до мінімуму. Особливості таких масових акцій не можуть не впливати на специфіку порядку надання їм легальності.

В чинному законодавстві не відображено такої форми масових акцій, як пікет. У Новому тлумачному словнику української мови під пікетом розуміється «група страйкарів, яка виділяється під час страйку для підтримання порядку, для охорони чого-небудь». Це надто вузьке визначення, яке не враховує характеру цих акцій у сучасних умовах. В іноземній термінологічній літературі дається й інше смислове визначення пікету (група людей, виставлених для вираження протесту проти яких-небудь дій влади). На наш погляд, пікетам властиві такі характерні риси: по-перше, зміст пікетування полягає у виставленні пікетів біля будівель владних установ, до яких у пікетників є якісь претензії, по-друге, учасники пікетування або стоять на місці, або пересуваються в безпосередній близькості від цих будівель, по-третє, для вираження ними своїх поглядів в основному використовуються вимоги «плакатного» характеру, що інколи поєднується з врученням письмових звернень представникам відповідного органу або із спробами вручити такі звернення. Взагалі треба зазначити, що для мітингів і пікетування є притаманною невизначеність порядку прийняття відповідних резолюцій - розуміється, що сама по собі присутність на мітингу означає схвалення резолюції чи проекту рішення, запропонованого організаторами. Відтак винесення таких резолюцій і навіть опублікування їх у пресі не тягне і не може тягнути за собою якихось конкретних юридичних наслідків. Відповіді на вручені резолюції мітингів мають, очевидно, надсилатись на загальних підставах їх організаторами відповідно до законодавства про порядок розгляду звернень громадян.

Останнім часом на сторінках багатьох засобів масової інформації, у виступах політиків і коментаторів мітинги, демонстрації і пікети розглядаються як акти громадянської непокори. Таке трактування не можна визнати коректним, оскільки воно суперечить ст. 68 Конституції України. Будь-яке непідкорення

законним вимогам представників владних структур, якими б мотивами воно не пояснювалось, повинно тягнути за собою відповідальність.

Масові заходи – це заходи громадсько-політичного, релігійного, спортивного, культурно-видовищного характеру за участю значної кількості громадян, що проводяться з нагоди відзначення офіційних (державних), професійних, релігійних свят, пам'ятних дат, а також за ініціативою політичних партій, рухів, громадських об'єднань, релігійних конфесій (громад), окремих громадян, спортивних організацій, закладів культури тощо.

Термін "масові заходи" в законодавчих та інших нормативних актах України використовується тільки у зв'язку з правоохоронною діяльністю. Він широко застосовується як у відомчих нормативних актах, так і в службових документах органів Національної поліції. Разом з тим, на сьогодні єдиного наукового визначення цього терміна не вироблено.

Звертаючись до законодавства зарубіжних країн, важливо зазначити, що визначення масового заходу міститься в Законі Угорської Республіки «Про забезпечення безпеки масових заходів» від 22 серпня 1997 року. Так, у ст. 3 Закону зазначається: "масовий захід — це спортивний, театральний або розважальний захід, на якому можуть бути присутні, — якщо йдеться про стадіон, інший об'єкт, що не є будинком, або територію, на якій є можливість проведення масового заходу, — не менш ніж 1000 осіб, а якщо йдеться про спортивну залу або інший будинок, що дає можливість проведення масового заходу, — не менш як 300 осіб".

Так, на думку Л.М. Колодкіна, під масовими заходами слід розуміти великі громадсько-політичні, спортивні, культурні та інші заходи, в яких бере участь велика кількість учасників, туристів, гостей та місцевого населення.

В.В. Ларін визначив масові заходи як сукупність дій соціального життя з участю великої кількості громадян, які здійснюються для задоволення політичних, духовних, фізичних та інших потреб громадян, постають формою реалізації їх прав і свобод, а також формою соціального спілкування між людьми і способом вироблення єдності установок особистості і суспільства в цілому.

При цьому В.В. Ларін, розглядаючи поняття "масові заходи" виділяє з їх змісту такі характерні ознаки:

- а) наявність великої маси людей;
- б) організованість дій;
- в) наявність цілей або однієї конкретно визначеної мети;
- г) наявність громадських місць;
- д) регламентація порядку проведення масових заходів.

Наявність великої маси людей характеризується тим, що масові заходи різноманітної спрямованості притягують до себе увагу значної кількості людей, які в подальшому приєднуються до учасників цих заходів.

Під організованістю дій слід розуміти чіткий порядок дій всіх суб'єктів, які беруть участь у підготовці і проведенні заходів, що забезпечує їх безпеку, тобто розробляється їх програма, визначаються заходи безпеки, а також учасники самого заходу, їх компетенція, створюються органи координації дій та ін.

Вивчення матеріалів надзвичайних подій, які мали місце при проведенні масових заходів, свідчать про те, що відсутність необхідного їх організаційного забезпечення призводить до тяжких наслідків, дуже часто з людськими жертвами.

Залежно від цілей, масові заходи можуть бути спрямовані на задоволення політичних, культурних, духовних, професіональних, спортивних та інших потреб великої кількості людей, які об'єднані загальними інтересами. Характерною особливістю тут є задоволення деякими групами громадян різноманітних потреб в конкретному заході. Одні, наприклад, в сфері виконання службових обов'язків (виступ артистів естради), інші групи задовольняють потреби в сфері вільного часу (публіка на культурних і спортивних заходах).

Наступна характерна риса масових заходів витікає з того, що будь-які з них зумовлюються насамперед проявом вольових відносин між людьми. При цьому зазначені відносини виникають і розвиваються не в кожній сфері їх діяльності, а тільки там, де стикаються інтереси багатьох громадян, тобто в громадських місцях.

Заключною, та досить важливою ознакою масових заходів є регламентація порядку їх проведення. Значення її спрямовано на посилення охорони прав, свобод і законних інтересів громадян, а також їх гарантій.

Виходячи з аналізу ознак поняття "масові заходи", можна дати таке його визначення як у широкому, так і вузькому розумінні.

У широкому розумінні масовий захід визначається як організована дія (сукупність дій або явищ соціального життя) з участю великих мас людей, який проводиться в громадському місці у визначеному державою порядку з метою задоволення їх політичних, духовних, фізичних та інших потреб, які є формою реалізації їх прав і свобод.

Журавлев М. говорить про те, що масові заходи це мітинги, збори, процесії та демонстрації. Так мітинг - публічне зібрання громадян, що проводиться поза приміщенням. Демонстрація - форма індивідуального і колективного публічного вираження думок, що здійснюється у вигляді масового проходження по визначену маршруту.

З'ясування змісту характерних ознак поняття масових заходів зумовлює необхідність розглянути їх класифікацію, що дає змогу краще характеризувати масові заходи як цілісну систему з властивими тільки їй процесами, виявити їх характерні особливості (риси).

За змістом масові заходи поділяються на:

а) суспільно-політичні (збори, мітинги, демонстрації, походи, конференції, зустрічі і проводи урядових делегацій та ін.); загальнополітичні (мітинги, походи, демонстрації, збори, конференції та з'їзди політичних партій та ін.)

Так, зборами визнаються спільна присутність громадян у попередньо обумовленому часом місці, в ході якої відбувається колективне обговорення і вирішення будь-яких питань.

Демонстрація — це форма організованого відбиття масової, колективної та індивідуальної думки з будь-якого питання суспільного або політичного життя.

Розрізняють такі види демонстрацій:

мітинг — організована форма висловлення громадської думки, масової підтримки резолюцій, вимог та інших звернень громадян (проводиться в раніше обумовленому місці);

вуличний похід — форма демонстрації, організована шляхом пересування громадян за попередньо визначеним маршрутом;

пікетування — форма публічного висловлення колективної чи індивідуальної думки громадян або трудових колективів, яке здійснюється шляхом розташування громадян поруч з об'єктом пікетування;

маніфестація — поєднання різних видів публічних заходів;

б) культурно-просвітницькі (молодіжні фестивалі, народні гуляння, національні свята, міжнародні виставки, концерти популярних виконавців, дискотеки та ін.);

в) спортивні (олімпіади, міжнародні змагання з різних видів спорту тощо);

г) інші (релігійні).

Останнім часом значно збільшився інтерес населення до релігії. Можливість задоволення своїх релігійних потреб стала можливою завдяки демократичним перетворенням у країні. Масові релігійні заходи, до яких належать різноманітні свята різних церковних конфесій, обряди і богослужіння, проводяться, як правило, у відповідних храмах в умовах значного скупчення віруючих і просто зацікавлених. На сьогодні, в зв'язку із зміною державної політики по відношенню до церкви, будуються нові і відтворюються старі храми, і лави віруючих постійно поповнюються. Серед них існують деструктивні секти, діяльність яких має анти-суспільне спрямування та створює небезпеку для оточуючих (наприклад, "Біле братство").

До запропонованого переліку класифікації В.В. Ларін пропонує включити такий вид масового заходу як ритуальні заходи, наприклад, похорони видатних людей, також похоронні процесії жертв великих виробничих аварій, транспортних катастроф, поховання осіб, факт смерті яких в силу тих чи інших причин може бути використаний кримінально-злочинними елементами як привід для групових порушень громадського порядку.

2) за масштабом: міжнародні; республіканські; регіональні; локальні або місцеві;

3) за способом виникнення: попередньо організовані, спонтанні;

4) за порядком регулювання: дозволені для проведення (санкціоновані); не дозволені для проведення (несанкціоновані);

5) за регулярністю проведення: постійні (культурно-масові заходи); періодично повторювані (демонстрації, спортивні змагання, народні гуляння та ін.); разові (відкриття меморіального пам'ятника, меморіального комплексу тощо);

6) за значенням: міжнародні; республіканські; регіональні; місцеві;

7) за суб'єктами організації і проведення: організовані державними органами; громадськими об'єднаннями, включаючи міжнародні; релігійними організаціями;

8) за містом проведення: в будинках, спорудах; на відкритій місцевості (зокрема на водній акваторії);

9) за можливістю участі: загальнодоступні; обмежені соціальним статусом або кількістю учасників, глядачів; такі, що допускають в зоні проведення заходу наявність неорганізованого (тобто такого, що там перебуває) населення;

10) за типом спільностей: формальні; неформальні;

11) за кількістю учасників: великі; середні; дрібні.

Кожному заходу даної групи характерні свої особливості, які вимагають постановки різних завдань і викликають необхідність використання великої кількості організаційно-тактичних засобів охорони громадського порядку. Так, проведення всіх масових зборів, включаючи збори, конференції, симпозіуми, відрізняє від інших заходів визначений склад їх учасників, спільність завдань, сталі стереотипи поведінки людей в подібних ситуаціях, а також високий рівень організаційної підготовки. За цих умов до завдань поліції входить переважно запобігання впливу можливих негативних зовнішніх факторів з боку осіб, які не беруть участь в даних заходах.

Охорона громадського порядку при проведенні громадсько-політичних заходів меншою мірою пов'язана з впливом на індивідуальну поведінку і передбачає перш за все впорядкування групового спілкування. З цією метою забезпечується збір, розташування і пересування учасників заходу, вживаються заходи стосовно попередження їх неорганізованого скупчення в окремих місцях, тобто відбувається впорядкування потоків громадян та їх поведінки.

Ці ознаки масових заходів та з'ясування їх змістовного тлумачення вказують необхідність дослідження особливостей самих заходів та висвітлення факторів, які впливають на організацію охорони громадського порядку при їх проведенні.

Першою особливістю є значна кількість суб'єктів, які беруть участь у підготовці і проведенні масових заходів. До них насамперед належать організатори масових заходів – громадяни; громадські, релігійні, фізкультурно-спортивні організації; органи просвіти, адміністрація спортивних, культурних споруд (стадіонів, шкіл та ін.), а також органи і організації, які безпосередньо забезпечують охорону публічного порядку – підрозділи Національної поліції, НГУ тощо.

Окрім цього, проведення значного масового заходу пов'язано із структурною перебудовою роботи служб і підрозділів органів Національної поліції. Дана обставина реалізується шляхом створення спеціальних органів управління – оперативних штабів, пунктів управління, різноманітних груп. При цьому додатково залучаються сили і засоби, змінюється режим роботи особового складу та ін.

Органи та підрозділи Національної поліції, частини Національної гвардії, вищі навчальні заклади системи МВС України виконують завдання щодо забезпечення правопорядку під час проведення масових заходів відповідно до Конституції України, Законів України «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Національну гвардію України», інших Законів України, відповідних указів Президента України, нормативних актів Кабінету Міністрів України, наказів, розпоряджень МВС України.

Масові заходи, як соціальні явища, створюють особливу обстановку на тій території, де вони проводяться. Цій обстановці властиві свої специфічні ознаки:

- порушується звичайний ритм життя району, міста або країни в цілому;
- масові заходи проводяться, як правило, на обмеженій території і за участю великої кількості людей;
- можливість швидкоплинної зміни оперативної обстановки;
- в даній обстановці стихійно формуються певні поза колективні угруповання, які здійснюють вплив на стан правопорядку;
- під час проведення масових заходів можуть виникнути групові порушення громадського порядку, масові заворушення, бійки, пожежі та інші непередбачені обставини, тобто виникає загроза громадському порядку і громадській безпеці, а також здоров'ю та життю громадян;
- не виключена можливість заподіяння збитків підприємствам, установам і організаціям, а також особистим та майновим інтересам громадян;
- утворюються сприятливі умови для активізації злочинних елементів.

Виходячи з вищезазначених ознак можна дати визначення даного поняття. Масові заходи – це організовані чи санкціоновані державними органами або громадськими організаціями, дії великих мас людей, які здійснюються з метою задоволення своїх політичних, духовних, фізичних та інших потреб і які проводяться в громадських місцях.

Обстановку, в котрій проводяться масові заходи, можна охарактеризувати як особливу, яка є цілком протилежною ніж звичайна. Тому за цією ознакою масові заходи можна віднести до особливих умов.

За особливих умов порушується звичайний ритм життя населення окремих районів чи міст, можлива загроза для здоров'я та життя багатьох людей, виникають великі матеріальні збитки, дезорганізується робота державних установ, транспорту, зв'язку, загострюється соціальна напруженість, зростає рівень злочинності та інших порушень громадського порядку.

Супутньою ознакою і важливою умовою проведення масового заходу, на нашу думку, є необхідність застосування спеціальних заходів охорони для забезпечення належного публічного порядку. Вони можуть бути різними за своїм змістом та здійснюватися не тільки силами органів поліції, головне полягає в тому, що вони сприяють створенню умов, які забезпечують успішне проведення масового заходу.

Специфіка обстановки, в якій проходять масові заходи, потребує застосування своєрідних заходів охорони публічного порядку та публічної безпеки. В цих умовах поліцією застосовуються посилені заходи, суть яких полягає у введенні вищими державними органами, місцевими органами державної влади певних режимних обмежень, додаткових заборон, обов'язків.

3. Етапи (періоди) діяльності підрозділів поліції під час проведення масових заходів

Виходячи з накопиченого досвіду діяльності органів поліції під час проведення масових заходів можна констатувати, що процес організації і забезпечення публічного порядку поділяється на три етапи:

- підготовчий - який починається з моменту отримання завдання на забезпечення охорони публічного порядку при проведенні масового заходу;
- виконавчий - охоплює дії нарядів і управління ними безпосередньо при проведенні масового заходу;
- заключний - здійснюється шляхом згортання сил і засобів та зосередження їх у призначених пунктах і підведення підсумків несення служби.

На підготовчому етапі охорони публічного порядку:

1. З'ясовується характер і особливості масового заходу.
2. Проводиться оцінка оперативної обстановки.
3. Розробляється план ОПП.
4. Створюються органи управління.
5. Проводиться рекогносцировка місцевості.
6. Здійснюється підготовка особового складу та технічних засобів до несення служби.

7. Проводиться заключний інструктаж з особами, відповідальними за ОПП на конкретних ділянках з уточненням їх функціональних обов'язків.

За результатами рекогносцирувань розробляється план забезпечення охорони публічного порядку та безпеки, який повинен містити десять розділів:

1. Зміст, програма заходу, місце, час його проведення, оперативна інформація.
2. Підготовчі, організаційно-практичні та оперативні заходи.
3. Склад, графік роботи оперативного штабу (робочої групи), виїзних штабів на об'єктах проведення заходів.
4. Загальний розрахунок сил та засобів, що залучаються від конкретного органу, підрозділу Національної поліції.
5. Територія проведення заходу, яка залежно від масштабів місцевості поділяється на зони, сектори, ділянки та закріплюються за певними нарядами; чисельність нарядів та від яких органів і підрозділів поліції, вищих навчальних закладів МВС вони залучаються; вихідні дані та позивні старших (керівників) нарядів, час виставлення нарядів.
6. Чисельність та місце розташування загальних резервів на випадок непередбачених обставин.
7. Дії нарядів поліції при виникненні непередбачених обставин.
8. Конкретні завдання начальникам структурних підрозділів, керівництву територіальних органів щодо забезпечення охорони громадського порядку та безпеки під час проведення масового заходу.
9. Організація управління силами та засобами (контроль за дотриманням розрахунку сил та засобів, відповідальна особа, на яку покладається загальне керівництво всіма нарядами; картка (схема) зв'язку).
10. Заходи з контролю.

На виконавчому етапі:

- організовується управління нарядами;
- вводяться передбачені планом обмеження руху транспорту та пішоходів;
- організовується перепускний режим;

- реалізуються заходи адміністративного попередження, припинення і стягнення;
- затримуються та видаляються громадяни, що порушили встановлені правила;
- здійснюється маневр силами і засобами;
- використовується резерв, штабом постійно контролюється виконання наказів і команд, здійснюється взаємодія всіх зацікавлених представників.

На заключному етапі:

- згортання сил і засобів та зосередження їх у визначених місцях;
- зняття встановлених режимних обмежень;
- прибуття особового складу в місце розташування органу, підрозділу (на базу);
- підведення підсумків роботи.

Основними видами нарядів, що залучаються до несення служби під час проведення масових заходів, є:

- патруль (П) - рухомий наряд у складі двох-трьох працівників поліції; до складу наряду можуть залучатися як поліцейські, так і військовослужбовці НГУ; входить до складу патрульної групи;
- патрульна група (ПГ) - наряд у складі двох або більше патрулів під керівництвом старшого групи, які несуть службу на зовнішньому периметрі території, де відбуваються масові заходи;
- пост охорони порядку (спостереження) (ПО) - визначене місце або ділянка місцевості, де працівники поліції виконують покладені на них обов'язки; пост, як правило, виставляється на кордоні території проведення масового заходу з метою нагляду як за поведінкою, пересуванням учасників заходу, так і за перекриттям (пропуском) руху в найбільш уразливих місцях;
- патруль для нагляду за дорожнім рухом (ПНР) - наряд для забезпечення контролю за безпекою руху автотранспорту та учасників (пішоходів) у межах території проведення масового заходу;
- контрольно-пропускний пункт (КПП) виставляється для забезпечення пропускного режиму або обмеження руху транспорту і пішоходів у конкретному місці проведення масового заходу, як правило, при урочистих масових та спортивно-видовищних заходах (наприклад, під час параду);
- наряд супроводження (НС) призначений для забезпечення охорони публічного порядку та безпеки під час організованого збору учасників масового заходу, здійснення ними вуличного походу та їх евакуації;
- заслін (З), поліцейський ланцюжок (ПЛ) - наряд, який виконує завдання з блокування (перекриття) окремих напрямків або певної ділянки місцевості, де проводиться масовий захід;
- група застосування спеціальних засобів (ГЗСЗ) - наряд, який виконує завдання із запобігання та припинення групових порушень громадського порядку, масових заворушень, випадків групового хуліганства тощо, які можуть виникнути під час проведення масового заходу;
- група фіксації, документування можливих правопорушень (ГД) забезпечує фіксацію подій, пов'язаних з проведенням масових заходів;

- резерв (Р) - наряд, призначений для вирішення завдань, що раптово виникають під час проведення масового заходу, посилення певних нарядів або їх заміни; як правило, зосереджується поблизу найбільш уразливих місць проведення масового заходу;

- оперативно-пошукові групи (ОПГ) - для розкриття та припинення злочинів по гарячих слідах; групи складаються з працівників оперативних служб (карного розшуку, оперативної служби тощо);

- група забезпечення (ГЗ) - для надання допомоги основним силам у забезпеченні охорони публічної безпеки та порядку; група складається з працівників патрульної поліції, відомчої медичної служби;

- група розбору із затриманими правопорушниками (ГРП) складається з фахівців карного розшуку, слідства.

Основні завдання органів та підрозділів поліції в цих умовах:

- забезпечення успішного проведення заходів;
- дотримання учасниками заходів встановлених правил поведінки;
- попередження і припинення можливих злочинів, порушень публічного порядку;
- надання допомоги іншим державним органам у забезпеченні публічного порядку і публічної безпеки;
- недопущення ослаблення охорони публічного порядку на інших територіях населеного пункту.

Як специфічну особливість можна зазначити більш посилене забезпечення громадського порядку під час проведення столичних акцій порівняно з акціями в регіонах. Саме вони, незалежно від характеру, складу та спрямованості, відрізняються підвищеною та часто надмірною увагою з боку правоохоронних органів.

При цьому простежуються наступні закономірності:

чим ближче акція до зони конфлікту інтересів – тим більше правоохоронців;

чим більш впливовіший орган влади знаходиться поруч – тим більша кількість правоохоронців залучається до супроводження мирної акції;

чим конкретніші вимоги пред'являються мітингувальниками до конкретних осіб або органів – тим пильніша увага правоохоронців до учасників заходу та більша їх кількість;

чим дієвіше та інтенсивніша діяльність, що супроводжує мирні акції – подання позовів, запитів, звернень до міжнародних інституцій – тим більш висока вірогідність жорсткої реакції правоохоронців у підтриманні правопорядку.

Одночасно такий стан речей супроводжується виключно мілітаризованою схемою поведінки працівників поліції, яка включає в себе екіпірування особового складу за схемою, передбаченою лише для ситуації масових заворушень; активна відеофіксація учасників мирних зібрань в ситуаціях, що не дають для цього очевидного приводу; демонстративна готовність перейти до більш рішучих силових заходів, показове ігнорування вимог закону та відомчої нормативної бази щодо надання громадянам необхідної інформації; невинуватна кількість неідентифікованих осіб у цивільному одязі, що супроводжують мирні акції та

відкрито виконують спостережні функції, активно спілкуючись при цьому з правоохоронцями.

У такій ситуації, незалежно від коректності поведінки працівників поліції та результату мирного зібрання, у населення та представників ЗМІ виникає стійке переконання в тому, що дії правоохоронної системи спрямовані зовсім не на захист прав і свобод громадян, а виключно на забезпечення вдаваного благополуччя того чи іншого відомства.

При цьому тематична спрямованість мирних акцій вочевидь не є визначальною. Прикладом можуть бути події які відбувалися протягом 2013 року, зокрема, акція біля Гостинного двору, тематика якої була виключно муніципальною, привернула значно більше уваги та ресурсів правоохоронців, ніж акція на Банковій вулиці, яка мала загальнодержавний характер та стосувалася в цілому системи вищої освіти, а мирна хода 8 березня з присутністю зарубіжних учасників викликала мінімум уваги з боку правоохоронців. Або ж на зібраннях, що пройшли у м. Києві 18 травня: акція «Вставай, Україно!» на підтримку опозиційної платформи та «Протест проти антинародної діяльності Верховної Ради України», організований громадянським рухом «Спільна Справа», де взяли участь близько 25000 та 70 осіб відповідно, кількість залучених до охорони громадського порядку правоохоронців була майже рівною.

Як недолік загального порядку слід вказати, що взаємодія правоохоронців та учасників мирних акцій часто полягає лише в інформуванні про обмеження пересування та з'ясуванні факту подання заявки на проведення заходу. Як було помічено громадськими спостерігачами, функції медіації та ведення переговорів з учасниками акцій цілеспрямовано ніхто не виконує через відсутність спеціально підготовлених фахівців МВС, а окремі випадки взаємодії та медіації мали місце, радше, в силу особистих якостей окремих правоохоронців, ніж в силу системних вимог МВС України. Також, як справедливо підмітили спостерігачі, під час проведення мирних акцій групи спостереження та медіації від ГУНП були укомплектовані виключно чоловіками, що категорично не відповідає гендерній політиці сучасної України.

Залишається таким, що потребує значного покращення, рівень підготовки працівників поліції у спілкуванні з учасниками акцій та пересічними громадянами. Повідомлення спостерігачів показали, що працівників поліції часто відверто дивує сам факт звернення до них громадян, що є характерним як для Києва, так і для інших регіонів. Причинами цього вбачаються як недостатній професійний рівень поліцейських, так й нестача чіткої управлінської моделі ГУНП щодо забезпечення ефективного зворотного зв'язку в ситуації «працівники поліції – учасники мирних акцій».

Як недолік об'єктивного характеру, залишається помітною неналежна забезпеченість особового складу поліції, особливо це стосується регіонів, транспортними та технічними засобами, форменим одягом та засобами зв'язку.

Ситуація, в якій перебувають на даний час правоохоронні органи вкрай складна. В динаміці і структурі злочинності все більш виразно проявляються небезпечні тенденції, відбувається зростання тяжких, особливо тяжких, резонансних злочинів які відрізняються особливою жорстокістю.

В цих умовах органам Національної поліції все частіше приходиться зустрічатися із проявами так званої «мітингової демократії», коли на хвилі позитивних перетворень, використовуючи труднощі в державі, окремі політичні сили намагаються провести свою лінію, нав'язати новий світогляд, який є неприйнятним для суспільства. Часто біля таких осіб групуються злочинні елементи, які злісно порушують публічну безпеку та порядок, норми поведінки, людську гідність тощо.

Сучасні реалії ставлять органи Національної поліції перед необхідністю використовувати нові прийоми і способи дій в цих умовах.

Очевидно, що втручання органів поліції в демократичні процеси там, де немає порушень публічного порядку, прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави, повинно бути виключено. Але там, де ці інтереси ставляться під загрозу, органам Національної поліції слід використовувати усі засоби та заходи, передбачені законом для їх захисту.

Між тим, на практиці не завжди відбувається саме так. Аналіз діяльності органів Національної поліції під час проведення масових заходів свідчить про те, що часто стереотипи роботи минулих років існують і сьогодні, окрім того допускається поспішність при введенні заборон та обмежень, чи навпаки – запізнення.

Крім того:

- деякі керівники самоусунулися від організації та безпосередньої особистої участі в охороні публічної (громадської) безпеки та порядку на підпорядкованій їм території;

- не розподілені належним чином обов'язки між керівним складом ГУНП, їх галузевих служб, територіальних органів поліції, що призводить до розрізнених дій та не завжди вірно обміркованим рішенням щодо управління наявними силами та засобами;

- в результаті відсутності достатньої офіційної та оперативної інформації помітно відмічається слабе уявлення про задум організаторів акцій, лідерів та активність протиправних проявів, відсутність можливості завчасного прогнозування різких, тривалих чи швидкоплинних ускладнень оперативної обстановки в місцях проведення «мітингових баталій»;

- недостатньо чітко здійснюється планування організації та безпосереднього забезпечення охорони публічної безпеки та порядку;

- недостатньо активно здійснюється профілактична робота з правопорушниками. Керівники органів поліції, за винятком окремих, не володіють дохідливими та переконливими формами та методами ведення усної агітації та пропаганди по схиленню відповідних осіб до відмови від протиправних намірів;

- повільно удосконалюється робота по встановленню особистості правопорушників, професійно грамотного документування їх дій, оформлення необхідних процесуальних документів, вирішенню питань про притягнення до відповідальності, що встановлена чинним законодавством, взаємодії при цьому з іншими правоохоронними органами;

– недостатньо використовуються наявні технічні засоби, мають місце недоліки в організації медичного забезпечення, харчування, речового, матеріально-технічного та іншого тилового забезпечення особового складу;

– мало уваги приділяється морально-психологічній підготовці поліцейських, виробленню у них емоційно-вольової стійкості, здатності протистояти страху та виникненню паніки у надзвичайній обстановці та в екстремальних умовах перед натовпом, фізичної натренованості, напруженого та тривалого за часом несенню служби в різноманітних погодних умовах, а також рішучих дій, в межах законності, з поєднанням заходів переконання та примусу. У зв'язку з цим, деякі співробітники допускають елементи втрати професійної пильності, розгубленості, байдужості, боязні усього що відбувається, у них завчасно настає втома;

– не в повному обсязі використовуються можливості засобів масової інформації для об'єктивного висвітлення заходів, які проводяться органами поліції під час забезпечення публічної безпеки та порядку, неправомірних дій організаторів і підбурювачів можливих конфліктів, які грубо порушують чинне законодавство, створенню навколо їх активних учасників негативної громадської думки.

Всі ці недоліки та огріхи пояснюються слабкою професійною підготовкою керівників поліції різних рівнів до дій в умовах надзвичайної обстановки, завчасного визначення слабких місць, попередження окремих небажаних подій, вміння вийти з будь-якої ситуації з найменшими збитками та втратами.

Викладене вище дозволяє сформулювати ряд наступних пропозицій, зокрема необхідно:

1. Здійснити аналіз відомчих нормативно-правових документів МВС у сфері забезпечення публічного порядку і безпеки під час реалізації громадянами права на свободу мирних зібрань з метою приведення їх у відповідність до вимог Конституції України та Керівних принципів зі свободи мирних зібрань ОБСЄ.

2. Розробити методичні рекомендації по забезпеченню охорони публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів в якості окремого нормативного акту, з відповідною реєстрацією в Міністерстві юстиції України.

3. Проаналізувати ефективність системи навчання працівників підрозділів особливого призначення та патрульної поліції в галузі дотримання прав людини під час забезпечення публічного порядку при проведенні мирних зібрань, охороні учасників мирних зібрань, підстав та умов використання поліцейськими спеціальних засобів і фізичної сили.

4. У взаємодії з представниками громадськості запровадити систему спільного моніторингу результатів діяльності МВС України в галузі проведення масових заходів та вдосконалення роботи підрозділів поліції.

5. Розробити основні стандарти забезпечення масових заходів з урахуванням їх інтенсивності, потенційної небезпеки, економічної доцільності та інших факторів, забезпечивши при цьому дотримання принципів недискримінації та пропорційності у разі необхідності обмеження свободи мирних зібрань, забезпечення вільного проведення спонтанних мирних зібрань.

4. Особливості забезпечення публічної безпеки та порядку при проведенні футбольних матчів

Законодавство у сфері забезпечення публічного порядку та безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів базується на Конституції України і складається з Європейської конвенції про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, і зокрема футбольних матчів, а також із законів України «Про фізичну культуру і спорт», «Про участь громадян у охороні громадського порядку і державного кордону», «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів» та інших нормативно-правових актів.

Забезпечення публічного (громадського) порядку та публічної (громадської) безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів здійснюється на принципах:

- 1) законності;
- 2) запобігання проявам насильства та неналежній поведінці з боку глядачів, антисоціальним та расистським проявам;
- 3) пріоритетності превентивних заходів;
- 4) формування доброзичливих відносин між всіма суб'єктами правовідносин у сфері підготовки та проведення футбольних матчів;
- 5) взаємної поваги та пошуку компромісних рішень;
- 6) відкритості та гласності;
- 7) відповідальності за виконання прийнятих зобов'язань.

Футбольний матч проводиться на території спортивної споруди, призначеної для занять футболом. Під час проектування, будівництва, реконструкції, утримання та експлуатації спортивної споруди, призначеної для занять футболом, повинні дотримуватися вимоги щодо її безпеки, встановлені відповідно до закону.

Вимоги щодо безпеки спортивної споруди, зокрема, передбачають:

- 1) відповідність технічного стану споруди її цільовому призначенню;
- 2) наявність інфраструктури, необхідної для забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, у тому числі для надання невідкладної допомоги;
- 3) відповідність споруди нормам пожежної безпеки, будівельно-архітектурним, санітарно-гігієнічним, екологічним нормам.

Кожна спортивна споруда, призначена для занять футболом, повинна відповідати таким критеріям:

- 1) мати розроблені та затверджені у встановленому законодавством порядку стратегію забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, правила (інструкції) дотримання громадського порядку та громадської безпеки (у тому числі правила поведінки глядачів), план евакуації;
- 2) мати приміщення (не менше двох) з функцією пункту невідкладної або першої медичної допомоги з необхідним обладнанням та легким доступом з приміщень споруди і прилеглої території;

- 3) передбачати чіткий розподіл глядацьких місць на відокремлені частини (сектори);
- 4) мати відокремлену ложу для почесних гостей з окремим входом;
- 5) бути обладнаною системою відеоспостереження за територією споруди і прилеглими територіями, а також технічними засобами фіксації результатів відеоспостереження;
- 6) бути обладнаною системою громадського оповіщення;
- 7) бути обладнаною диспетчерським пунктом з можливістю управління системою відеоспостереження, телефонним зв'язком та системою гучного мовлення;
- 8) бути обладнаною інформаційними табло та стендами з правилами поведінки глядачів, планом евакуації (українською та англійською мовами);
- 9) передбачати шляхи проїзду спеціальної техніки, у тому числі автомобілів органів Національної поліції, швидкої медичної допомоги та підрозділів цивільного захисту, а також місця для їх паркування;
- 10) мати обладнання, необхідне для використання електронного квитка, у тому числі систему турнікетів;
- 11) мати кімнати зберігання або камери схову предметів, заборонених для пронесення на територію споруди, у разі їх вилучення;
- 12) мати приміщення для роботи поліцейських та окреме приміщення для тимчасового тримання правопорушників на час проведення футбольного матчу;
- 13) мати приміщення для роботи координаційного штабу.

Забезпечення громадського порядку та громадської безпеки при підготовці до проведення футбольного матчу здійснюється на підставі стратегії забезпечення громадського порядку та громадської безпеки спортивної споруди, а також плану забезпечення громадського порядку та громадської безпеки футбольного матчу.

Стратегія забезпечення громадського порядку та громадської безпеки затверджується у встановленому законодавством порядку щодо кожної спортивної споруди окремо і переглядається не рідше одного разу на три роки.

На підставі стратегії забезпечення громадського порядку та громадської безпеки перед кожним футбольним матчем у встановленому законодавством порядку розробляється план забезпечення громадського порядку та громадської безпеки футбольного матчу, у якому передбачаються забезпечення належних технічних норм, медичного обслуговування, евакуації, розподіл обов'язків між операторами спортивної споруди, організаторами матчу і спеціальними суб'єктами забезпечення громадського порядку та громадської безпеки.

Забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з проведенням футбольних матчів покладається на:

- 1) оператора спортивної споруди;
- 2) організатора футбольного матчу;
- 3) спеціальних суб'єктів забезпечення громадського порядку та громадської безпеки;
- 4) футбольні клуби;
- 5) місцеву державну адміністрацію та орган місцевого самоврядування.

Оператор спортивної споруди відповідає за:

1) забезпечення громадського порядку та громадської безпеки в частині відповідності спортивної споруди вимогам та критеріям, встановленим відповідно до закону;

2) організацію та контроль за поведінкою осіб, які перебувають на території спортивної споруди;

3) створення належних умов для діяльності спеціальних суб'єктів забезпечення громадського порядку та громадської безпеки.

До обов'язків оператора спортивної споруди належать:

1) затвердження за погодженням з органами Національної поліції, підрозділами цивільного захисту правил поведінки і правил пожежної безпеки, порядку надання медичної допомоги постраждалим особам, евакуації осіб у разі виникнення надзвичайної ситуації або пожежі;

2) розміщення правил поведінки і правил пожежної безпеки на вході до спортивної споруди та в інших доступних для ознайомлення місцях;

3) вжиття відповідно до вимог організаторів заходів для: облаштування вільного в'їзду на територію спортивної споруди транспортних засобів, зокрема тих, що належать органам Національної поліції (у разі потреби - іншим органам), а до ігрової зони - автомобілів швидкої медичної допомоги, підрозділів цивільного захисту, транспортних засобів технічного обслуговування спортивної споруди;

створення інфраструктури спортивної споруди, що гарантує безпеку та оптимальне розташування транспортних засобів, дає змогу працівникам служби безпеки спортивної споруди (футбольного клубу), органів Національної поліції та особовому складу підрозділів цивільного захисту запобігати правопорушенням і здійснювати своєчасне реагування на надзвичайні ситуації та пожежі;

забезпечення експлуатаційної надійності та стійкості будівельних конструкцій спортивної споруди, безвідмовної роботи інженерних комунікацій і мереж, протипожежних систем і засобів; виконання вимог техніки безпеки і правил пожежної безпеки, санітарно-гігієнічних, екологічних та інших вимог; належної підготовки обслуговуючого персоналу (волонтерів, стюардів, контролерів);

виділення для органів, що здійснюють державну охорону посадових осіб, окремих місць для забезпечення виконання покладених на них обов'язків;

виділення під час проведення матчу приміщень для роботи підрозділів спеціальних суб'єктів забезпечення громадського порядку та громадської безпеки;

оснащення спортивної споруди відеокамерами з функцією запису для спостереження за поведінкою глядачів і ситуацією на прилеглий до спортивної споруди території;

виділення необхідної кількості обслуговуючого персоналу (волонтерів, стюардів, контролерів) для забезпечення громадського порядку і пожежної безпеки на спортивній споруді, надання глядачам допомоги;

4) залучення до забезпечення громадського порядку та громадської безпеки обслуговуючого персоналу (волонтерів, стюардів, контролерів), зокрема до проведення огляду глядачів з метою недопущення пронесення на територію спортивної споруди предметів і речовин, заборонених правилами поведінки.

Організатор футбольного матчу відповідає за забезпечення громадського порядку та громадської безпеки в частині координації діяльності з підготовки та проведення футбольного матчу, узгодження місця і часу проведення футбольного матчу; встановлення контрольного-перепускного режиму; дотримання умов щодо безпечного розміщення груп глядачів; дотримання глядачами правил поведінки.

До обов'язків організатора футбольного матчу належать:

1) своєчасне (не пізніше як за тиждень до початку матчу) інформування органів Національної поліції, підрозділів цивільного захисту, місцевої державної адміністрації, органу місцевого самоврядування про день і час проведення заходу, кількість проданих квитків та очікувану кількість глядачів, зокрема команди-гості;

2) видання інформаційних бюлетенів, організація зустрічей глядачів з гравцями і тренерами, проведення інших заходів для налагодження доброзичливих відносин між членами клубів, глядачами і обслуговуючим персоналом (волонтерами, стюардами, контролерами), залучення їх до заходів щодо дотримання правил поведінки і правил пожежної безпеки, організація поїздок на виїзні змагання, надання допомоги у разі виникнення надзвичайної ситуації;

3) забезпечення у взаємодії з органами Національної поліції і місцевою державною адміністрацією, органом місцевого самоврядування безпеки глядачів, представників клубів, арбітрів, делегатів міжнародних організацій;

4) інформування глядачів до початку змагань про можливе запровадження обмежень на території спортивної споруди у разі вчинення протиправних дій чи іншого порушення правил поведінки і правил пожежної безпеки, а також про порядок виходу із спортивної споруди, обов'язковість дотримання громадського порядку і правил пожежної безпеки;

5) вжиття заходів для:

недопущення на територію спортивної споруди, на якій проводиться футбольний матч, осіб, які перебувають у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, а також осіб, які були виведені за межі спортивної споруди під час змагань на підставі статті 18 цього Закону;

припинення неправомірних дій глядачів, зокрема безпосередньо на трибунах, із залученням осіб, на яких покладено обов'язки із забезпечення громадського порядку та громадської безпеки на території спортивної споруди;

переконання глядачів відмовитися від поїздок разом із спортивною командою та організованих виїздів до інших міст України чи за її межі у разі виявлення обставин, що можуть загрожувати їх безпеці;

6) вимагання від глядачів дотримання правил паркування транспортних засобів на прилеглий до спортивної споруди території і правил пожежної безпеки, передача органам Національної поліції осіб, які вчинили протиправні дії;

7) здійснення спільно з місцевою державною адміністрацією, органом місцевого самоврядування заходів з організованого перевезення глядачів команди-гості від/до залізничних вокзалів, автовокзалів (автостанцій) та аеропортів;

8) невідкладне інформування органів Національної поліції, підрозділів цивільного захисту (у разі необхідності - інших органів) про стан справ у разі виникнення непередбачуваних обставин, що можуть призвести до зміни умов проведення змагання;

9) налагодження взаємодії з органами Національної поліції, підрозділами цивільного захисту, місцевою державною адміністрацією та органом місцевого самоврядування під час перевезення глядачів (зокрема якщо змагання закінчується в нічний час) у забезпеченні громадського порядку, запобіганні та своєчасному припиненні протиправних дій, фактів насильства, вандалізму, а також дотримання порядку на території спортивної споруди до, під час та після закінчення матчу;

10) у разі потреби прийняття рішення про виділення квитків для розміщення глядачів-уболівальників однієї команди в одному або кількох секторах спортивної споруди, що забезпечуватиме їх відокремлення від глядачів-уболівальників іншої команди з метою дотримання громадського порядку та громадської безпеки під час проведення матчу.

Спеціальні суб'єкти забезпечення громадського порядку та громадської безпеки відповідно до визначеної законодавством компетенції та у встановленому порядку забезпечують додержання громадського порядку під час підготовки та проведення футбольного матчу, у тому числі контроль за прибуттям, розміщенням та відбуттям глядачів; вжиття до осіб, які вчиняють правопорушення, передбачених законодавством заходів; своєчасне реагування на надзвичайні ситуації та пожежі.

До обов'язків футбольного клубу, який бере участь у матчі, належать:

1) завчасне повідомлення органів Національної поліції та приймаючого футбольного клубу про організований виїзд глядачів із зазначенням їх кількості, видів транспортних засобів, дня і часу виїзду та прибуття;

2) проведення в день, що передує футбольному матчу, або в день його проведення працівником служби безпеки футбольного клубу з обслуговуючим персоналом (волонтерами, стюардами, контролерами), залученим до забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, інструктажу з метою їх ознайомлення з планом спортивної споруди та визначення порядку дій у разі виникнення пожежі, іншої надзвичайної ситуації.

Місцева державна адміністрація в межах, визначених Конституцією і законами України, здійснює на відповідній території державний контроль за додержанням громадського порядку у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів, фінансування заходів, пов'язаних з охороною громадського порядку, а також реалізує інші передбачені законом повноваження щодо забезпечення громадського порядку, у тому числі сприяє діяльності аварійно-рятувальних служб відповідно до закону.

Органи місцевого самоврядування реалізують передбачені законом повноваження щодо забезпечення законності та правопорядку, у тому числі здійснюють у встановленому законом порядку контроль за забезпеченням громадського порядку при проведенні футбольних матчів, а також вживають

необхідних заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій відповідно до закону.

Оператор спортивної споруди та/або відповідний футбольний клуб створюють службу безпеки для виконання функцій із забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою і проведенням футбольних матчів.

На службу безпеки спортивної споруди (футбольного клубу) покладаються такі завдання:

1) надання допомоги органам Національної поліції у забезпеченні громадського порядку та громадської безпеки, запобіганні адміністративним і кримінальним правопорушенням;

2) інформування органів Національної поліції про вчинені або такі, що готуються, кримінальні та адміністративні правопорушення, надання невідкладної допомоги особам, які потерпіли від нещасних випадків чи правопорушень;

3) участь у рятуванні та евакуації людей і майна, підтриманні громадського порядку у разі виникнення надзвичайних ситуацій або пожежі;

4) вжиття спільно з поліцейськими передбачених законом заходів для припинення адміністративних і кримінальних правопорушень;

5) ознайомлення працівників спеціальних суб'єктів забезпечення громадського порядку та громадської безпеки з планом спортивної споруди і порядком дій та евакуації глядачів у разі виникнення надзвичайної ситуації або пожежі.

Працівники служби безпеки спортивної споруди (футбольного клубу) під час проведення футбольного матчу, а також безпосередньо до і після матчу мають право:

1) у встановленому законодавством порядку здійснювати із залученням стюардів огляд глядачів під час входу на територію спортивної споруди;

2) вживати із залученням обслуговуючого персоналу оператора спортивної споруди (волонтерів, стюардів, контролерів) в межах законодавства заходів для припинення неправомірних дій глядачів.

Для виконання допоміжних функцій із забезпечення громадського порядку та громадської безпеки можуть залучатися представники обслуговуючого персоналу оператора спортивної споруди (волонтери, стюарди, контролери), суб'єкти надання охоронних послуг, що мають відповідні ліцензії (або їх працівники).

Організатор футбольного матчу, оператор спортивної споруди та футбольний клуб несуть відповідальність за забезпечення громадського порядку та громадської безпеки на території спортивної споруди, її трибунах, а органи Національної поліції - на території, прилеглої до спортивної споруди, на шляхах евакуації та в громадських місцях населеного пункту, у якому проводиться футбольний матч, якщо іншого не вимагає характер змагання або перебіг подій під час його проведення.

Для взаємодії сил і засобів, що залучаються з метою забезпечення громадського порядку та громадської безпеки під час проведення футбольного матчу, утворюється координаційний штаб у складі представників його

організатора, органів Національної поліції (Служби безпеки України, Управління державної охорони України, якщо заплановано участь осіб, щодо яких здійснюється державна охорона), підрозділів цивільного захисту, служби безпеки спортивної споруди (футбольного клубу), оператора спортивної споруди, місцевої державної адміністрації, органу місцевого самоврядування, органу охорони здоров'я, інших осіб.

Глядачі мають право відвідувати футбольні матчі для їх перегляду за умови дотримання законодавства та правил поведінки на території спортивної споруди.

Глядачі зобов'язані:

1) дотримуватися правил поведінки на території спортивної споруди, інших вимог щодо забезпечення громадського порядку та громадської безпеки;

2) виконувати законні вимоги стюардів, волонтерів, працівників служби безпеки спортивної споруди (футбольного клубу), правоохоронних органів щодо дотримання законодавства, а у разі виникнення надзвичайної ситуації або пожежі - вимоги плану евакуації;

3) інформувати стюардів, волонтерів, працівників служби безпеки спортивної споруди (футбольного клубу), органів Національної поліції про виявлені загрози громадському порядку та громадській безпеці для їх негайного усунення.

Глядачам забороняється:

1) перебувати на території спортивної споруди у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння;

2) користуватися на території спортивної споруди джерелами відкритого вогню;

3) проносити на територію спортивної споруди та/або використовувати вогнепальну, холодну чи іншу зброю, колючо-ріжучі предмети та предмети, що можуть бути використані для заподіяння тілесних ушкоджень, боєприпаси, вибухові речовини, піротехнічні вироби, легкозаймисті речовини, їдкі речовини, інші предмети, засоби і речовини, обіг яких обмежено законодавством та які визначені правилами поведінки на території спортивної споруди;

4) проносити та/або вживати на території спортивної споруди алкогольні, слабоалкогольні напої або пиво у скляній тарі.

Прохід на територію спортивної споруди забороняється глядачам, які:

1) не мають відповідного квитка;

2) відмовляються від огляду поліцейськими, служби безпеки спортивної споруди (футбольного клубу) або представниками обслуговуючого персоналу спортивної споруди, який проводиться у встановленому порядку;

3) порушують встановлені правила щодо пронесення на територію спортивної споруди відповідних предметів або речовин;

4) перебувають у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння;

5) не досягли 14-річного віку і перебувають без супроводу дорослого.

У разі виявлення на території спортивної споруди глядача, якому заборонений прохід на неї, ця особа у встановленому законодавством порядку виводиться за межі спортивної споруди.

Особи, винні у порушенні вимог законодавства про забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів, несуть цивільно-правову, дисциплінарну, адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до закону.

За правопорушення у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів до суб'єктів забезпечення громадського порядку та громадської безпеки застосовуються фінансові санкції у вигляді штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян у разі:

ухилення від затвердження у встановленому законом порядку правил поведінки і правил пожежної безпеки, порядку надання медичної допомоги постраждалим особам, евакуації осіб у разі виникнення надзвичайної ситуації або пожежі;

нерозміщення правил поведінки і правил пожежної безпеки у визначених законом місцях;

невиконання обов'язку щодо виділення для органів, що здійснюють державну охорону посадових осіб, окремих місць, а також щодо виділення під час проведення матчу приміщень для роботи підрозділів спеціальних суб'єктів забезпечення громадського порядку та громадської безпеки;

неоснащення спортивної споруди відеокамерами відповідно до встановлених законом вимог;

несвоечасного інформування визначених законом органів про дату і час проведення заходу, кількість проданих квитків та очікувану кількість глядачів;

ненадання глядачам до початку змагань встановленої законом інформації;

ненадання визначеним законом органам інформації у разі виникнення непередбачуваних обставин, що можуть призвести до зміни умов проведення змагання;

неповідомлення футбольним клубом встановлених законом осіб про організований виїзд глядачів;

не проведення у встановленому законом порядку інструктажу з обслуговуючим персоналом спортивної споруди.

Справи про правопорушення у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів розглядаються уповноваженим органом з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, за результатами розгляду виноситься постанова.

Від імені уповноваженого органу розглядати справи про правопорушення і накладати стягнення мають право керівник уповноваженого органу з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, його заступники, начальник територіального органу Національної поліції, його заступники.

Штраф може бути накладено на суб'єкта забезпечення громадського порядку та громадської безпеки протягом шести місяців з дня виявлення правопорушення, але не пізніше як через три роки з дня його виявлення.

У разі вчинення суб'єктом забезпечення громадського порядку та громадської безпеки двох або більше правопорушень штрафи накладаються за кожне вчинене правопорушення окремо.

Підставою для розгляду справи про правопорушення у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів, які зазначені у статті 20 цього Закону, є протокол.

Протоколи про правопорушення у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів мають право складати начальники територіальних органів Національної поліції або їх заступники, а також уповноважені ними поліцейські.

Справа про правопорушення у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів розглядається в п'ятнадцятиденний строк з дня надходження до уповноваженого органу забезпечення публічної безпеки і порядку.

Штраф сплачується не пізніше п'ятнадцяти днів з дня вручення або отримання суб'єктом забезпечення громадського порядку та громадської безпеки надісланої копії постанови уповноваженого органу забезпечення публічної безпеки і порядку.

Копія завіреного банком платіжного документа, що засвідчує факт сплати штрафу у повному обсязі, надсилається до уповноваженого органу забезпечення публічної безпеки і порядку.

У разі якщо штраф не сплачено у строки, встановлені частиною четвертою цієї статті, примусове виконання постанови про накладення штрафу здійснюється Державною виконавчою службою в порядку, встановленому Законом України "Про виконавче провадження".

Суми штрафів зараховуються до відповідного бюджету згідно з Бюджетним кодексом України.

Постанову у справі про правопорушення у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів може бути оскаржено до суду.

Під час проведення фінальних матчів Ліги чемпіонів УЄФА 26 травня 2018 року Україну відвідали майже 25 тисяч гостей та уболівальників. Іноземні гості почали прибувати 21 травня і відтоді поліція перейшла на посилений варіант несення служби. Сам фінал Ліги чемпіонів УЄФА між командами «Реал» та «Ліверпуль» на стадіоні НСК «Олімпійський» відвідали 53,5 тисяч уболівальників. Публічну безпеку забезпечували майже десять тисяч правоохоронців.

Для забезпечення публічної безпеки і порядку на території держави напередодні проведення заходів всі підрозділи МВС України провели низку спільних практичних тренувань. Злагожденість дій відпрацьовувалась в аеропорту, ситуаційних центрах та навчальних полігонах. Також були розроблені спеціальні буклети з необхідною довідковою інформацією для гостей столиці. Вся оперативна інформація зі всіх локацій надходила до міжвідомчого Ситуаційного центру. До його роботи були залучені представники Національної гвардії України, Адміністрації Державної прикордонної Служби, Державної служби з надзвичайних ситуацій та Державної міграційної служби.

До охорони правопорядку під час Ліги Чемпіонів були залучені майже десять тисяч правоохоронців. Окрім основних локацій, зокрема пунктів пропуску через державний кордон, аеропорти, залізничні вокзали, правоохоронці несли службу на основних автодорогах, якими переміщалися гості Чемпіонату та уболівальники. Крім того, додатково було задіяно сім ситуаційних автомобілів.

За час проведення фінального матчу Ліги чемпіонів УЄФА на території держави до органів поліції надійшло 71 звернення іноземних громадян. З них 20 мають ознаки кримінального правопорушення. Крім того, надходило 4 повідомлення про замінування об'єктів столичної інфраструктури. За всіма цими фактами тривають дії, передбачені законодавством України.

РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ В УМОВАХ ВВЕДЕННЯ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

1. Правові засади, поняття та умови введення правового режиму надзвичайного стану

Питання запровадження режиму надзвичайного стану в Україні регулює Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16 березня 2000 року.

Цей Закон визначає зміст правового режиму надзвичайного стану, порядок його введення та припинення дії, особливості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій в умовах надзвичайного стану, додержання прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб та відповідальність за порушення вимог або невиконання заходів правового режиму надзвичайного стану.

Надзвичайний стан – це особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до цього Закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Метою введення надзвичайного стану є усунення загрози та якнайшвидша ліквідація особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру, нормалізація обстановки, відновлення правопорядку при спробах захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства, для відновлення конституційних прав і свобод громадян, а також прав і законних

інтересів юридичних осіб, створення умов для нормального функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших інститутів громадянського суспільства.

Надзвичайний стан вводиться лише за наявності реальної загрози безпеці громадян або конституційному ладові, усунення якої іншими способами є неможливим.

Надзвичайний стан може бути введений в разі:

1) виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю і здоров'ю значних верств населення;

2) здійснення масових терористичних актів, що супроводжуються загибеллю людей чи руйнуванням особливо важливих об'єктів життєзабезпечення;

3) виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, блокування або захоплення окремих особливо важливих об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

4) виникнення масових безпорядків, що супроводжуються насильством над громадянами, обмежують їх права і свободи;

5) спроби захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства;

6) масового переходу державного кордону з території суміжних держав;

7) необхідності відновлення конституційного правопорядку і діяльності органів державної влади.

Класифікація надзвичайних ситуацій за їх рівнями здійснюється для забезпечення організації взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій у процесі вирішення питань, пов'язаних з надзвичайними ситуаціями та ліквідацією їх наслідків відповідно до постанови КМУ від 24 березня 2004 р. № 368 «Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями».

Залежно від обсягів заподіяних наслідків, технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для їх ліквідації, надзвичайна ситуація класифікується як державного, регіонального, місцевого або об'єктового рівня.

Для визначення рівня надзвичайної ситуації встановлюються такі критерії:

1) територіальне поширення та обсяги технічних і матеріальних ресурсів, що необхідні для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;

2) кількість людей, які внаслідок дії уражальних чинників джерела надзвичайної ситуації загинули або постраждали, або нормальні умови життєдіяльності яких порушено;

3) розмір збитків, завданих уражальними чинниками джерела надзвичайної ситуації, розраховується відповідно до Методики оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р. № 175.

Державного рівня визнається надзвичайна ситуація:

- 1) яка поширилась або може поширитися на територію інших держав;
- 2) яка поширилась на територію двох чи більше регіонів України (Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя), а для її ліквідації необхідні матеріальні і технічні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цих регіонів, але не менш як 1 відсоток від обсягу видатків відповідних місцевих бюджетів (надзвичайна ситуація державного рівня за територіальним поширенням);
- 3) яка призвела до загибелі понад 10 осіб або внаслідок якої постраждало понад 300 осіб (постраждали - особи, яким внаслідок дії уражальних чинників джерела надзвичайної ситуації завдано тілесне ушкодження або які захворіли, що призвело до втрати працездатності, засвідченої в установленому порядку) чи було порушено нормальні умови життєдіяльності понад 50 тис. осіб на тривалий час (більш як на 3 доби);
- 4) внаслідок якої загинуло понад 5 осіб або постраждало понад 100 осіб, чи було порушено нормальні умови життєдіяльності понад 10 тис. осіб на тривалий час (більш як на 3 доби), а збитки (оцінені в установленому законодавством порядку), спричинені надзвичайною ситуацією, перевищили 25 тис. мінімальних розмірів (на час виникнення надзвичайної ситуації) заробітної плати;
- 5) збитки від якої перевищили 150 тис. мінімальних розмірів заробітної плати;
- 6) яка в інших випадках, передбачених актами законодавства, за своїми ознаками визнається як надзвичайна ситуація державного рівня.

Регіонального рівня визнається надзвичайна ситуація:

- 1) яка поширилась на територію двох чи більше районів (міст обласного значення) Автономної Республіки Крим, областей, а для її ліквідації необхідні матеріальні і технічні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цих районів, але не менш як 1 відсоток обсягу видатків відповідних місцевих бюджетів (надзвичайна ситуація регіонального рівня за територіальним поширенням);
- 2) яка призвела до загибелі від 3 до 5 осіб або внаслідок якої постраждало від 50 до 100 осіб, чи було порушено нормальні умови життєдіяльності від 1 тис. до 10 тис. осіб на тривалий час (більш як на 3 доби), а збитки перевищили 5 тис. мінімальних розмірів заробітної плати;
- 3) збитки від якої перевищили 15 тис. мінімальних розмірів заробітної плати.

Місцевого рівня визнається надзвичайна ситуація:

- 1) яка вийшла за межі територій потенційно небезпечного об'єкта, загрожує довкіллю, сусіднім населеним пунктам, інженерним спорудам, а для її ліквідації необхідні матеріальні і технічні ресурси в обсягах, що перевищують власні можливості потенційно небезпечного об'єкта;
- 2) внаслідок якої загинуло 1 - 2 особи або постраждало від 20 до 50 осіб, чи було порушено нормальні умови життєдіяльності від 100 до 1000 осіб на тривалий час (більш як на 3 доби), а збитки перевищили 0,5 тис. мінімальних розмірів заробітної плати;

3) збитки від якої перевищили 2 тис. мінімальних розмірів заробітної плати.

Об'єктового рівня визнається надзвичайна ситуація, яка не підпадає під названі вище визначення.

У разі коли внаслідок надзвичайної ситуації для відповідних порогових значень рівнів людських втрат або кількості осіб, які постраждали чи зазнали порушення нормальних умов життєдіяльності, обсяг збитків не досягає визначеного у цьому Порядку, рівень надзвичайної ситуації визнається на ступінь менше (для дорожньо-транспортних пригод - на два ступеня менше).

Віднесення надзвичайної ситуації, яка виникла на території кількох адміністративно-територіальних одиниць, до державного та регіонального рівня за територіальним поширенням або за сумарними показниками її наслідків не є підставою для віднесення надзвичайної ситуації до державного або регіонального рівня окремо для кожної з цих адміністративно-територіальних одиниць.

Остаточне рішення щодо визначення рівня надзвичайної ситуації з подальшим відображенням його у даних статистики, зокрема у разі відсутності відомостей у повному обсязі стосовно розвитку надзвичайної ситуації, приймає ДСНС з урахуванням експертного висновку (за наявності) регіональної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій.

Експертний висновок про рівень надзвичайної ситуації готується ДСНС за дорученням Кабінету Міністрів України.

ДСНС має право звернутися до центральних органів виконавчої влади за інформацією про розмір завданих збитків. Відповідальність за достовірність інформації несе орган виконавчої влади, який її подає.

У разі аварійної події (пригоди), що сталася з транспортним засобом, або аварії на виробництві (незалежно від форми власності) до інформації центрального органу виконавчої влади додається акт розслідування такої події (пригоди) або аварії, проведеного в установленому законодавством порядку.

Остаточне рішення (експертний висновок) ДСНС є підставою для здійснення інших заходів щодо реагування на надзвичайну ситуацію відповідно до законодавства.

2. Порядок введення, строки та порядок продовження надзвичайного стану. Заходи, які запроваджуються при введенні правового режиму надзвичайного стану

Надзвичайний стан в Україні або в окремих її місцевостях вводиться Указом Президента України, який підлягає затвердженню Верховною Радою України протягом двох днів з моменту звернення Президента України.

До введення надзвичайного стану за підставами, передбаченими пунктами 2 - 7 частини другої статті 4 Закону, Президент України звертається через засоби масової інформації або в інший спосіб до груп осіб, організацій, установ, які є ініціаторами чи учасниками дій, що можуть бути приводом для запровадження надзвичайного стану, з вимогою припинити свої протиправні дії протягом встановленого у зверненні строку і попередженням про можливість введення надзвичайного стану.

За умов, що вимагають невідкладних заходів для врятування населення або недопущення загибелі людей, надзвичайний стан може бути введено без попередження.

Пропозиції щодо введення надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях Президентіві України подає Рада національної безпеки і оборони України. В разі необхідності введення надзвичайного стану з підстав, передбачених пунктом 1 частини другої статті 4 Закону, пропозиції щодо його введення подає Кабінет Міністрів України.

В Указі Президента України про введення надзвичайного стану зазначаються:

- 1) обґрунтування необхідності введення надзвичайного стану відповідно;
- 2) межі території, на якій вводиться надзвичайний стан;
- 3) час, з якого вводиться надзвичайний стан, і строк, на який він вводиться;
- 4) перелік і межі надзвичайних заходів, вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням надзвичайного стану, а також перелік тимчасових обмежень прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень;
- 5) органи державної влади, органи військового командування та органи місцевого самоврядування, яким доручається здійснення заходів надзвичайного стану, та межі їх додаткових повноважень;
- 6) інші питання.

Після підписання Указу про введення надзвичайного стану Президент України звертається до Верховної Ради України щодо його затвердження. Звернення Президента України розглядається Верховною Радою України в невідкладному порядку.

Указ Президента України про введення надзвичайного стану, затверджений Верховною Радою України, негайно оголошується через засоби масової інформації або в інший спосіб.

Надзвичайний стан в Україні може бути введено на строк не більш як 30 діб і не більш як 60 діб в окремих її місцевостях.

У разі необхідності надзвичайний стан може бути продовжений Президентом України, але не більш як на 30 діб. Указ Президента України про продовження дії надзвичайного стану набирає чинності після його затвердження Верховною Радою України.

Надзвичайний стан в Україні або в окремих її місцевостях може бути скасований Указом Президента України раніше строку, на який він вводився, в разі усунення обставин, що обумовили необхідність введення надзвичайного стану.

З пропозицією про скасування надзвичайного стану до Президента України може звернутися Верховна Рада України.

Пропозиції щодо скасування надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях, введеного з підстав, передбачених пунктом 1 частини другої статті 4 Закону, подаються Кабінетом Міністрів України.

Про скасування надзвичайного стану оголошується негайно через засоби масової інформації або в інший спосіб після видання відповідного Указу Президента України.

В умовах надзвичайного стану Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, міністерства, інші центральні і місцеві органи виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, а також військове командування та його представники, підприємства, установи і організації відповідно здійснюють повноваження, надані їм Конституцією України та законами України, і забезпечують виконання заходів, передбачених цим Законом.

Військовим командуванням, якому в межах, визначених цим Законом, надається право разом з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування здійснювати заходи правового режиму надзвичайного стану, є:

Головний орган військового управління Національної гвардії України;

Служба безпеки України;

Військова служба правопорядку у Збройних Силах України.

У період надзвичайного стану не можуть бути відповідно припинені чи обмежені повноваження Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, міністерств, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також судів, органів прокуратури України, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування.

Здійснення заходів по впровадженню і забезпеченню дії надзвичайного стану, передбачених Законом, покладається згідно з Указом Президента України на органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та відповідні військові командування.

Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування у взаємодії з відповідним військовим командуванням під час дії надзвичайного стану здійснюють заходи, передбачені Законом, та забезпечують контроль за додержанням громадського порядку, забезпеченням конституційних прав і свобод громадян, їх безпеки, захисту інтересів держави на відповідних територіях.

Координація діяльності органів виконавчої влади, військового командування, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій в умовах надзвичайного стану в частині, що не належить до повноважень Ради національної безпеки і оборони України, покладається на Кабінет Міністрів України.

Для координації дії зазначених органів, підприємств, установ і організацій в умовах надзвичайного стану з питань підтримання правопорядку і забезпечення безпеки громадян на відповідній території згідно з Указом Президента України про введення надзвичайного стану на місцях можуть створюватися оперативні штаби, до складу яких можуть включатися представники Служби безпеки України, центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері цивільного захисту, Національної поліції, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України та місцевих органів

виконавчої влади і органів місцевого самоврядування на чолі з комендантами територій.

Зазначені органи, мають право видавати, в межах своєї компетенції, обов'язкові до виконання на відповідній території, в тому числі спільні, рішення, розпорядження, накази і директиви з питань забезпечення режиму надзвичайного стану.

Указом Президента України про введення надзвичайного стану в інтересах національної безпеки та громадського порядку з метою запобігання заворушенням або кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей на період надзвичайного стану можуть запроваджуватися такі заходи:

- 1) встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, а також обмеження свободи пересування по території, де вводиться надзвичайний стан;
- 2) обмеження руху транспортних засобів та їх огляд;
- 3) посилення охорони громадського порядку та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення та народного господарства;
- 4) заборона проведення масових заходів, крім заходів, заборона на проведення яких встановлюється судом;
- 5) заборона страйків;
- 6) примусове відчуження або вилучення майна у юридичних і фізичних осіб.

Додаткові заходи режиму надзвичайного стану у зв'язку із надзвичайними ситуаціями техногенного або природного характеру:

- 1) тимчасова чи безповоротна евакуація людей з місць, небезпечних для проживання, з обов'язковим наданням їм стаціонарних або тимчасових жилих приміщень;
- 2) встановлення для юридичних осіб квартирної повинності для тимчасового розміщення евакуйованого або тимчасово переселеного населення, аварійно-рятувальних формувань та військових підрозділів, залучених до подолання надзвичайних ситуацій;
- 3) тимчасова заборона будівництва нових, розширення діючих підприємств та інших об'єктів, діяльність яких не пов'язана з ліквідацією надзвичайної ситуації або забезпеченням життєдіяльності населення та аварійно-рятувальних формувань;
- 4) встановлення карантину та проведення інших обов'язкових санітарних та протиепідемічних заходів;
- 5) запровадження особливого порядку розподілення продуктів харчування і предметів першої необхідності;
- 6) мобілізація та використання ресурсів підприємств, установ і організацій, незалежно від форми власності, для відвернення небезпеки та ліквідації надзвичайних ситуацій з обов'язковою компенсацією понесених втрат;
- 7) зміна режиму роботи підприємств, установ, організацій усіх форм власності, переорієнтація їх на виробництво необхідної в умовах надзвичайного стану продукції, інші зміни виробничої діяльності, необхідні для проведення аварійно-рятувальних і відновлювальних робіт;

8) усунення від роботи на період надзвичайного стану, в разі неналежного виконання своїх обов'язків, керівників державних підприємств, установ і організацій, від діяльності яких залежить нормалізація обстановки в районі надзвичайного стану, та покладення тимчасового виконання обов'язків зазначених керівників на інших осіб.

З метою ліквідації особливо тяжких надзвичайних ситуацій у мирний час може здійснюватися цільова мобілізація, обсяги і строк проведення якої визначаються в Указі Президента України про введення надзвичайного стану.

У виняткових випадках, пов'язаних з необхідністю проведення невідкладних аварійно-рятувальних робіт, допускається тимчасове переведення або залучення на добровільній основі працездатного населення і транспортних засобів громадян для виконання зазначених робіт за дозволом відповідного керівника аварійно-рятувальних робіт та за умови обов'язкового забезпечення безпеки праці. Забороняється залучення неповнолітніх, а також вагітних жінок до робіт, які можуть негативно вплинути на стан їх здоров'я.

Додаткові заходи правового режиму надзвичайного стану у зв'язку з масовими порушеннями громадського порядку:

1) запровадження комендантської години (заборона перебувати на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень особи у встановлені години доби);

2) перевірка документів у громадян, а в необхідних випадках - проведення особистого огляду, огляду речей, транспортних засобів, багажу і вантажів, службових приміщень та житла громадян;

3) заборона призовникам і військовозобов'язаним змінювати місце проживання без відома відповідного військового комісаріату;

4) обмеження або тимчасова заборона продажу зброї, отруйних і сильнодіючих хімічних речовин, а також алкогольних напоїв та речовин, вироблених на спиртовій основі;

5) тимчасове вилучення у громадян зареєстрованої вогнепальної і холодної зброї та боєприпасів, а у підприємств, установ і організацій - також навчальної військової техніки, вибухових, радіоактивних речовин і матеріалів, отруйних і сильнодіючих хімічних речовин;

6) заборона виготовлення і розповсюдження інформаційних матеріалів, що можуть дестабілізувати обстановку;

7) регулювання роботи цивільних теле- та радіоцентрів, заборона роботи аматорських радіопередавальних засобів та радіовипромінювальних пристроїв особистого і колективного користування;

8) особливі правила користування зв'язком та передачі інформації через комп'ютерні мережі;

9) порушення у порядку, визначеному Конституцією і законами України, питання про заборону діяльності політичних партій, громадських організацій в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Забезпечення громадського порядку, охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян в умовах надзвичайного стану здійснюється силами і

засобами органів Національної поліції, в тому числі Національної гвардії України, Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України відповідно до їх повноважень, встановлених законом.

При запровадженні надзвичайного стану, коли надзвичайні ситуації техногенного або природного характеру ставлять під загрозу життя і здоров'я значних верств населення і потребують термінового проведення великих обсягів аварійно-рятувальних і відновлювальних робіт, відповідно до Указу Президента України про введення надзвичайного стану можуть залучатися до виконання цих робіт також військові частини Збройних Сил України та органи та підрозділи Державної прикордонної служби України.

3. Порядок переведення особового складу органів та підрозділів Національної поліції на посилений варіант службової діяльності

Посилений варіант службової діяльності – комплекс організаційно-правових, превентивних, профілактичних, оперативних та інших заходів, пов'язаних з особливим режимом виконання службових завдань і залученням значної кількості поліцейських з метою швидкої стабілізації оперативної обстановки, якщо наявними силами і засобами, що безпосередньо залучені до забезпечення публічної безпеки і порядку у повсякденному режимі несення служби, їх виконати неможливо.

Залежно від обставин, що склалися, посилений варіант може бути оголошений як для всіх працівників органів поліції, так і для її окремого органу або відокремленого підрозділу.

Метою введення посиленого варіанта є найшвидша нормалізація оперативної обстановки та відновлення правопорядку, усунення загрози життю чи здоров'ю громадян, створення умов для нормального функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших соціальних інститутів суспільства.

Посилений варіант може бути введений на території держави або в окремих її регіонах чи населених пунктах до введення в установленому порядку надзвичайного стану за наявності реальної загрози безпеці або життю громадян, усунення якої є одним із основних завдань НПУ.

Посилений варіант вводиться в разі:

- 1) повідомлення про обставини (події), що можуть призвести чи призвели до загострення оперативної обстановки, можуть створити чи створили загрозу життю (здоров'ю) громадян, їх конституційним правам і свободам;
- 2) виникнення масових заворушень, що супроводжуються обмеженням певних прав і свобод людини;
- 3) виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, блокування або захоплення особливо важливих об'єктів або окремих місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- 4) учинення терористичних актів;

5) виникнення тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, що створюють загрозу життю і здоров'ю значної кількості населення;

б) спроби захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства.

Рішення щодо переведення на посилений варіант приймають:

1) Голова НПУ або особа, яка виконує його обов'язки, - стосовно всіх поліцейських як у масштабі держави, так і в окремих її регіонах;

2) начальники головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях, місті Києві або особи, які виконують їх обов'язки, - стосовно поліцейських, які проходять службу в апараті ГУНП та відповідних підрозділах територіальних органів НПУ на території обслуговування або в окремих районах, населених пунктах;

3) начальники відділів, відділень поліції в районах, містах, районах у містах або особи, які виконують їх обов'язки, - щодо підпорядкованих поліцейських.

Поліцейські, які проходять службу в регіональних підрозділах міжрегіональних територіальних органів поліції, на час запровадження посиленого варіанта перебувають в оперативному підпорядкуванні ГУНП. Їх функціональне використання визначається начальником відповідного ГУНП за погодженням з керівниками зазначених вище органів.

Про переведення органів НПУ або відокремлених підрозділів на посилений варіант керівники, які мають право введення посиленого варіанта, повідомляють (за необхідності) органи державної влади та місцевого самоврядування, інші правоохоронні органи, юридичних осіб публічного та приватного права, які взаємодіють з ними в межах виконання мети введення посиленого варіанта.

Переведення на посилений варіант здійснюється шляхом видання наказу і доведення його до відома підпорядкованих поліцейських.

У наказі про переведення на посилений варіант зазначаються:

1) обґрунтування необхідності переведення;

2) час, з якого вводиться посилений варіант, і строк, на який він вводиться;

3) межі території, на якій вводиться посилений варіант;

4) забезпечення поліцейських вогнепальною зброєю, оснащення їх спецзасобами та засобами зв'язку;

5) інші питання.

Строк безперервного здійснення заходів у разі введення посиленого варіанта залежить від складності оперативної обстановки та навантаження на поліцейських під час виконання поставлених завдань.

Посилений варіант вводиться на строк:

1) до 20 діб - Головою НПУ або особою, яка виконує його обов'язки;

2) до 15 діб - начальниками ГУНП або особами, які виконують їх обов'язки;

3) до 10 діб - начальниками відділів, відділень поліції в районах, містах, районах у містах або особами, які виконують їх обов'язки.

5. Продовження зазначених строків посиленого варіанта здійснюють:

1) Голова НПУ або особа, яка виконує його обов'язки, - на строк до 10 діб;

2) начальники ГУНП, начальники відділів, відділень поліції в районах, містах, районах у містах або особи, які виконують їх обов'язки, - на строк до 5 діб.

Дострокова відміна посиленого варіанта здійснюється в разі усунення обставин, що обумовили необхідність його введення, шляхом видання наказу керівником, який має право введення посиленого варіанта.

Після відміни посиленого варіанта начальники ГУНП або особи, які виконують їх обов'язки, готують доповідну записку про вжиті в процесі посиленого варіанта заходи, їх результати та наслідки, а також пропозиції щодо вдосконалення організації дій за таких умов і в строк до трьох діб надсилають до Департаменту організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування НПУ для узагальнення та подальшої доповіді Голові НПУ або особі, яка виконує його обов'язки; начальники відділів, відділень поліції в районах, містах, районах у містах або особи, які виконують їх обов'язки, готують доповідну записку та надсилають у той самий строк до управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування відповідного ГУНП.

Інформація про результати переведення на посилений варіант і заходи, які вживаються або вживалися, може надаватися заінтересованим правоохоронним органам, органам державної влади та засобам масової інформації з урахуванням установлених законодавством обмежень.

У разі введення надзвичайного стану в Україні чи в окремих її місцевостях строк уведення посиленого варіанта має відповідати строку, визначеному в Указі Президента України.

На посилений варіант можуть переводитися як усі органи системи НПУ, так і окремі відповідні підрозділи територіальних органів.

Залежно від обставин, за яких було введено посилений варіант, сили, що залучаються, поділяються на три групи:

1) перша група - основні сили;

2) друга група - додаткові сили, що виділяються за рахунок відокремлених підрозділів того самого регіону;

3) третя група - сили, які залучаються за рахунок ГУНП інших регіонів (зведені загони).

Виділення додаткових сил та зведених загонів з інших регіонів у підпорядкування начальників ГУНП здійснюється за наказом Голови НПУ або особи, яка виконує його обов'язки.

Виділення додаткових сил та зведених загонів у розпорядження начальників відділів, відділень поліції в районах, містах, районах у містах здійснюється за наказами начальників ГУНП або осіб, які виконують їх обов'язки.

За наказом керівників, які мають право введення посиленого варіанта, чисельність сил може бути збільшена за рахунок:

1) тимчасової відміни вихідних днів для поліцейських та відкликання їх із відпусток;

2) припинення здійснення відряджень або відкликання з них поліцейських;

3) установлення для поліцейських (крім добових нарядів) несення служби понад установлену тривалість робочого часу, а також у вихідні та святкові дні, але не більше 12-годинного робочого дня та шестиденного робочого тижня.

Залежно від оперативної обстановки керівник, який має право введення посиленого варіанта, може перевести поліцейських на їх компактне розміщення у службових приміщеннях поліції або в гуртожитках, готелях та інших приміщеннях для тимчасового проживання з дотриманням санітарно-гігієнічних норм.

Розміщення за межами службових приміщень поліції погоджується з органами виконавчої влади, яким належать відповідні приміщення, з обов'язковою організацією необхідних видів комунального, продовольчого та інших видів забезпечення.

У комплексі завдань із забезпечення посиленого варіанта передбачається:

1) установлення добового чергування керівництва поліції;

2) посилення добових нарядів чергових частин та слідчо-оперативних груп, створення груп документування або збільшення їх чисельності;

3) забезпечення чергування поліцейських у кількості, необхідній для виконання поставлених службових завдань;

4) розгортання додаткових контрольно-пропускних пунктів, маршрутів та постів, інших нарядів згідно з типовими планами або залежно від обстановки, що склалася;

5) посилення охорони важливих об'єктів, у тому числі об'єктів спеціальних установ поліції та прилеглих до них територій, та осіб, які в них утримуються;

6) максимальне відпрацювання території, що обслуговується, а також залучення для забезпечення публічної безпеки і порядку додаткових сил та засобів;

7) перевірка протипожежного стану об'єктів системи поліції, готовності протипожежних засобів;

8) формування (за необхідності) зведених загонів у разі загрози виникнення або виникнення групових порушень публічної безпеки і порядку чи масових заворушень;

9) створення мобільного резерву сил і засобів;

10) обов'язкова перевірка наявності, стану, додержання порядку збереження зброї, боєприпасів, вибухових, сильнодіючих, отруйних речовин, спеціальних засобів, посилений контроль за їх видачею.

У разі потреби керівниками, які мають право введення посиленого варіанта, можуть бути додатково запроваджені інші заходи в межах повноважень, визначених законодавством.

Залучення поліцейських, які переведені на посилений варіант, для виконання інших службових завдань здійснюється тільки за письмовим рішенням керівників, які мають право введення посиленого варіанта.

До посиленого варіанта не залучаються поліцейські з числа одиноких матерів, вагітних жінок, батьків, які виховують дитину без матері, у тому числі в разі тривалого перебування матері в закладі охорони здоров'я.

На період посиленого варіанта оплата праці поліцейських у надурочний і нічний час, у вихідні і святкові дні проводиться згідно із законодавством України.

При цьому раз на тиждень поліцейським обов'язково надається час не менше доби для відпочинку. У разі відкликання поліцейських з відпустки їм надаються гарантії та компенсації в порядку, установленому законодавством України.

Безпосереднє управління залученими силами та засобами, організацію взаємодії, збирання, аналіз оперативної інформації та обмін нею здійснюють керівники НПУ, ГУНП, відповідних підрозділів територіальних органів НПУ або їх заступники відповідно до компетенції тих служб, діяльність яких найбільше відповідає меті введення посиленого варіанта.

За наявності технічної можливості під час проведення спільних з іншими правоохоронними органами або військовими формуваннями заходів поліцейські, які переводяться на посилений варіант, працюють на єдиному каналі радіозв'язку.

Усебічне забезпечення (морально-психологічне, медичне, матеріально-технічне, зв'язок) поліцейських, задіяних на період посиленого варіанта, покладається на орган поліції відповідно до компетенції і здійснюється згідно з чинним законодавством.

4. Надання невідкладної домедичної допомоги поліцейськими під час забезпечення публічної безпеки та порядку

Ознаки клінічної та біологічної смерті

Біологічна смерть – це незворотне припинення життєдіяльності організму, яке настає після клінічної смерті.

Клінічна смерть – це такий стан організму, який виникає протягом декількох хвилин від 3 до 5 хвилин після зупинки дихання та кровообігу, коли зникають всі зовнішні прояви життєдіяльності. У цьому стані зовнішніх признаках смерті організму (відсутність серцевих скорочень, самостійного дихання, рефлексів на зовнішні дії) зберігається потенційна можливість відновлення його життєвих функцій за допомогою методики реанімації.

Підтримка життєдіяльності дорослої людини

(Алгоритм АВС) – це комплекс реанімаційних дій, які сприяють насиченню киснем життєво важливих органів (мозку, серця).

Підтримка життєво важливих функцій, для запобігання біологічної смерті постраждалого, до прибуття медичних працівників.

Серцево-легенева реанімація (СЛР)

СЛР включає в себе всі елементи реанімації без обладнання, зробленого однією особою або декількома особами, які надають першу допомогу постраждалим з зупинкою дихання та серця.

Елементи СЛР:

- Власна безпека;
- Первинна оцінка;
- (А) Забезпечення прохідності дихальних шляхів;
- (В) Перевірка дихання;
- (С) Компресія грудини (30 масажних поштовхів), Вентиляція дихальних шляхів (2 вдихи).

Власна безпека(Ризики рятувальника)

- Оцінка безпеки місця події.
- Оцінка безпеки при наданні допомоги.
- Уникнення зовнішніх небезпек.
- Транспорт, електрика, газ, вода.
- Туберкульоз. Гепатит В або С. Вважати всіх постраждалих потенційно хворими на Гепатити та ВІЛ.

Оцінка стану постраждалого.

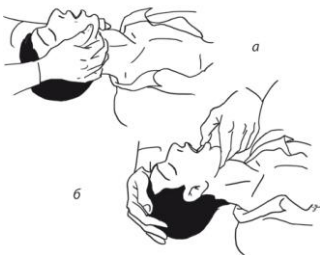
Запитати: «Ви в порядку?» при відсутності відповіді, потрусити за плечі.

Якщо постраждалий реагує продовжити його оцінку.

Якщо постраждалий не реагує:

- Гукайте на допомогу.
- Покладіть постраждалого на спину.
- (А) Відкрийте дихальні шляхи.
- Гіперекстензія голови, піднімаючи щелепу (а).

При підозрі на ушкодження шийного відділу хребта: висунути щелепу (а).

- Звільнення ротової порожнини та дихальних шляхів від сторонніх тіл.
- (В) Перевірте дихання. **(Бачу, чую, відчуваю)**

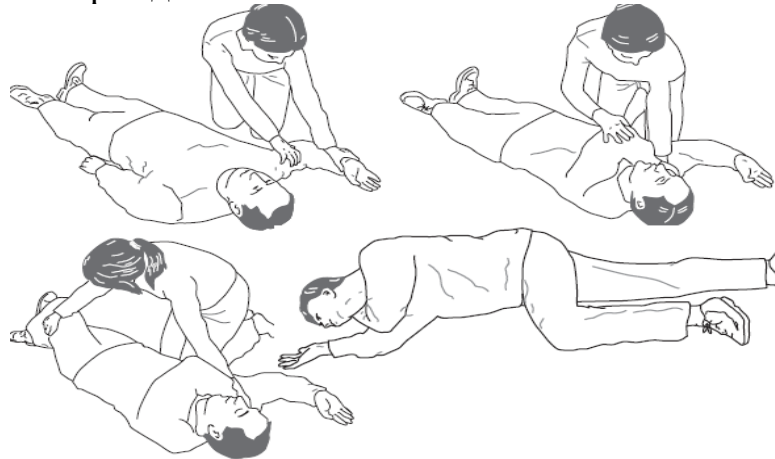

- Слідкуємо за рухами грудної клітини.
  - Прислуховуємось до дихання.
  - Відчуйте подих щоголю.
- За 10 секунд (має бути 2-3 подихи).

Якщо постраждалий дихає нормально:

- Покласти постраждалого в стабільне бокове положення.

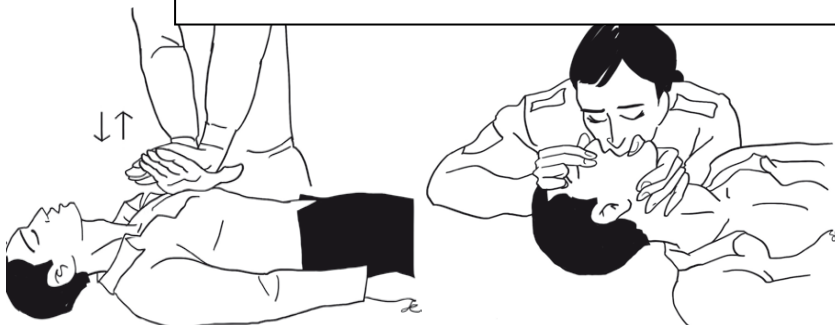
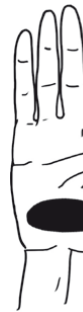
- Виклик екіпажу швидкої – 103.
- Перевертати постраждалого кожні 2-3 хв.

Якщо постраждалий не дихає:

- Зверніться за кваліфікованою допомогою – 103.
- (С) Встановити руки по середині грудної клітини.
- Компресія грудної (30) Вентиляція дихальних шляхів.(2)

СЛР дорослого

- *Без свідомості не відповідає на запитання
- *Гукати на допомогу
- *Відкрити дихальні шляхи
- *Перевірити дихання (Не дихає)
- *Телефонуйте 103
- *30 компресій грудної клітини
- *2 Вдихи

Реанімація має буде ПРИЗУПИНЕНА в разі появи

наступних ознак життя:

- кашель;
- спонтанність рухів;

- блювота;
- мимовільне відкривання очей.

СЛР ЗУПИНЯЄТЬСЯ в наступних ситуаціях:

- прибуває кваліфікована допомога і бере на себе реанімацію;
- під час реанімації постраждалий почав дихати;
- фізичне виснаження рятувальника.

СЛР двома рятувальниками:

- Один рятувальник з лівого боку постраждалого;
- Другий рятувальник з правого боку постраждалого;
- Зміни можуть бути виконані кожні 2 хвилини;
- Кожен рятувальник залишається на своєму місці;
- Змінюється тільки дія, яку робив попередній рятувальник.

Коли рятувальник не бажає робити вентиляцію «рот в рот». (з етичних причин, мають бути застосовані безперервні компресійні рухи із частотою не менше 100 / хв.

Домедична допомога в разі кровотеч

Кровотеча:

Витік крові із кровоносних судин через одне або декілька порушень їхньої цілісності.

В залежності від типу поранення судин, кровотеча може бути:

- Артеріальна – кров, яскраво-червоного кольору, добре насичена киснем. (Інтенсивне витікання з ритмічною синхронністю серцебиття);
- Венозна – кров темно-червоного кольору, (менше кисню, більше CO²) не пульсуючий постійний тиск (менш інтенсивний витік);
- Капілярна – дифузна кровотеча, пошкодження невеликих судин, з не інтенсивним витіканням (припиняється самостійно).

Стосовно зовнішнього середовища, кровотеча може бути:

- зовнішня – безперервний потік крові через шкіру (відкрита рана);
- внутрішня – кров скупчується в одній з порожнин тіла або тканинах;
- кровотечі з порожнин – характеризується внутрішньою кровотечею, з подальшим видаленням крові із порожнини (ніс, анус, вухо та ін.)

За чисельністю втрати крові, кровотеча може бути:

- мала – обсяг крововтрати до 500 мл.;
- середня – втрата крові 500– 1000 мл. – збудження, запаморочення стоячи;
- велика – втрати крові 1000– 1500 мл. – блідість, тахікардія, тахіпноє, пітливість, холод, низький кров'яний тиск, прискорене дихання;

– критична втрати крові з більш 1500 – 2000 мл., АТ не вимірюється, непритомність пацієнта (геморагічний шок).

Гемостаз.

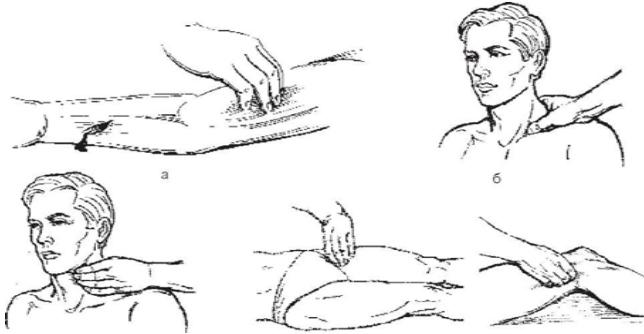
Припинення кровотечі та відновлення нормального кровообігу.

Цей процес може бути самостійним в разі невеликої кровотечі через втручання власних ресурсів організму, але часто потрібне зовнішнє втручання.

Гемостаз може бути тимчасовий та остаточний.

Тимчасовий гемостаз може бути досягнутий:

- пряме натиснення на рану;
- точкове натиснення;
- піднімання пошкодженої кінцівки.

Пряме натиснення на рану виконується стисненням рани стерильною пов'язкою.

Або без пов'язки, покласти на рану серветку, бинт, чисту носову хустинку.

Точки тиску стиснення

Кровотеча може бути зупинена шляхом прямого натиснення, можна використовувати в якості елемента що тисне, наприклад пульт дистанційного керування.

Цей метод може бути тільки короточасним.

Остаточний гемостаз досягається за рахунок постійного і повного зупинення кровотечі судин. В лікарні найбільш часто за допомогою лігатурної нитки.

Застосування турнікету.

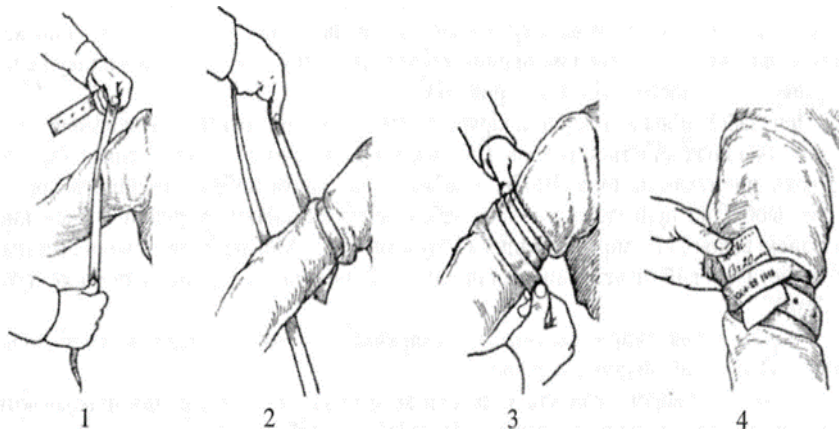
Повне стиснення за допомогою джгутів

Використовується тільки в крайніх випадках, і якщо кровотечу не можливо контролювати за допомогою інших методів! (наприклад при ампутації кінцівки)

Важливо зупинити надмірну кровотечу без стиснення тканин.

Повне стиснення за допомогою джгутів

Стиснення більш 2:00 годин, може привести до дуже серйозних ускладнень.

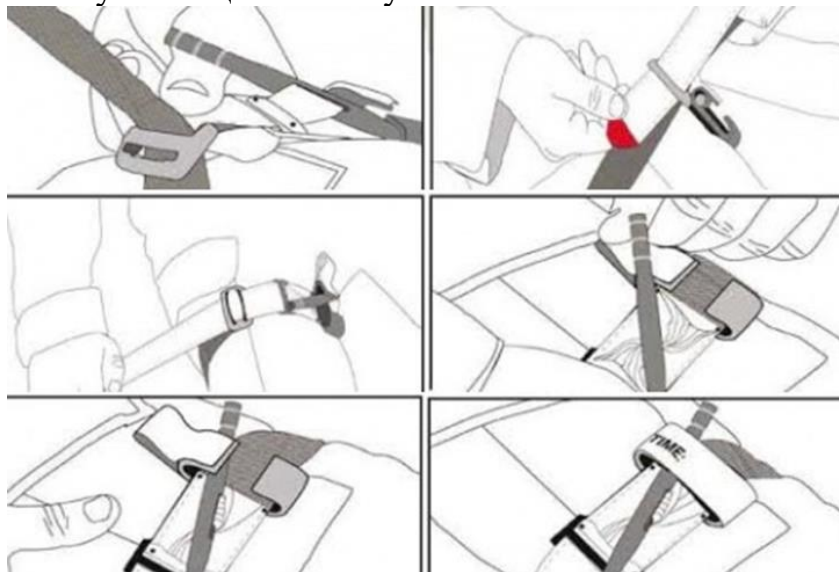
– Завжди до турнікету прикріплюють записку, що супроводжує пацієнта, і зазначає всі наступні дані: ім'я та точний час застосування турнікету.

– Кожні 30 хвилин, послабити трохи турнікет, щоб надходило кровопостачання до кінцівок.

– Повне зняття турнікету тільки в лікарні.

Зупинка кровотечі за допомогою турнікету САТ

Турнікет САТ було розроблено для надання допомоги військовослужбовцям, однак, враховуючи його ефективність, зараз його використовують в цивільних умовах.

Домедична допомога у разі травм

Поранення грудної клітки

Ушкодження грудної клітки поділяють на закриті (забиття, здавлювання, перелом ребер) і відкриті (поранення). Поранення, в свою чергу, поділяють на проникаючі (супроводжуються порушенням цілісності плеври) та непроникні (без порушення цілісності плеври). Ушкодження грудної клітки можуть сполучатися з ушкодженням внутрішніх органів грудної порожнини – легенів, серця.

При проникаючих пораненнях і при розривах легенів виникає пневмоторакс (надходження повітря в плевральну порожнину). При ушкодженні судин грудної стінки чи легенів і кровотечі у плевральну порожнину виникає гемоторакс.

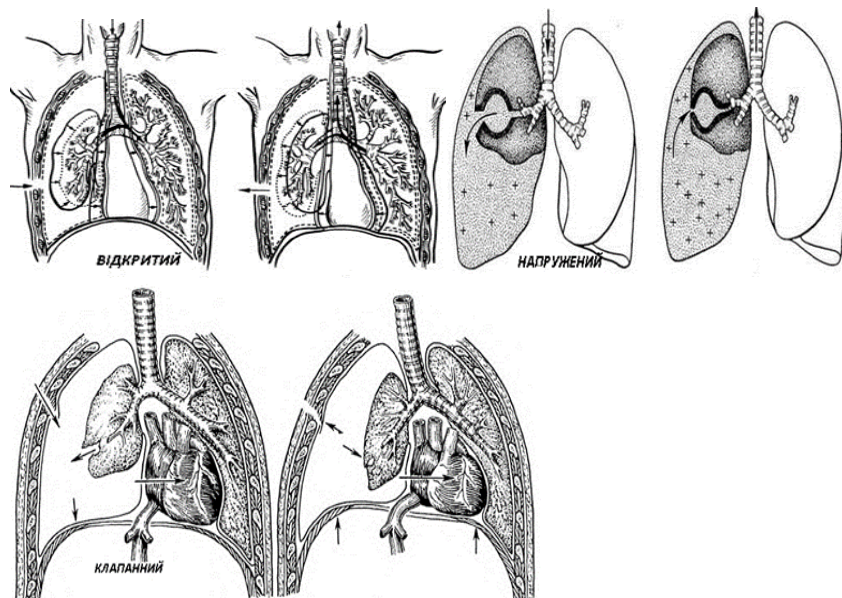
Види пневмотораксу:

– відкритий: повітря в момент вдиху заповнює плевральну порожнину, а в момент видиху виходить з неї;

– закритий (напружений): виникає при травмі грудної клітки, що супроводжується розривом легенів або бронхів. До розриву легенів найчастіше призводить зміщення уламків при переломі ребра чи різке напруження легенів у ділянці коренів у момент удару. Через розрив легенів або бронхів у плевральну порожнину потрапляє повітря, в результаті чого легеня стискається та тисне на центральні судини і серце.

Якщо при розриві трахеї чи бронхів повітря потрапляє в середостіння – розвивається емфізема середостіння.

– клапанний :повітря в момент вдиху надходить у плевральну порожнину, а при видиху через зсув тканин у рані та її закриття не виходить назовні. При цьому виникає напружений пневмоторакс, який призводить до здавлювання судин і серця.

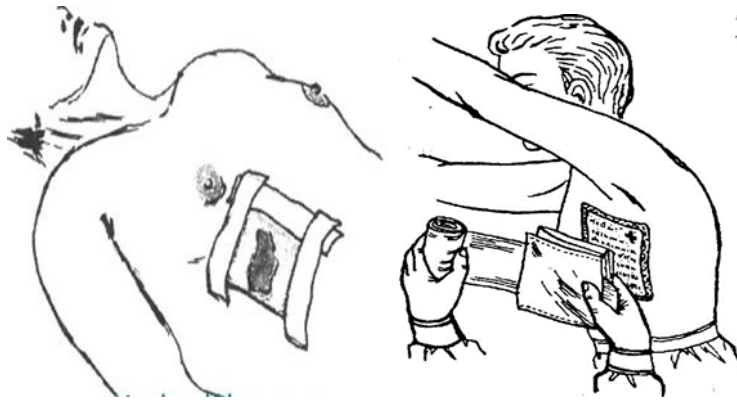

Ознаки пневмотораксу:

- прискорене дихання;
- грудна клітина випинається з боку ураження, не бере участі в диханні;
- надування судин в області шії;
- зміщення зони кадика в протилежну сторону від поранення;

Допомога при пневмотораксі:

– Використовується повітря-непроникний (оклюзивний) матеріал, який фіксується клейкими смужками з трьох сторін, четверта сторона залишається вільно відкритою, дозволяючи йому функціонувати в якості клапана.

У разі, коли є рани грудної клітки в місці проекції серця, висока імовірність його ушкодження. При потраплянні крові між листками перикарда (зовнішніх серцевих оболонок) спостерігається здавлювання серця (тампонада). При розвитку тампонади серця з'являється синювате забарвлення шкіри обличчя та шиї, пришвидшений слабкий пульс, зниження артеріального тиску.

Травми живота

Розрізняють закриті та відкриті травми живота. Серед закритих травм виділяють забиття черевної стінки та травми органів черевної порожнини й позачеревного простору (печінки, селезінки, підшлункової залози, нирок та ін.

Ознаки травми живота:

- вимушене положення на спині чи на боці з підтягнутими до живота колінами, зміна положення призводить до посилення болю;
- обмеження дихальних рухів і напруження м'язів передньої черевної стінки;
- біль у животі постійного характеру (слід пам'ятати, що інтенсивність болю не залежить від тяжкості ушкодження внутрішніх органів);
- блювота;
- при внутрішній кровотечі – зниження артеріального тиску, блідість шкіряних покривів;
- при приєднанні перитоніту – здуття живота;
- при ушкодженні нирок і сечовивідних шляхів – кров у сечі, затримка сечовиділення.

Проникне поранення живота поєднує наявність рани та вище перерахованих ознак.

2. Перша допомога при травмах живота.

При проникних пораненнях живота з рани можуть випасти внутрішні органи, виникнути сильна кровотеча. При випаденні внутрішніх органів їх не можна вправляти в черевну порожнину. Рану варто закрити стерильною серветкою та закріпити її пастирем з чотирьох сторін. Постраждалому необхідно надати положення напівсидячи, покласти на спину чи на бік з напівзігнутими, підведеними до живота ногами. Постраждалому не можна давати пити – тільки змочити губи водою.

Проникаючі сторонні тіла видаляються тільки в операційній (передчасне видалення може викликати знекровлення, якщо стороннє тіло зачепило великі кровоносної судини).

Стороннє тіло фіксується за допомогою бинтів та пластиру і в такому положенні постраждалого доправляють до лікарні.

Перша невідкладна домедична допомога в разі травм, що частіше зустрічаються

Вогнепальна рана

Деякі вогнепальні рани можна легко випустити з уваги, якщо не виконати ретельне і повне обстеження постраждалого. Більшість смертельних випадків через вогнепальні поранення внутрішніх органів або пошкодження великих кровоносних судин.

Завжди шукати вихідний отвір!

Ознаки: біль, порушення цілісності шкіри, слизових оболонок, тканин й органів, кровотеча.

Перша невідкладна домедична допомога: зупинити кровотечу, накласти стерильну стискаючу пов'язку.

Поранення обличчя і шкіри голови

Обличчя і волосиста частина голови добре забезпечені судинами. Завдяки цьому відносно невелика рана може супроводжуватися сильною кровотечею.

– Ви можете контролювати кровотечу шляхом прямого тиску на рану.

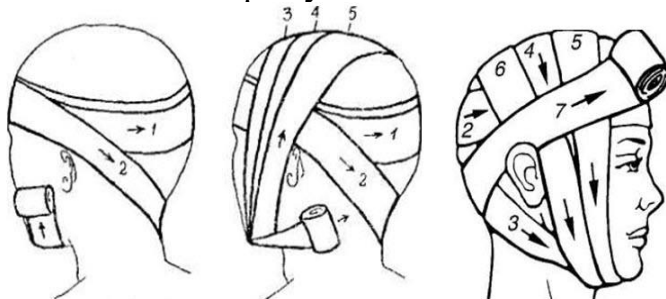
– Якщо кровотеча продовжується, спробуйте другий компрес, але не прибираючи першого.

– Після зупинки кровотечі, застосовується пов'язка.

– Перев'язка досягається за допомогою бинтів, характерних для даної частини тіла пов'язки, їх називають шапки.

– Перев'язку починають з 2-х фіксуючих витків повз лоб над вухами і бровами, після чого послідовно вперед і назад, кілька разів, поки вона не покриває всю голову;

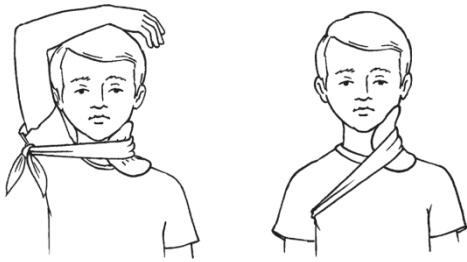
– Кінці бинтів фіксують.

Рани шії:

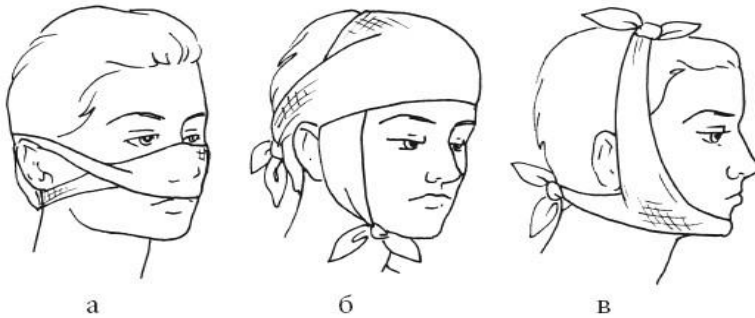
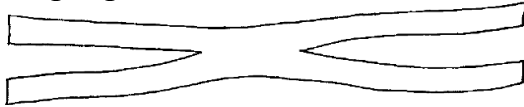
– застосовують прямий тиск для контролю кровотечі ран шії;

– після того, як кровотеча була зупинена, перев'язати шию.

Ніс, підборіддя, вуха

– Так звана «працевидна» пов'язка. Використовуючи марлю 30-50 см., розрізати на кінцях, розщепити до центральної частини, яка прикладається до рани і перехрестити кінці пов'язки.

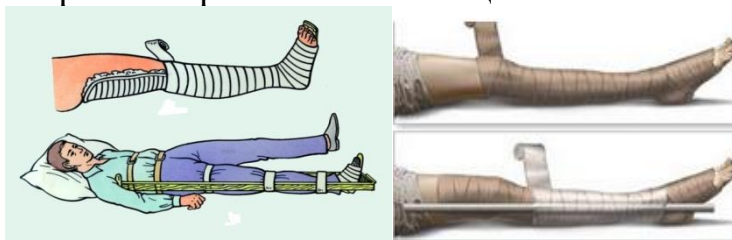
Переломи та їх іммобілізація.

Тимчасова іммобілізація переломів полягає в уникненні ускладнень та запобіганні подальшого зміщення уламків та травмуванні ними оточуючих тканин, які можуть бути викликані рухами.

- При іммобілізації в більшості випадків, потрібно, принаймні, дві людини.
- Один тримає нерухомо кінцівку, а другий забезпечує фіксування.

До і після фіксації перевірити капілярне наповнення!

Закритий перелом іммобілізація:

Іммобілізація може бути зроблена будь-яким конкретним типом шини або з використанням підручних матеріалів та повинна обов'язково включати мінімум два суглоби вище і нижче перелому.

Перш ніж фіксувати, треба зробити м'який безболісний рух вздовж осі кістки.

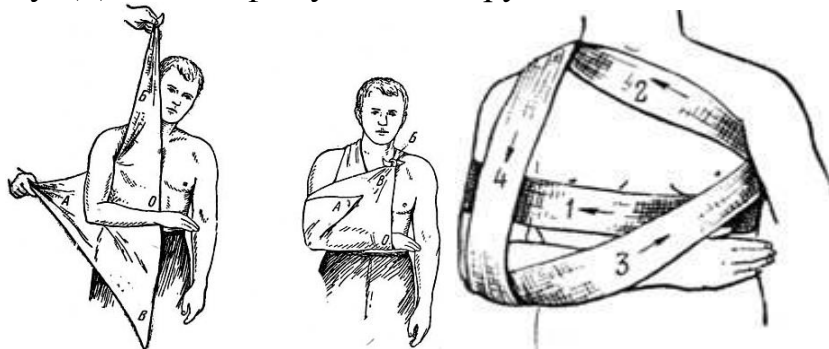
При Відкритих переломах кінцівку іммобілізують в положенні в якому перебував травмований, знеболювальний рух вздовж не робиться!

Травми плеча та передпліччя.

Найчастіше це відбувається внаслідок непрямой травми, найбільш часто зустрічається одночасний перелом променевої та ліктьової кістки.

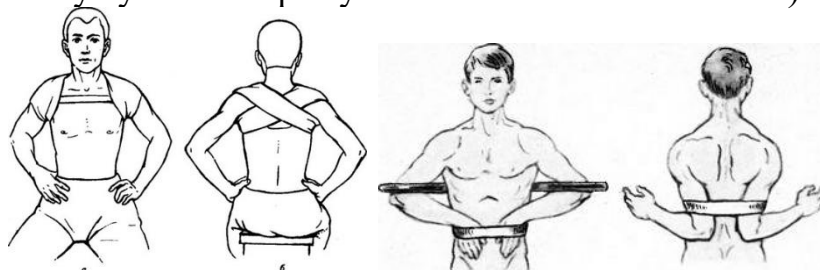
Щоб іммобілізувати кінцівку використовують пов'язку «косинка» або пов'язку «Дезо» яка фіксується до грудної клітини.

Перелом ключиці.

– Переломи переважно зі зміщенням (непряма травма), ключиця зміщується в середину.

– Позиція, яка повинна бути зроблена для тимчасової іммобілізації постраждалого – плечі відводять назад і піднімають вгору, згинаючи руку у ліктьовому суглобі та фіксуються пов'язкою «вісімка»)

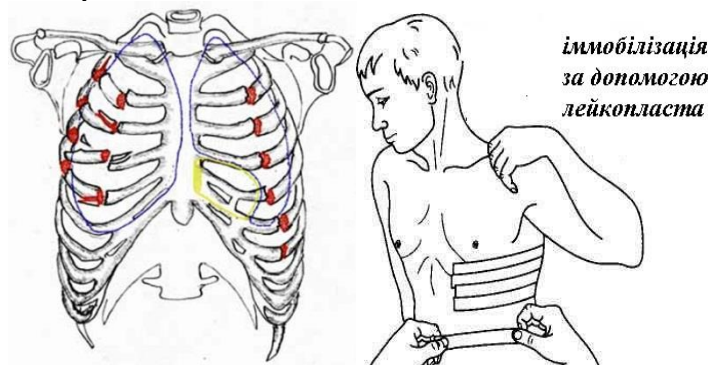
Перелом ребер.

Характерні ознаки:

– біль у місці, де є травма, яка стає сильнішою при вдиху, кашлі, під час руху. В наслідок цього постраждалий дихає поверхнево.

Ускладнення в наслідок перелому ребер:

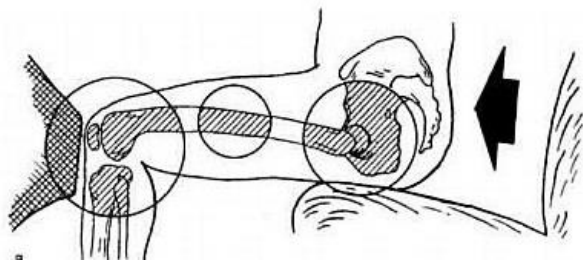
- Пневмоторакс (скупчення повітря), підшкірна емфізема.
- Гемоторакс (скупчення крові).
- Перелом ребра зі зміщенням «Рebro затвор».
- Перелом в двох або більше місцях двох або більше ребер «клапоть».

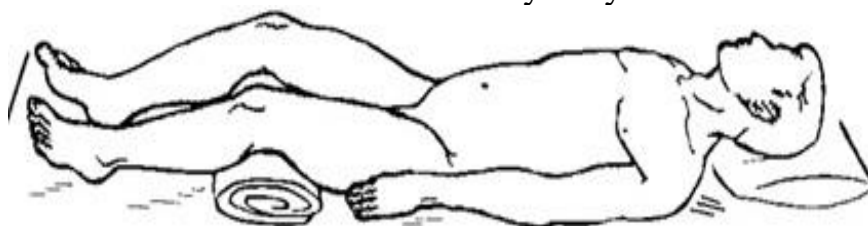
Травми тазових кісток.

Переломи тазових кісток як правило ускладнені сильною кровотечею із ушкоджених кісток та великих кровоносних судин, які знаходяться на даному рівні.

Ці ушкодження виникають в результаті сильної механічної травми, такі як автомобільна аварія, коли постраждалий не був зафіксований ременем безпеки. Коліно потрапляє на приладові панелі, удар передається вздовж стегна на кістки тазу.

При підозрі перелому кісток тазу, постраждалий має лишатись нерухомим, не дозволяйте рухатись, покладіть постраждалого на жорстку поверхню в положення лежачи на спині в так звану позу «жаби».

Перелом стегна.

Перелом стегнової кістки може призвести до високого ризику кровотечі та геморагічного шоку.

– Може бути зроблена повна іммобілізація (вакуумний матрац), але найефективніший спосіб знерухомити зламану стегнову кістку є використання шини.

Травми коліна.

– Завжди боляче, іммобілізація коліна виконується в положенні, в якому перебував постраждалий.

– Якщо ви знайшли постраждалого в лежачому положенні, можете використовувати будь-який варіант шинування.

– Якщо уражена кінцівка в зігнутому положенні, – іммобілізувати за допомогою валика подушки або ковдри, яка розташовується під коліном і фіксується за допомогою бинтів.

– Також можна прибинтувати уражену кінцівку до здорової еластичним або звичайним бинтом.

– Постраждалий має бути розташований на твердій поверхні.

Травми стопи.

– Для фіксації гомілково-ступневого суглобу може використовуватися вакуумна або пневмошина;

– Іммобілізувати за допомогою валика, імпровізованої подушки;

– Накласти тугу пов'язку.

Вивих.

– Це зміщення нормальних анатомічних співвідношень в суглобі між опорною кісткою та суглобового ложа, часто з розривом або розтягненням зв'язок.

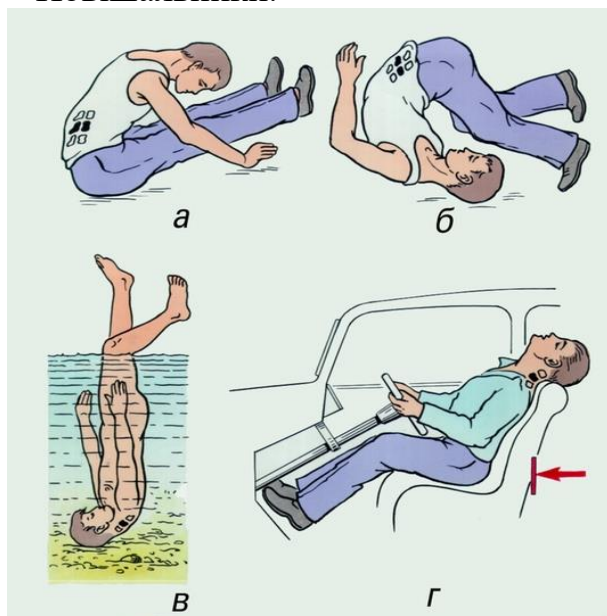
Допомога при вивихах така як при переломах!

Травма шийного відділу хребта.

У всіх випадках при болю в шиї передбачається можливість її травмування.

Завжди підозрювати травму шийного відділу при:

- Дорожньо-транспортній пригоді;
- Падінні з висоти;
- Травмі на воді;
- Електротравмі;
- Вибуховій травмі;
- Травми в наслідок бійки;
- Повішалники.

Імобілізація шиї на місці аварії має вирішальне значення для запобігання небезпечних травм, пов'язаних з ураженням шийного відділу хребта!

Імобілізація шийного відділу хребта за допомогою шийного коміру

Заспокоїти та пояснити постраждалому для чого це робиться;

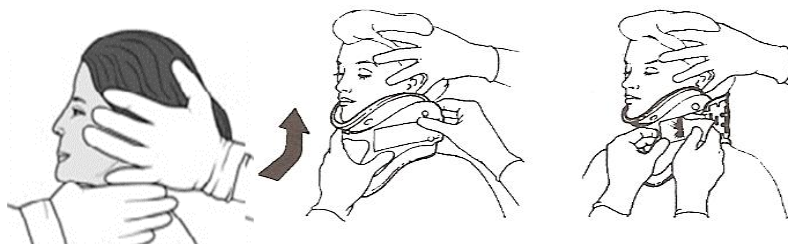
– Спочатку ручна фіксація.

Рятувальник повинен тримати голову потерпілого, зафіксувавши свої руки сперши їх на землю або на сидіння автомобіля.

Оптимальне фіксування пацієнта забезпечується через чотири простих кроки:

1. Виміряти шию пацієнта (враховуючи відстань між плечем і підборіддям).
2. Відрегулювати і блокувати муфту.

3. Відрегулювати підтримку підборіддя до обраного розміру.
4. Заблокувати рухому частину, натиснувши на два утримуючі затискачі

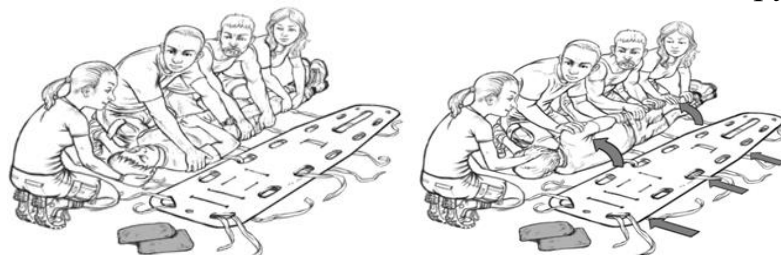
Якщо вам потрібен інший розмір, видаліть комір, щоб запобігти травмі, замініть розмір і застосуйте знову.

Травми хребта

В структурі травматизму спінальна травма (що означає наявність пошкодження хребта та спинного мозку) займає третє місце після травми трубчастих кісток, черепно-мозкової травми і складає до 2–3% від усієї травми.

Ознаки ураження хребта.

- Біль може з'являтися нижче травмованого місця, кінцівки втрачають чутливість або відчувається поколювання.
- Постраждалого іммобілізують на жорстку поверхню, з підтримкою шиї і хребта в одній площині одночасно, щоб запобігти скручуванню або вигину.

- Стежити за тим, щоб дихальні шляхи були відкритими., звести руху до мінімуму.

Ці маніпуляції виконуються за допомогою дошки Spineboard, вакуумного матраца або звичайного жорсткого щита.

Травма голови.

Цей вид травми завжди серйозний і небезпечний, оскільки може бути ускладнений ушкодженням головного мозку (струс, забій).

Основні ознаки:

- Прояви сильної сонливості у людини.
- Розвиток загальної слабкості.
- Сильний головний біль.
- Можлива різка втрата свідомості.
- Поява необґрунтованого запаморочення.
- Розвиток нудоти, і навіть рясної блювоти.
- Можлива амнезія (стан, який стирає з пам'яті людини ті події, які спровокували отримання самої травми, або події, що передували такої).

Перша допомога при черепно-мозковій травмі:

- Потерпілого важливо укласти на спину, і при цьому повністю контролювати його стан (контроль свідомості та дихання).

– При відсутності свідомості потерпілого необхідно укласти в стабільне бокове положення.

– Безпосередньо на відкриту рану слід накласти стерильну пов'язку.

Особливі ситуації. Інші невідкладні стани

Опіки

Опіки бувають викликані різними чинниками.

Термічний опік

Вплив за рахунок тепла:

– полум'я, високі температури рідин, нагрівання металу, перегрітий пар, розпечені тверді тіла.

Дії при термічних опіках:

– Важливо швидке охолодження проточною водою.

(Це відноситься до ситуацій, коли джерело опіку вже локалізовано).

– Зняти одяг з пацієнта за умови, що він не прилип до шкіри. (розрізати щоб не зробити пошкодження тканин шкіри).

– Після роздягання пацієнта забезпечить захист від гіпотермії (за допомогою ізотермічної фольги).

Хімічні опіки

– Промислові кислоти: азотна, соляна, сірчана та інші.

– Лужні речовини: гідроксид натрію, калію, кальцію.

Дії при опіках, викликаних хімічними речовинами:

– Промивання поверхні проточною водою в таких ситуаціях має бути більш тривалим, щоб бути впевненим, що матеріал буде видалений та не залишилося ніяких слідів;

– Глибина опіку прямо пропорційна: часу контакту, концентрації речовини, властивості речовини.

Електричні опіки.

Відбуваються через контакт з електричним провідником під напругою.

– При опіках, викликаних електрикою, важливим є від'єднання пацієнта від джерела живлення (або вимкнути джерело живлення);

– Завжди існує можливість пошкодження шийного відділу хребта (в зв'язку з механізмом дії);

Електричні опіки бувають на поверхні і в глибині тіла.

– Знайти точку входу і точку виходу електроенергії. Це важливо, оскільки вони надають інформацію про шлях струму по внутрішнім органам.

Небезпечні локації і опіки:

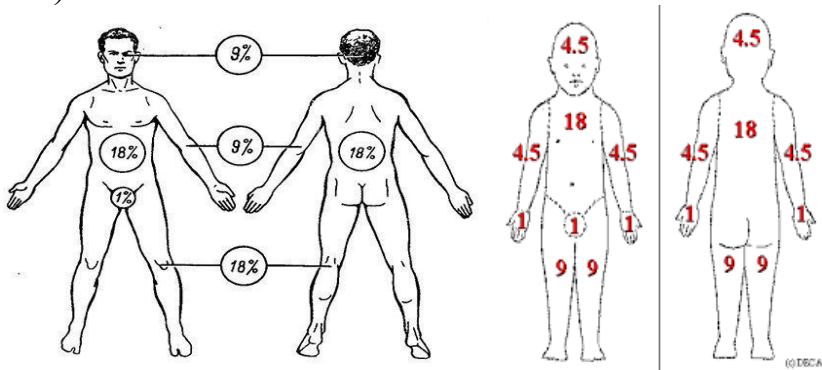
– Опіки на ділянці шиї та обличчя небезпечні, тому що в ця частині можуть супроводжуватися дихальними ускладненнями.

– Всі опіки на ділянці верхніх повік, рук, області таза, місця згинання кінцівок, кільцеві ураження кінцівок.

– Опіки що перевищують більш ніж на 30% площі тіла незалежно від ступеню.

Оцінка ураження опіків постраждалого:

Для розрахунку площі опіку застосовують спосіб під назвою правило 9 (Уоллеса)

Класифікація ступенів

Залежно від площі руйнування тканини і глибини опіку визначають наступні ступені опіків:

I-ступень опіків

- Бувають тільки в поверхневому шарі шкіри.
- Проявляються почервонінням, набряком, болем, ознобом.
- Тепловий опік це сонячні опіки, – довге перебування під дією сонця.

Триває 3-4 дні, після чого зменшується почервоніння, в подальшому замінюється на коричневу пігментацію та відлущується.

- Не враховується при розрахунку площі опіку!
- Специфічне лікування (лікування протягом 7 днів).

II-ступень опіків

– Являє собою везикули (пухирці), наповнені жовтуватою рідиною, що є виділенням плазми крові.

– Цей тип опіку викликається гарячими рідинами, або розжареним металом, які контактували протягом короткого проміжку часу зі шкірою.

– Є найбільш болючими, тому що нервові закінчення знаходяться на цьому рівні.

- Лікування протягом 2–3 тижнів, якщо опік не інфікований.

III-ступень опіків

– Ураження шкіри на всю її глибину.

– Місцями з'являться чорний некроз або пухирі, що містять кров.

– Біль не відчувається, тому що нервові закінчення можуть бути пошкоджені або повністю зруйновані.

Утоплення

Один з видів механічної асфіксії, при якому механічним чинником є будь-яка рідина (вода, вино, нафта тощо), яка потрапляє в дихальні шляхи.

Якщо потопельник непритомний та перебуває у воді, необхідно перевернути його на спину та перевірити дихання:

– Безпосередньо на березі необхідно відновити прохідність дихальних шляхів та перевірити наявність дихання.

– Немає потреби очищувати дихальні шляхи від води (до легень потрапляє невелика кількість).

Не треба робити натискання на живіт або перевертати головою вниз для видалення води із легень!!!

– За відсутності дихання необхідно виконати 5 вдихів (зняття спазма – механічної асфіксії).

– Повторно перевірити ознаки життя.

– За їх відсутності розпочати СЛР.

– За можливості максимально швидко застосувати дефібрилятор

– У разі появи ознак життя – стабільне положення.

Ускладнення.

– Підвищений ризик гіпотермії, якщо температура води менше 25°C;

– Можливе пошкодження хребта;

– Блювота є частим явищем;

– Звернути увагу на сторонні тіла.

Немає різниці прісна чи морська вода, утопленик обов'язково госпіталізується!

Загальні принципи допомоги пацієнтам з отруєннями

Клінічні прояви:

– астенія (втома), головний біль, запаморочення, нудота, втрата свідомості, блювота, шкіра бордового кольору.

Проведення наступних дій:

– безпека рятувальника;

– У всіх випадках пацієнт повинен бути негайно ізольований з токсичного середовища та якомога швидше перевозиться в лікарню;

– Якщо це можливо на початку кисень у високих концентраціях.

Ураження електричним струмом

Фактори що впливають на тяжкість:

Напруга, сила струму, опір струму, а також час контакту.

Наслідки:

– Зупинка серця.

– Параліч дихальних м'язів може викликати зупинку дихання.

– Великі неврологічні ушкодження.

– Опіки різних ступенів.

Проведення наступних дій:

– Вимкнення джерела живлення.

– Після припинення подачі напруги звільняють постраждалого від дротів за допомогою ізоляційного матеріалу.

(Не торкайтесь до тіла постраждалого).

- Якщо не дихає СЛР.
- По можливості дефібрилятор.
- Знайти точку входу та виходу струму для оцінки важкості ураження.

Особливості надання допомоги вагітним

Особливості СЛР у вагітних

Алгоритм включає в себе порятунок не тільки матері, але й дитини в її утробі.

- Має бути щонайменше два рятувальника.
- Негайне повідомлення про спеціальну ситуацію диспетчера.

Фактори, які погіршують прогноз виживання:

- збільшене споживання кисню і швидка його утилізація;
- висока ймовірність аспірації шлункового вмісту;
- зниження площі для СЛР, так як молочні залози збільшені і діафрагма піднята за рахунок живота;
- обмежений рух підйому діафрагми може потребувати більшу силу вдиху;
- Лежачи на спині відбувається затискання верхньої порожнистої вени;
- знижений об'єм легень через стискання їх маткою

Дії при СЛР у вагітної.

– Покласти її на лівий бік так, щоб її спина перебувала під кутом приблизно в тридцять градусів.

- Перемістити її живіт вліво.

Це зменшить тиск на порожнисту вену та збільшить приплив повітря до легень.

Інсульт

Зниження подачі кисню до нервових клітин спричиняє втрату їх функцій.

Механізм:

- Закупорювання артерій мозку згустками крові.
- Руйнування судин призводить до крововиливу в мозок після чого відбувається затиснення нервових тканин.

Клінічні ознаки:

– Залежно від розміру пошкодженої нервової тканини головного мозку та їхнього розташування, пацієнт може бути спаралізований або в комі.

- Головний біль.
- Нечутливість або параліч однієї сторони тіла.
- Запаморочення.
- Порушення мови.
- Зорові порушення.
- Параліч м'язів.
- Напади.

Оцінка неврологічних симптомів:

Зробіть три послідовні маніпуляції:

– Попросіть пацієнта, показати зуби або широко посміхнутися (викривлена посмішка).

– Попросіть постраждалого закрити очі, підняти руки вперед і зберегти цю позицію протягом 10 секунд (відсутність функцій однієї з кінцівок).

– Попросіть постраждалого повторити просте речення «за вікном сяє сонце» (нечіткість мови).

Послідовність дій:

- Допомога спеціалізованої мед. бригади.
- Киснева маска.
- Вимірювання рівня цукру в крові (гіпоглікемія може імітувати інсульт).
- Моніторинг життєво важливих функцій.
- Постійний догляд.
- Транспортування до найближчого медичного закладу.

Судомний напад (епілепсія)

– Мимовільні, неупорядковані рухи, за участю частини або всього тіла.
– Це зазвичай займає менше п'яти хвилин.
– Пацієнти, як правило, не знають про час нападу і не пам'ятають, що сталося.

– Сфінктер релаксація (мокрый одяг).

– Під час кризи пацієнт взагалі не дихає, може бути ціаноз.

(конвульсії можуть бути при епілепсії, гіпоглікемії та інсульті).

Послідовність дій:

Ви не можете зупинити кризу яка вже почалася.

- В жодному разі неможна знерухомлювати постраждалого.
- Прибрати тверді, гострі або гарячі предмети які знаходяться поруч.
- Захист пацієнта від додаткових травм.
- Нічого насильно в рот не вставляти!!!
- Після кризи, оцінити стан пацієнта і переконайтеся, що він дихає.
- Якщо не дихає, починайте СЛР.
- Якщо дихає нормально, повернути пацієнта в ББП.
- Перевірка та оцінка життєво важливих ознак.
- Транспортування в лікарню.

Інфаркт

Інфаркт міокарда це крайній ступінь ішемічної хвороби серця, який характеризується розвитком ішемічного некрозу ділянки серцевого м'яза, що виник внаслідок недостатнього кровопостачання у цій ділянці.

Ознаки (симптоми):

- дискомфорт в центрі грудної клітки;
- стискаючий, тягнучий біль за грудиною;
- біль в лівій руці з проекцією в лікоть, мізинець, шию, нижню щелепу;
- відчуття страху;
- часте дихання (більше ніж 30 за хвилину);
- холодний піт, нудота, запаморочення.

Послідовність дій:

- викликати бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги;
- перемістити постраждалого на спину чи надати зручне для нього положення;
- розстібнути одяг у постраждалого;
- забезпечити надходження свіжого повітря в приміщення;

- забезпечити постійний нагляд за постраждалим;
- при втраті свідомості та зупинці дихання негайно розпочати СЛР.

Шок і різновиди шоків.

Шок є результатом різниці між потребою і подачею кисню в тканину.

Клінічні ознаки:

- Тахікардія, пульс ниткоподібний.
- АТ спочатку нормально потім гіпотензія.
- Час капілярної заправки становить більше 2 сек.
- Тахіпноє (пришвидшене дихання).
- Ціаноз, шкіра мармурова.
- Агітація або сонливість.
- Холодні кінцівки, бліді або теплі, червоні.

Різновиди шоку:

- Кардіогенний шок: інфаркт міокарда, аритмії, захворювання клапанів.
- Гіповолемічний шок: кровотеча, опіки, зневоднення.
- Перерозподільний шок: анафілактичний, септичний, нейрогенний (спінальний).
- Обструктивний шок (позасерцевий): пневмоторакс, тампонада серця.

Клінічні ознаки:

- Холодний піт.
- Тахікардія, пульс ниткоподібний.
- Гіпотензія.
- Диспноє.
- Біль в грудях.

Послідовність дій:

- Абсолютний спокій, напівлежаче положення.
- Киснева маска.
- Моніторинг життєво важливих функцій.
- Постійний нагляд.
- Транспортування до найближчого медичного закладу.

Клінічні ознаки гіповолемічного шоку:

- Бліда шкіра з холодним потом.
- Час капілярного наповнення > 2 сек.
- АТ спочатку нормально, потім гіпотензія (зниження тиску).
- Тахікардія пульс ниткоподібний.
- Спрага.

Послідовність дій:

- Зупинка кровотеч.
- Киснева маска.
- Контроль і нагляд.
- Транспортування лежачи до найближчого медичного закладу.

Клінічні ознаки перерозподільного шоку:

- Тахікардія пульс ниткоподібний.
- Гіпотензія.
- Почервоніння шкіри.

– Відчуття жару.

– Занепокоєння.

Послідовність дій:

– Ізолювати постраждалого з небезпечного середовища, переривання контакту з алергеном.

– Киснева маска.

– Контроль і нагляд.

– Транспортування до найближчого медичного закладу.

Клінічні ознаки обструктивного шоку:

– Диспное (поверхнєве дихання).

– Ціаноз губ і кінцівок.

– Гіпотензія.

– Тахікардія, пульс ниткоподібний.

– Час капілярного наповнення > 2 сек.

– Блідість.

Послідовність дій:

– Положення напівсидячи.

– Киснева маска.

– Контроль і нагляд.

– Транспортування до найближчого медичного закладу.

Допомога при пологах поза лікувальним закладом

ПАМ'ЯТАЙТЕ, ЩО ПОЛОГИ Є ПРИРОДНИМ ПРОЦЕСОМ, НЕ НАМАГАЙТЕСЯ В НЬОГО ВТРУЧАТИСЯ!

Перша допомога при раптових включаючи безпосередньо пологи, і передбачає догляд за матір'ю і новонародженим відразу ж після пологів. Протягом цього часу не залишайте жінку саму.

Надання першої допомоги при пологах:

– негайно викличте «швидку допомогу»;

– допоможіть жінці влаштуватися зручніше, звичайно це положення на спині із зігнутими коліньми або на боку. Покладіть під голову і плечі породіллі подушку або складений одяг;

– заспокойте і підбадьорте жінку;

– вимийте руки;

– підкладіть чисті рушник, ковдру чи будь-який інший матеріал під сідниці жінки. Скиньте з породіллі нижню білизну і зайвий одяг, але накрийте її ковдрою або рушником;

– подбайте, щоб у голови породіллі перебував хто-небудь для надання їй психологічної підтримки;

– ні в якому разі не намагайтесь сповільнювати розродження.

Родопомічні заходи:

– при появленні голівки плода підтримайте її однією рукою. Будьте готові до того, що частина тіла немовляти, яка залишилася, вийде досить швидко. Не тягніть немовля на себе!;

– якщо пуповина обмоталася навколо голівки немовляти, обережно ослабте її і розмотайте;

- під час пологів намагайтесь очищати рот і ніс немовляти від слизу та рідини, що накопичується;
- коли ступні немовляти вийдуть повністю, акуратно переверніть його обличчям вниз, підтримуючи ступні ніг у трохи піднятому положенні. Тіло новонародженого слизьке тримайте його міцно, але не стискайте;
- якщо немовля почало плакати це нормально (легені розправилися);
- зачекайте одну хвилину, потім затисніть пуповину приблизно 15-20 см. від плоду двома затискачами або бинтами, та переріжте її між ними.
- якщо не подає ознак життя, не чекаючи так само виконайте пере різання, та приступайте до СЛР;
- п'ять вдихів, перевірте ознаки життя, якщо вони відсутні послідовно виконуйте 3 компресії 1 вдих.

Деблокування постраждалих

Використовується в наступних випадках:

- небезпека пожежі, вибуху, обвалення конструкцій;
- наявність матеріалів і (або) небезпечних речовин;
- рятувальні дії не можуть бути забезпечені;
- неможливо отримати доступ до інших постраждалих, які потребують невідкладної допомоги;
- пацієнт з зупинкою серця знаходиться в положенні при якому немає можливості почати реанімацію.

Деблокування постраждалих з автомобіля

Перед деблокуванням постраждалих із пошкодженого автомобіля чи іншої техніки потрібно враховувати, що за таких дій може бути завдано додаткових тяжких травм. Тому необхідно діяти так, щоб не зашкодити постраждалому, залучаючи осіб, які перебувають поряд, а також використовуючи різні технічні засоби.

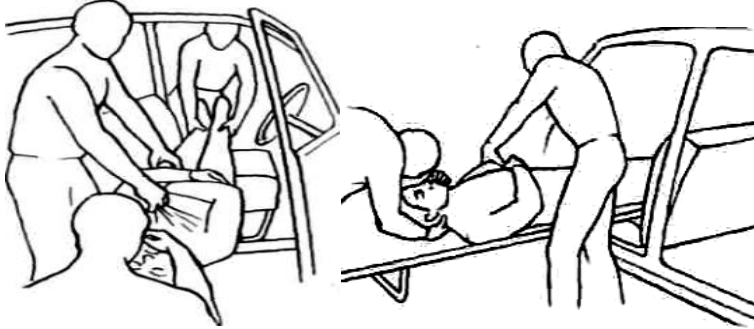
Слід пам'ятати, що деблокування – не головний захід під час надання допомоги, а необхідна передумова для цього.

Послідовність дій:

- Вимкніть двигун, якщо він все ще працює і видалити ключі із замка запалювання.
- Перед тим, як почати звільнення постраждалого від'єднайте пасок безпеки та перевірте ноги пацієнта вони можуть бути заблоковані педалями.
- Рятувальник заводить руку під рукою і підтримує голову постраждалого.
- Невеликими рухами посуває постраждалого.
- Укладіть постраждалого на землю (на небезпечну відстань від машини), підтримуючі голову.

Деблокування на ноші.

Деблокування постраждалих з під завалів

За необхідності вийняти постраждалого з-під завалу потрібно спочатку звільнити тіло від уламків і предметів, що заважають.

Слід обережно взяти постраждалого під руки, забезпечуючи максимальну безпеку для голови та хребта.

Після проведення вторинного огляду за потреби слід максимально обережно зняти одяг (передусім, у разі переломів, сильних кровотеч, опіків, перебування постраждалого в непритомному стані).

Переміщення постраждалих

Є безліч способів, транспортування постраждалого.

Кожен метод повинен враховувати місце знаходження постраждалого, травми, зріст і вагу постраждалого, необхідну відстань, кількість осіб, які будуть виконувати іммобілізацію, наявне обладнання, час.

Рекомендації:

- відкладіть іммобілізацію, якщо це можливо, до прибуття допомоги;
- перед іммобілізацією необхідно виконати маніпуляції першої допомоги, за винятком випадків, небезпечного середовища;
- поясніть постраждалому кожен крок, який ви будете робити.

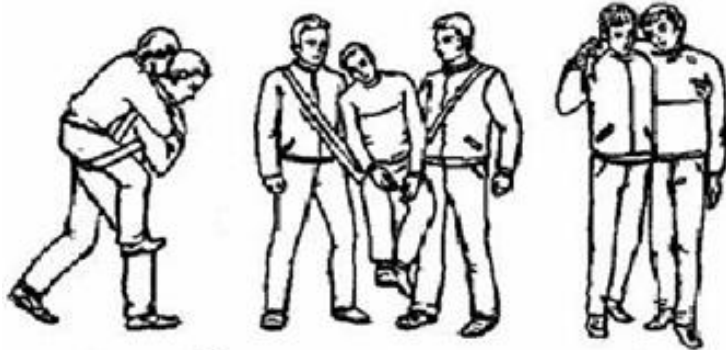
У будь-якому випадку слід дотримуватися таких правил:

- знайте свої фізичні можливості;
- завжди зберігати рівновагу;
- піднімати або опустити пацієнт за допомогою м'язів ніг;

- тримайте спину прямо;
- тримайте руки ближче до тіла;
- переміщення постраждалого в міру необхідності.

Підтримка та перенесення постраждалого в свідомості.

(Можуть бути використані краватки, мотузки).

Перенесення на ковдрі або схопивши за одяг.

- Коли вага постраждалого більше за вагу рятувальника.
- Зверніть увагу на краватки, шарфи, верхні гудзики.
- Коли постраждалий напівроздягнений.

Перенесення одним рятувальником.

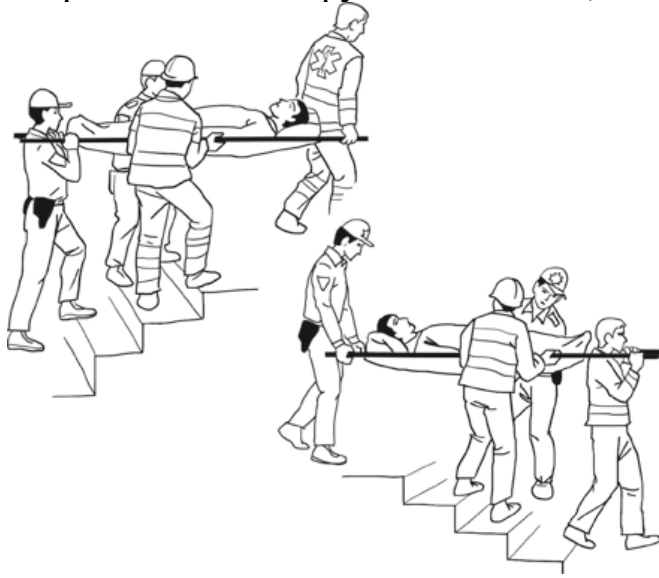
Перенесення двома рятувальниками

Транспортування постраждалих.

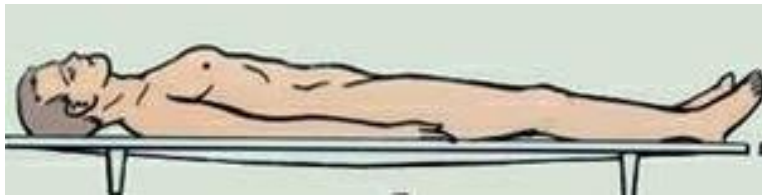
Перенесення постраждалих на ношах або жорсткому щіті при русі по нерівній місцевості або на сходинках(бажано, щоб постраждалого несли три-чотири рятувальника).

- Постраждалий транспортується ногами в перед.
- При підйомі на гору або по сходах, головою в перед.

Положення постраждалого при транспортуванні в залежності від типу травмування

На спині:

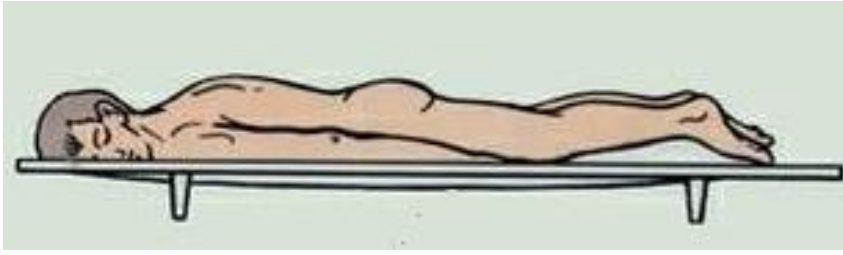
- гіповолемічний шок;
- проникаючі поранення живота;
- перелом нижніх кінцівок;
- ушкодження хребта.

В положенні «жаби»:

- перелом кісток таза;
- поранення органів черевної порожнини.

На животі:

- травми та опіки спини;
- травми сідниць;
- травми задньої поверхні нижніх кінцівок.

Стабільне бокове положення:

- без свідомості;
- кома;
- отруєння;
- часта блювота при ЧМТ;
- інсульт, напади.

Напівсидячи та поєднане положення напівсидячи та «жаби»:

- поранення шиї;
- утруднене дихання, (диспное);
- перелом верхні кінцівок;
- при підозрі на шок, інфаркт;
- поранення органів грудної клітини.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Навчально-наукова

1. Курило С.Л. Адміністративно-правові засоби взаємодії органів внутрішніх справ з органами місцевої влади з питань забезпечення громадської безпеки та громадського порядку: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / С.Л. Курило; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х., 2013. – 19 с.
2. Терещук О.Д. Організація діяльності поліції окремих зарубіжних країн щодо припинення групових порушень громадського порядку та масових безпорядків під час проведення масових заходів / О.Д. Терещук // Наукові праці МАУП. – 2014. – Вип. 42 (3). – С. 141–145.
3. Проект Закону України «Про гарантії свободи мирних зібрань» від 07.12.2015 р. № 3587 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57310.
4. Проект Закону України «Про гарантії свободи мирних зібрань в Україні» від 11.12.2015 р. № 3587-1 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57396.
5. Ільницький О.М. Організаційно-правове забезпечення громадської безпеки в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / О.М. Ільницький; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. – Київ, 2015. – 20 с.
6. Взаємодія служби дільничних інспекторів міліції з громадськістю та населенням щодо профілактики правопорушень [Текст]: метод. рек. / В.Л. Костюк, В.А. Куліков, О.М. Жук. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. – 28 с.
7. Дії працівників міліції під час несення служби на блокпостах, в умовах наступу і оборони, затримання озброєних злочинців, в тому числі в містах, будівлях [Текст]: метод. рек. / В.В. Сокурєнко, В.А. Куліков, О.В. Каверін, В.Л. Костюк. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. – 111 с.
8. Забезпечення публічної безпеки і порядку під час виборчого процесу [метод. рек.] / [уклад.: Сокурєнко В.В., Чернявський С.С., Константинов С.Ф. та інш.]. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. – 40 с.
9. Організація діяльності поліції зарубіжних країн [навч. посіб.] / [Братель С.Г, Луговий І.О., Кузьмініх Г.Б. та ін.]; за ред. В.В. Чернея. – К. : КНТ, 2015. – 572 с.
10. Організація та порядок здійснення супроводження військових та інших транспортних колон працівниками органів внутрішніх справ [Текст]:

метод. рек. / В.Л. Костюк, В.А. Куліков, О.В. Каверін – К.: Національна академія внутрішніх справ, 2015. – 46 с.

11. Пам'ятка працівника патрульної поліції (інформаційно-довідкові матеріали з адміністративно-правових питань) / авт. кол.: Гусаров С.М., Головка О.М., Панова О.О., Резанов С.А., Джафарова О.В., Шатрава С.О., Іванцов В.О., Завальний М.В. – Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2015. – 144 с.

12. Заросило В.В. Досвід підготовки і проведення масових заходів у зарубіжних країнах, адміністративного забезпечення порядку під час їх підготовки і проведення та можливість його застосування в Україні / В.В. Заросило // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2016. – № 837. – С. 56–59.

13. Жила С.Ю. Правові та організаційні засади забезпечення громадської безпеки підрозділами Національної поліції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / С.Ю. Жила; Одес. держ. ун-т внутр. справ. – Одеса, 2016. – 20 с.

14. Євтушок В.А. Удосконалення взаємодії поліції з іншими правоохоронними органами під час виконання службово-бойових задач в умовах надзвичайних ситуацій соціального характеру / В.А. Євтушок, О.С. Лижник // зб. матеріалів І міжнар. наук.-практ. конф. «Особливості підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України» 20 травня 2016 р. – Х. : ХНУВС, 2016. – С. 32–34.

15. Права людини в діяльності української поліції – 2015. Науково-практичне видання / Упоряд. Крапивін Є.О. – К.: Асоціація УМДПЛ, 2016 р. – 408 с.

16. Науково-практичний коментар до Закону України «Про Національну поліцію». {текст} станом на 1 січня 2016 року. – К.: «Центр учбової літератури», 2016. – 400 с.

17. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції: Навчальний посібник / [Константинов С.Ф., Братель С.Г., Білик В.М., Кудря В.О. та ін.] – К.: Видавництво «Центр учбової літератури», 2016. – 336 с.

18. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: Навчальний посібник / [Константинов С.Ф., Олефір В.І., Братель С.Г. та ін.] – К.: Видавництво «Центр учбової літератури», 2016. – 196 с.

19. Адміністративна діяльність Національної поліції: навчальний посібник для підготовки до іспиту / Калюк О.М., Константинов С.Ф., Куліков В.А. та ін. / за ред. Кулікова В.А. – К.: «Освіта України», 2016. – 230 с.

20. Стандартні операційні процедури: методичні рекомендації для поліцейських патрульної поліції / Департамент патрульної поліції Національної поліції України // Програмний додаток «Патруль» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.patrol.in.ua/politsejskomu/standartni-operatsijni-protseduri/>.

21. Куліков В.А. «Правові засади застосування спеціальних засобів підрозділами Національної поліції» // Всеукраїнська науково-практична конференція: «Національна поліція Донеччини: проблеми становлення та стратегія розвитку – 2016»: Зб. тез доповідей. – Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2016., – С.23-26.

22. Адміністративна діяльність Національної поліції: загальна частина:

[навчальний посібник] / [В.М. Бесчасний, О.М. Мердова, В.С. Тулінов та ін.]; за ред. В.М. Бесчасного. – Київ: ВД «Дакор», 2017. – 248 с.

23. Адміністративна діяльність органів поліції України: підручник / за заг. ред. В.В. Сокурєнка [В.В. Сокурєнко, О.І. Безпалова, О.В. Джафарова та ін.]; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків: ХНУВС, 2017. – 432 с.

24. Адміністративна діяльність поліції: підруч. / за заг. ред. В.В. Середи. – Л. : ЛьвДУВС, 2017. – 776 с.

25. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: навчальний посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О.М. Бандурки; [О.І. Безпалова, О.В. Джафарова, С.М. Князєв та ін.; передм. О.М. Бандурки]; МВС України, Харків., нац. ун-т внутр. справ. – Харків: ХНУВС, 2017 – 242 с.

26. Долинний А.В. Адміністративно-правове забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки і порядку під час проведення масових заходів: Дис. ... канд. юрид. наук (12.00.07) // Відкритий Міжнародний університет розвитку людини «Україна». – Київ: 2017 р. – 187 с.

27. Фатхутдінов В.Г. Адміністративно-правове забезпечення громадської безпеки України: дис. на здобут. наук. ступ. док. юрид. наук: спец. 12.00.07 "Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право" // Фатхутдінов В.Г.; МВС України, НАВС, Київ: – 2017. – 440 с.

28. Куліков В.А. «Особливості реалізації права на проведення мирних зібрань в сучасних умовах» // Актуальні проблеми правоохоронної діяльності: матер. Всеукр. наук-практ. Інтернет конференції (м. Сєверодонецьк, 23 грудня 2016 р.); упоряд. к.ю.н., доц. В.С. Бондар, к.ю.н. М.В. Кривонос. – Сєверодонецьк: Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідорєнка, 2017,. – С.186-189.

29. Забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки і порядку під час проведення міжнародного пісенного конкурсу «Євробачення-2017»: [метод. реком.] / [В.Л. Костюк, В.Г. Сюрєвчик, С.Ф. Константінов, В.А. Куліков, А.О. Джужа]; за заг. ред. Р.А. Сєрбина. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2017. – 61 с.

30. Організація роботи підрозділів превентивної діяльності Національної поліції: навчальний посібник / Кудря В.О., Лабунь А.В., Радзівон С.М., Феценко Л.О. та ін. / за ред. Кулікова В.А. – К.: «Освіта України», 2017. – 247 с.

31. Реагування органів та підрозділів Національної поліції на повідомлення про правопорушення або інші події [Текст]: метод. рек. / В.Л. Костюк, Є.М. Корж, В.А. Куліков, Н.В. Федоровська. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2017. – 44 с.

32. Діяльність поліцейського щодо виявлення правопорушень у громадських місцях: метод. реком. / В.С. Боровікова, І.В. Лозинська та ін. – Л: ЛьвДУВС, 2018. – 76 с.

33. Довідник поліцейського / авт.-упоряд.: С.С. Чернявський, К.Б. Левченко, В.Л. Костюк; худож.-оформлювач М.С. Мендор. – Харків: Фоліо, 2018. – 348 с.

34. Довідник працівника Національної поліції: електронний довідник «Міжнародні масові заходи» / авт. Борець Т.О., Буряк М.В., Василичук В.І.,

Коновалов О.В., Костюк В.Л., Стрільців О.М., Федоровська Н.В., Харечко Н.В., Крижна В.В., Підвисоцький В.В. (05.03.2018) (Об'єкт інтелектуальної власності) // <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/5433>.

35. Ліга чемпіонів УЄФА 2017-2018: довідник патрульного: / [Укл. А.Є. Крищенко, В.Л. Костюк, Н.В. Федоровська, О.М. Стрільців, Т.О. Борець]. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 288 с.

36. Забезпечення Національною поліцією публічної безпеки і порядку під час проведення фінального матчу з футболу Ліги Чемпіонів УЕФА-2018 у м. Києві: метод. рек / А.Є. Крищенко, В.Л. Костюк, Р.А. Сербин, В.Г. Сюравичик. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 88 с.

37. Правові підстави застосування спеціальних засобів поліцейськими [Текст]: метод. рек. / В.Л. Костюк, Є.М. Корж, А.Є. Крищенко, Н.В. Федоровська. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 36 с.

38. Організація роботи дільничного офіцера поліції з особами, які перебувають на превентивному обліку: метод. рек. / В.Л. Костюк, В.М. Лисюк, В.Г. Сюравичик, О.М. Жук. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 56 с.

39. Організація роботи дільничного офіцера поліції на поліцейській дільниці: метод. рек. / В.Л. Костюк, А.Є. Крищенко, О.М. Жук, В.В. Мозоль, В.В. Литвин. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 89 с.

40. Практика та законодавче забезпечення застосування спеціальних засобів у діяльності поліції (світовий досвід) [Текст]: аналіт. огляд / Костюк В.Л., Крищенко А.Є., Мозоль В.В., Литвин В.В., Копан О.В. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 93 с.

Нормативно-правові акти

41. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.

42. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122.

43. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 20 грудня 1994 р. // Відомості Верховної Ради. – 1994. – №52. – С. 455.

44. Про звернення громадян: Закон України від 02 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – С. 256.

45. Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 р. // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 20, ст.99).

46. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 р. // Відомості Верховної Ради. – 2000. – № 23. – С. 176.

47. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22 червня 2000 р. // Відомості Верховної Ради. – 2000. – № 40. – С. 338.

48. Кодекс адміністративного судочинства від 6 липня 2005 р. //

Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст.446.

49. Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення: Закон України від 22 вересня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 52, ст. 565.

50. Про ратифікацію Європейської Конвенції «Про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, і зокрема футбольних матчів»: Закон України від 15 листопада 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 9. – С. 235.

51. Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 р.// (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 34, ст. 481).

52. Про доступ до публічної інформації: Закон України 13 січня 2011р.// (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 32, ст. 314).

53. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 р. // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 51, ст.577).

54. Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів: Закон України від 8 липня 2011 р.// (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 9, ст.64).

55. Кодекс цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 р. // (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст.458).

56. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – ст.2056.

57. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 40-41.

58. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: Указ Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015.

59. Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 березня 2004 р. № 368.

60. Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 р. № 1363.

61. Про затвердження Порядку організації робіт із забезпечення громадського порядку та громадської безпеки під час проведення футбольних матчів: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2012 р. № 341.

62. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 р. № 11.

63. Положення про Національну поліцію: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877.

64. Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878.

65. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів

України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р.

66. Загальна декларація прав людини: прийнята Резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН 10 грудня 1948 р.

67. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: прийнятий Резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН 16 грудня 1966 р.

68. Декларація про захист усіх осіб від тортур та інших жорстоких, нелюдських чи принижуючих гідність видів поводження та покарання: резолюція 3452 (XXX) Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1975 р.

69. Кодекс поведінки посадових осіб у підтриманні правопорядку. Прийнято резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 р.

70. Конвенція проти тортур та інших жорстоких, нелюдських чи принижуючих гідність видів поводження та покарання: резолюція Генеральної асамблеї ООН від 10 грудня 1984 р.

71. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню: прийнята Радою Європи 28 листопада 1987 р.

72. Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини: прийнята Радою Європи 28 листопада 1987 р.

73. Декларація про поліцію: резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи № 690 (1979) від 8 травня 1979 р.

74. Європейський кодекс поліцейської етики: рекомендація Rec. (2001) 10 прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 р.

75. Про затвердження Положення про військові частини і підрозділи з охорони громадського порядку Національної гвардії України: Наказ МВС України від 16 червня 2014 р. № 567.

76. Про затвердження Інструкції про роботу з громадськими формуваннями з охорони державного кордону: Наказ МВС України від 15 вересня 2014 р. № 948.

77. Про затвердження Інструкції з організації конвоювання та тримання в судах обвинувачених (підсудних), засуджених за вимогою судів: Наказ МВС, Мін'юсту, ВСУ, ВССУ, ДСА України, ГПУ від 26 травня 2015 р. № 613/785/5/30/29/67/68.

78. Про затвердження Положення про патрульну службу МВС: Наказ МВС України від 2 липня 2015 р. № 796.

79. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції: Наказ МВС України від 6 листопада 2015 р. № 1376.

80. Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події: Наказ МВС України від 6 листопада 2015 р. № 1377.

81. Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі: Наказ МВС України від 7 листопада 2015 р. № 1395.

82. Про затвердження Інструкції про порядок виявлення у водіїв

транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції: Наказ МВС України, МОЗ України від 9 листопада 2015 р. № 1452/735.

83. Про затвердження Інструкції про порядок переведення органів Національної поліції України на посилений варіант службової діяльності: Наказ МВС України від 10 грудня 2015 р. № 1560.

84. Про затвердження Типового положення про управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві: Наказ МВС України від 22 січня 2016 р. № 39.

85. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України: Наказ МВС України від 26 січня 2016 р. № 50.

86. Про затвердження Положення про Департамент організації діяльності «Корпусу оперативно-раптової дії» Національної поліції України: Наказ МВС України від 3 лютого 2016 р. № 96.

87. Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю: Наказ МВС України від 1 лютого 2016 р. № 70.

88. Про затвердження Інструкції з автоматизованого обліку адміністративних правопорушень: Наказ МВС України від 4 липня 2016 р. № 595.

89. Про затвердження Порядку організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку: Наказ МВС України від 10 серпня 2016 р. № 773.

90. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події: Наказ МВС України від 22 серпня 2016 р. № 859.

91. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України під час реагування на надзвичайні ситуації, у випадку уведення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Наказ МВС України від 31 жовтня 2016 р. № 1129.

92. Про затвердження Інструкції з питань супроводження транспортних засобів спеціалізованими автомобілями Національної поліції і забезпечення безпеки дорожнього руху під час його здійснення: Наказ МВС України від 29 листопада 2016 р. № 1259.

93. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії між посадовими особами підрозділів Державної прикордонної служби України та територіальних органів Національної поліції України у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в місцях значного скупчення транспортних засобів перед пунктами пропуску через державний кордон України: Наказ МВС України від 16 лютого 2017 р. № 128.

94. Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби

органів (підрозділів) Національної поліції України: Наказ МВС України від 23 травня 2017 р. № 440.

95. Про організацію службової діяльності поліції охорони з питань забезпечення фізичної охорони об'єктів: Наказ МВС України від 7 липня 2017 р. № 557.

96. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: Наказ МВС України від 28 липня 2017 р. № 650.

97. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії дільничних інспекторів прикордонної служби Державної прикордонної служби України та дільничних офіцерів поліції Національної поліції України: Наказ МВС України від 4 серпня 2017 р. № 689.

98. Про затвердження Порядку медичного забезпечення поліцейських та військовослужбовців Національної гвардії України при виконанні оперативно-службових завдань під час подолання наслідків надзвичайних ситуацій, припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових заворушень: Наказ МВС України від 7 листопада 2017 р. № 910.

99. Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України: Наказ МВС України від 15 листопада 2017 р. № 930.

100. Про затвердження Положення про підрозділи поліції особливого призначення: Наказ МВС України від 4 грудня 2017 р. № 987.

101. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: Наказ МВС України від 16 лютого 2018 р. № 111.

102. Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій: Наказ МВС України від 06 серпня 2018 р. № 658.

103. Про затвердження Порядку дій органів (підрозділів) Національної поліції в разі виявлення осіб, транспортних засобів і документів, відомості щодо яких містяться в банках даних інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерполу: Наказ МВС України від 02 жовтня 2018 р. № 808.

Адреси в глобальній комп'ютерній мережі

104. <http://www.rada.kiev.ua> - Верховна Рада України

105. <http://www.kmu.gov.ua> - Кабінет Міністрів України

106. <http://www.mvs.gov.ua> - Міністерство внутрішніх справ України

107. <http://www.naiou.kiev.ua> - Національна академія внутрішніх справ

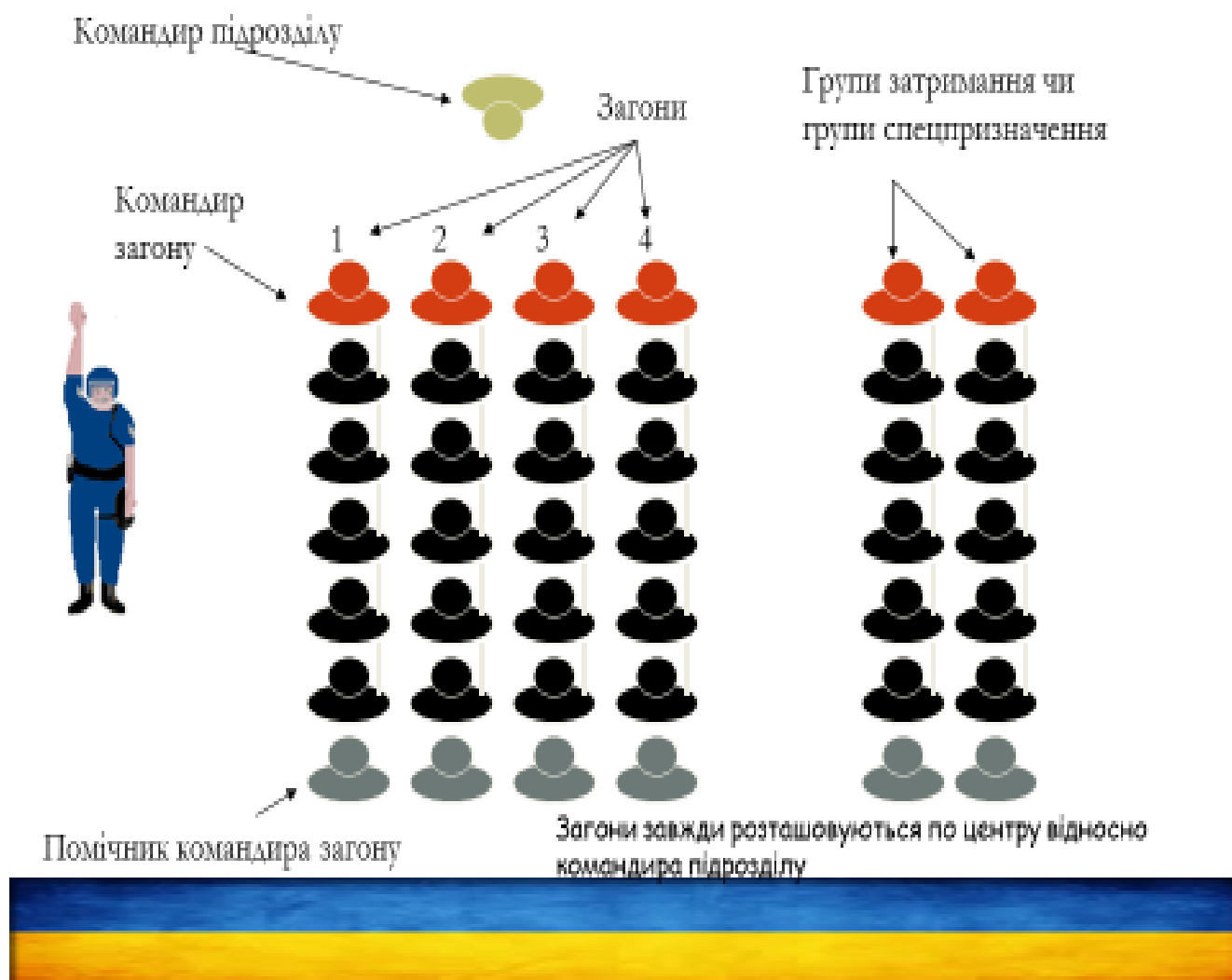
108. <http://www.nau.kiev.ua> - Нормативні акти України

109. <http://patrol.police.gov.ua/ru/site/index> - Національна поліція України

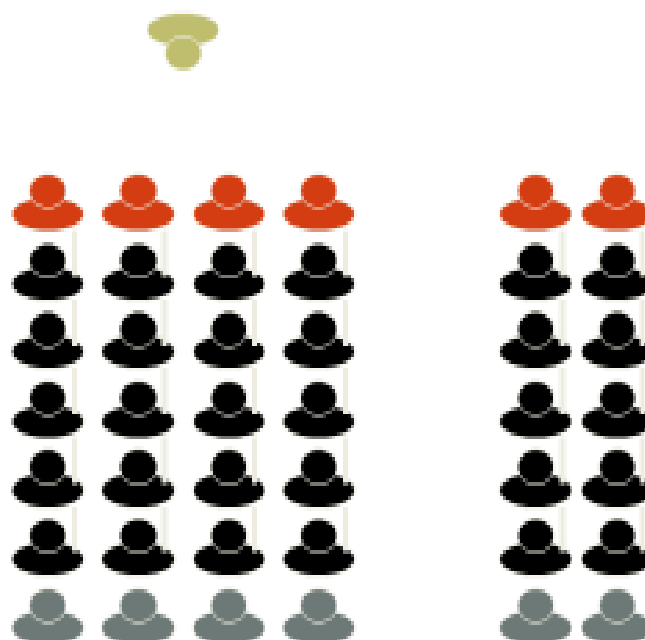
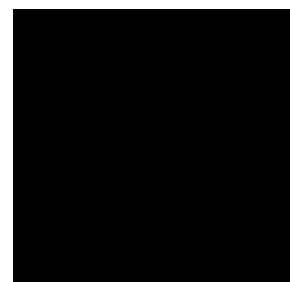
Бойові порядки та рухи

Колона

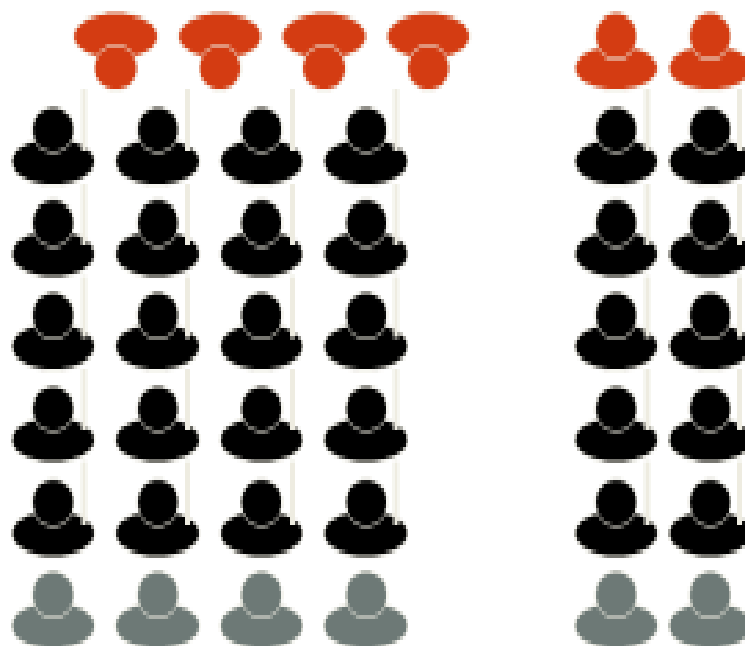
Ланцюг

1. Команди і знаки подає командир підрозділу
2. Командир загону повертається праворуч у проміжок між загонами (командир загону № 4 – назовні від свого загону)
3. Подає знаки підтвердження і підтримує зоровий контакт з командиром підрозділу

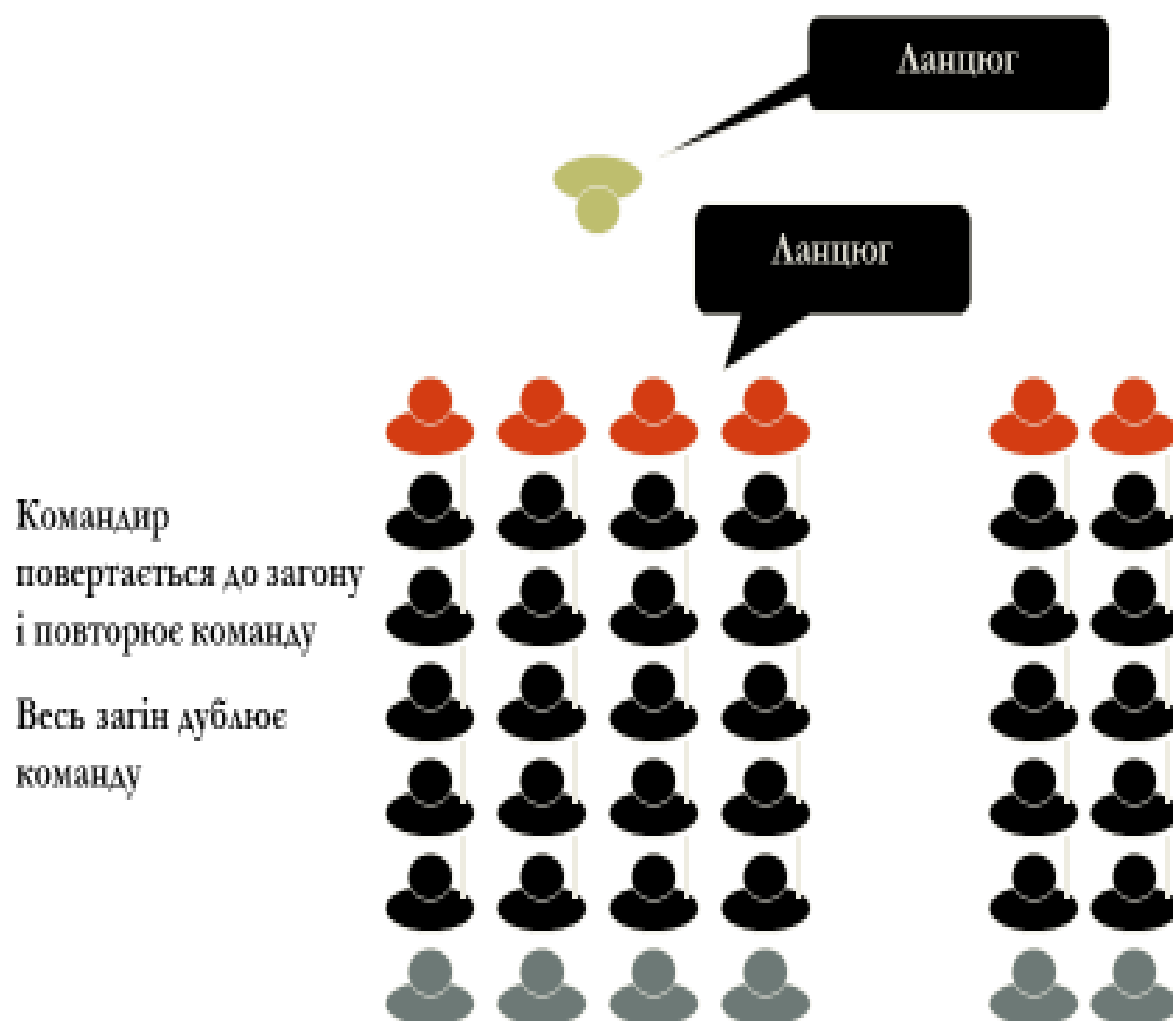

Ланцюг

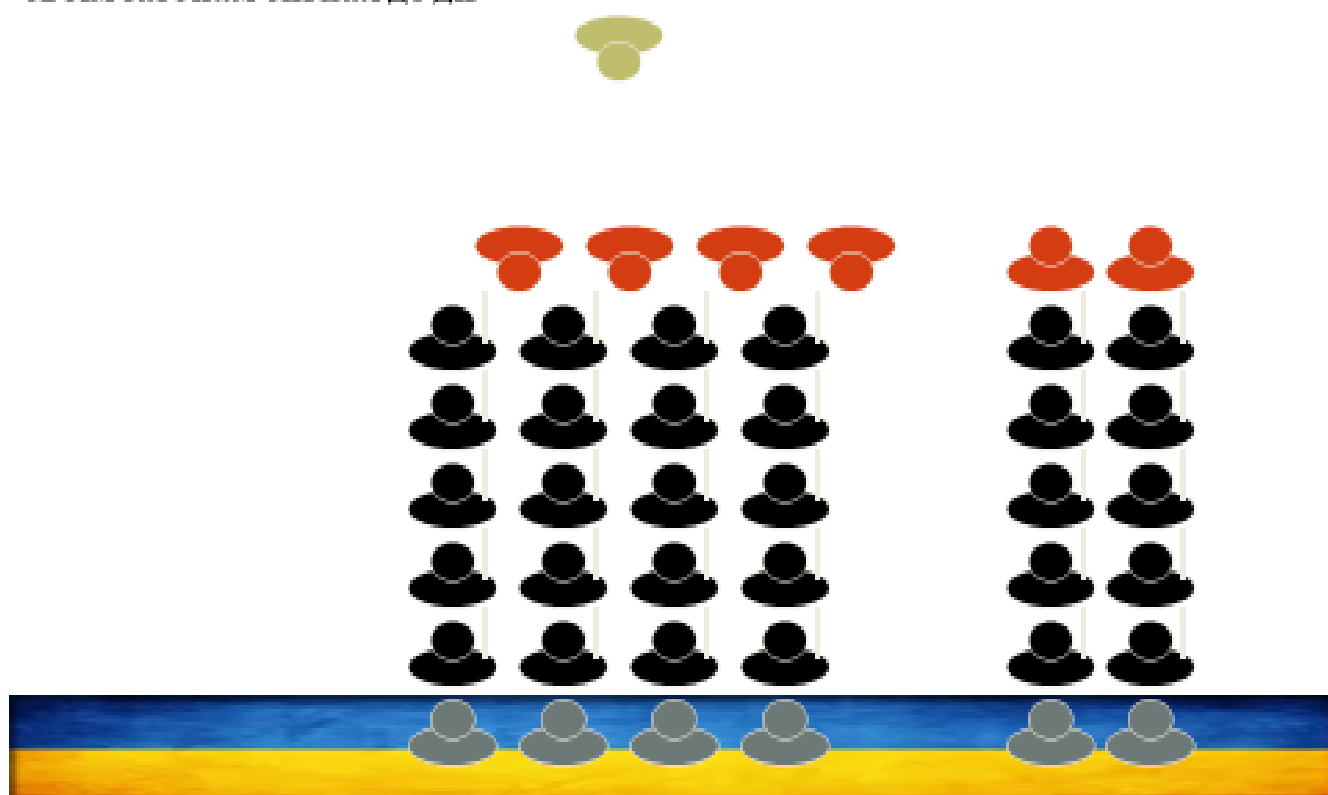
- Загін дублює голосову команду
- Командир загону підтримує зоровий контакт з командиром підрозділу і подає знак на підтвердження
- Командири загонів тримають свої руки витягнутими, доки командир підрозділу не опустить свою, і лише після цього опускають свої руки, даючи своїм загonom сигнал до дії

Ланцюг

Після того як помічники командирів загонів 1 та 4 дістаються командирів загонів 2 та 3, командири загонів опускають руки, даючи своїм загонам сигнал до дії

Тактичне розосередження

- Охоплення більшої території
- Створення враження більшої кількості поліцейських
- Ефект «акордеона»

Тактичне розосередження

Із колони

- Командир підрозділу подає знак про тактичне розосередження
- Командири загонів повертаються і подають знак про тактичне розосередження
- Командир підрозділу подає команду про виконання, після чого формується ланцюг
- Характер розосередження визначається залежно від потреби і середовища

Швидкий ланцюг

- Коли обставини створюють негайну потребу в формуванні ланцюга, будь-який командир може підняти свій кийок над головою перпендикулярно до землі і вигукнути «Швидкий ланцюг»
- За цією командою всі поліцейські та командири негайно формують ланцюг перед командиром, що подав команду
- Для формування цього порядку не потрібні додаткові команди від командирів загонів чи помічників командирів загонів

Швидкий ланцюг

Швидкий ланцюг

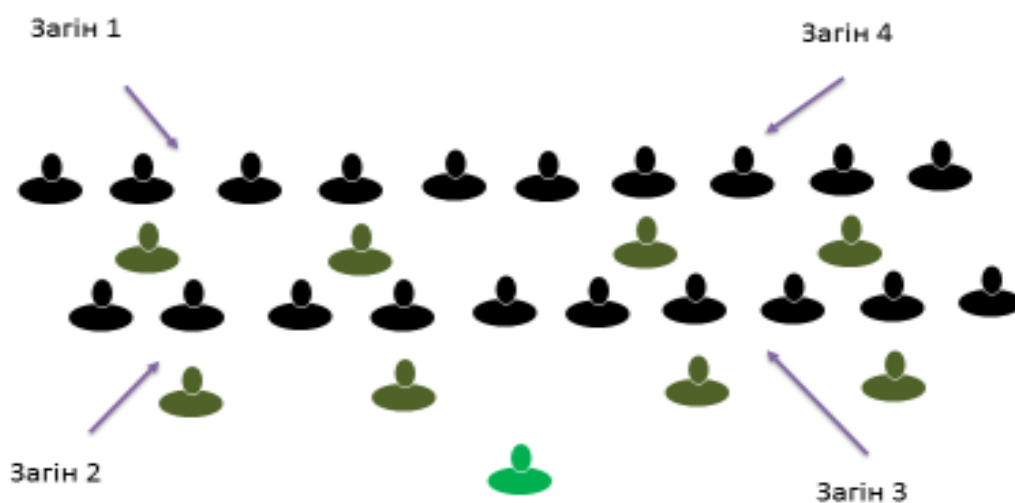
Командир підрозділу тримає свій кийок в горизонтальному положенні над головою. Не повертайтеся спиною до натовпу

Ближня підтримка в ланцюгу

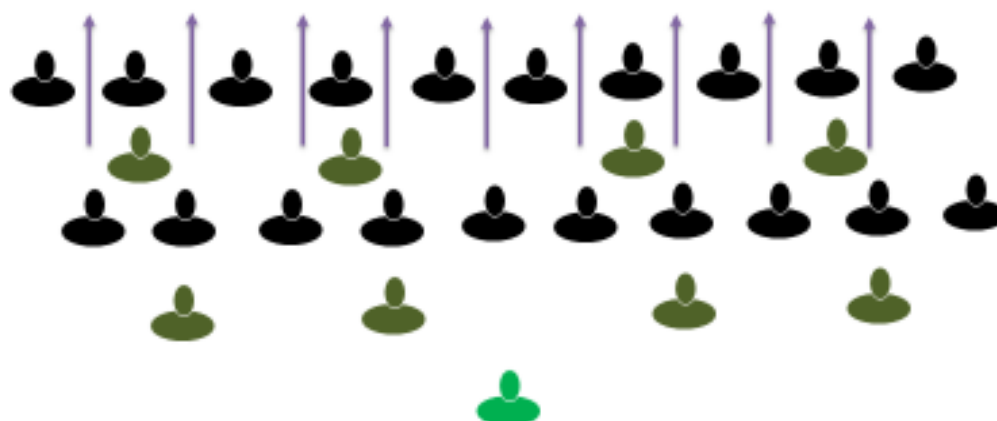

Ближня підтримка в ланцюгу

ПІДМІНА

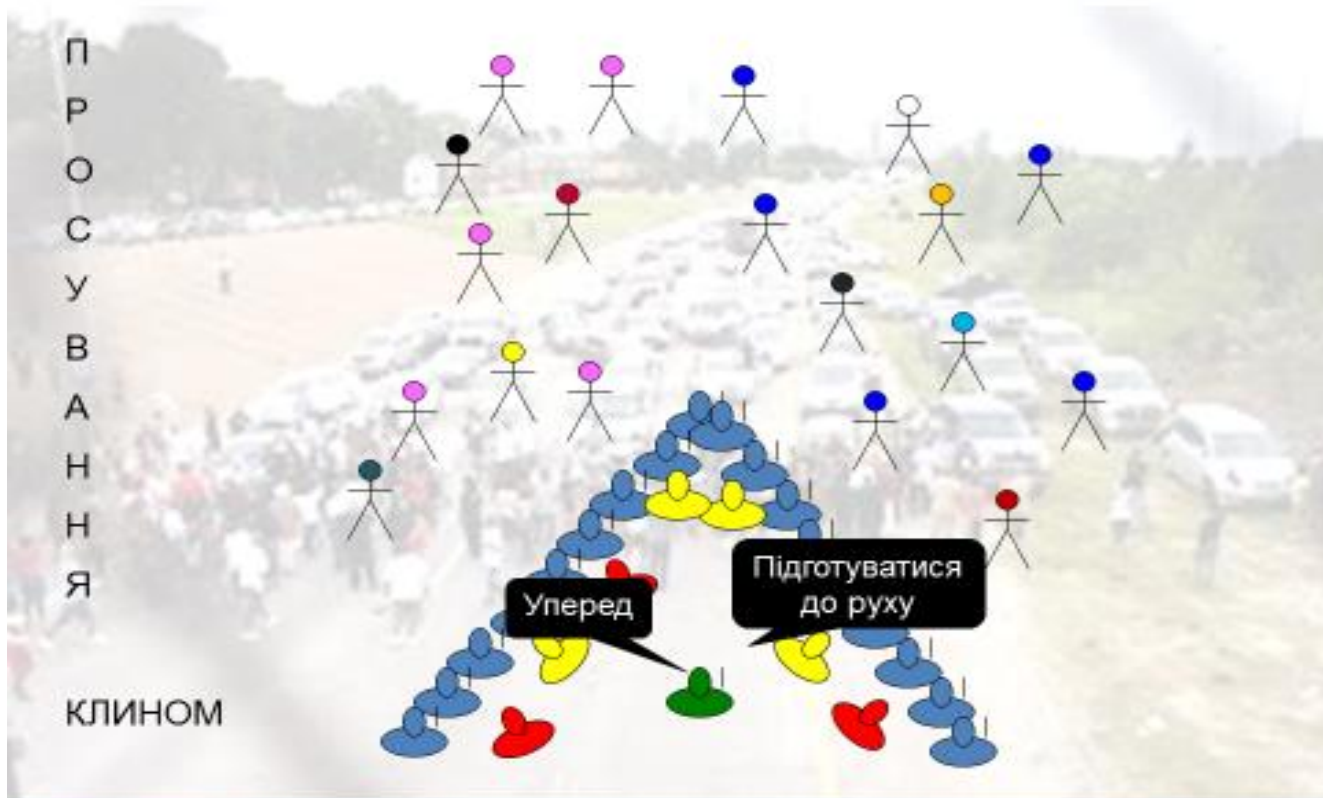
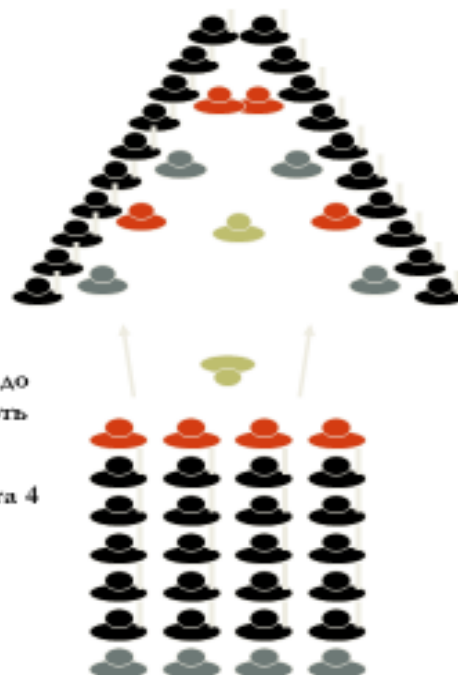

КЛИН

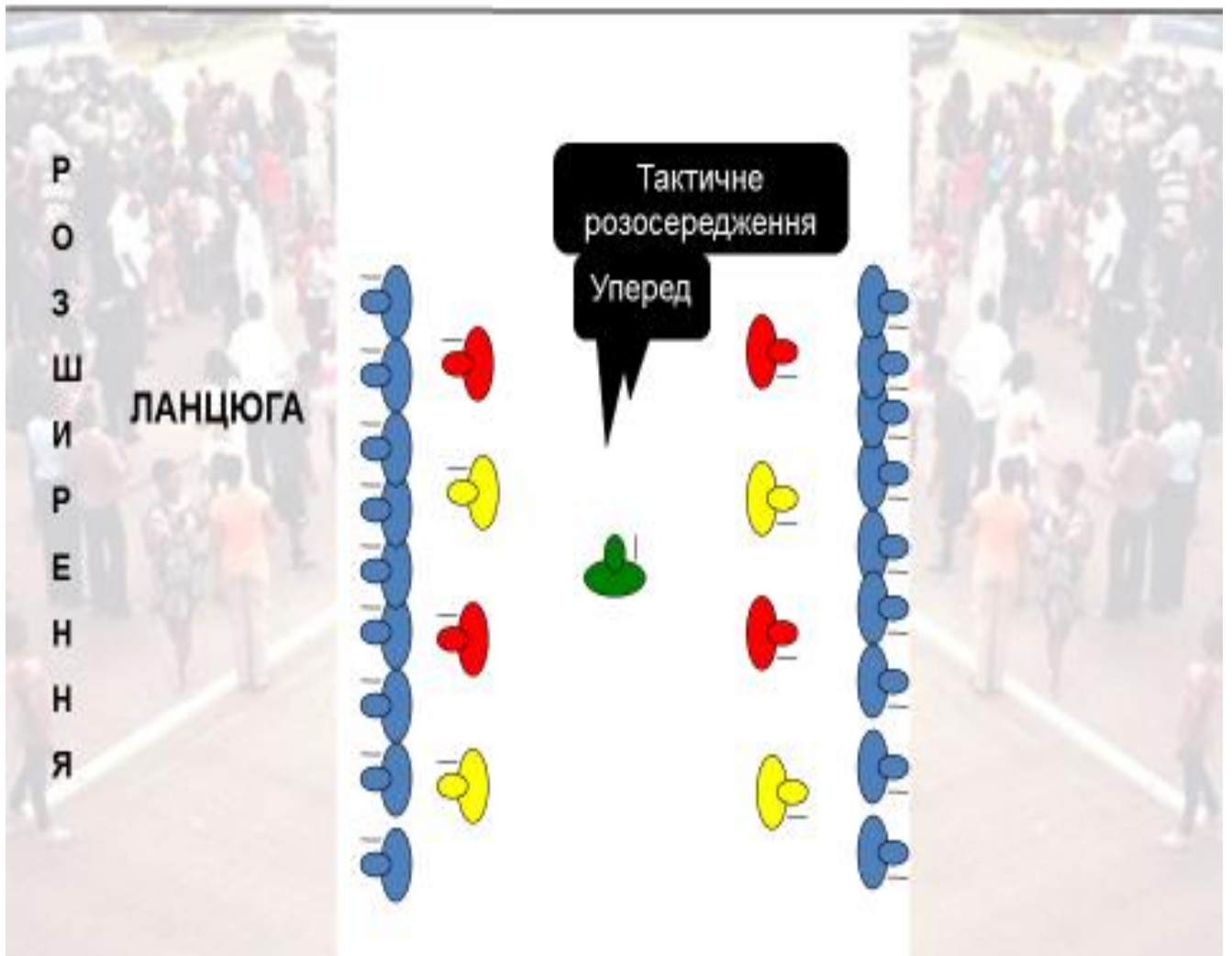

Проникнення в натовп

- За командою, загони 1 та 4 підбігають до перших двох поліцейських, які формують вістря клину
- Загони 2 та 3 приймають за загонами 1 та 4
- Командири загонів та помічники командирів загонів розташовуються всередині клину разом з командиром підрозділу

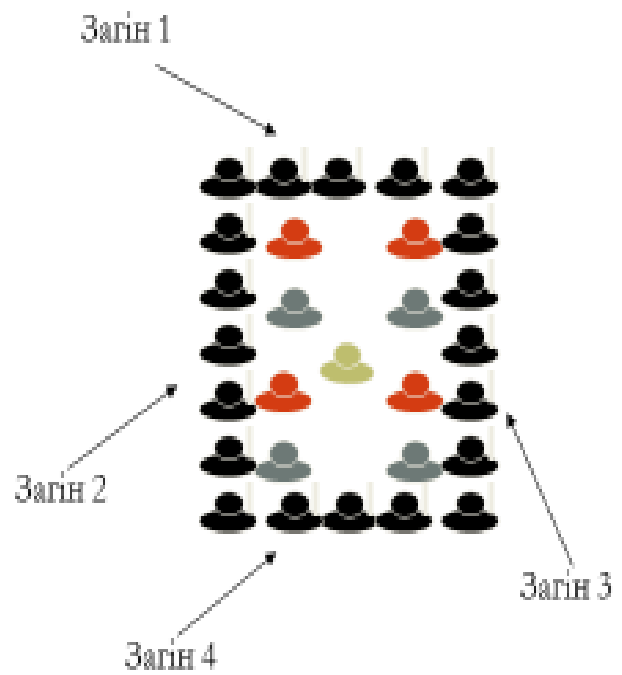

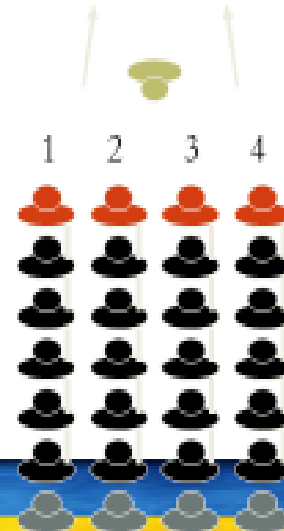
КОРОБКА

Знак про утворення коробки

- Загони повторюють команди
- Командир підрозділу подає команду про виконання, опустивши руки і промовивши «Уперед»
- Командири загонів 1 та 2 опускають свої руки, після чого їх загони прямують на позицію
- Командир загону 3 опускає руки, і його загін прямує на позицію
- Командир загону 4 опускає руки, і його загін прямує на позицію

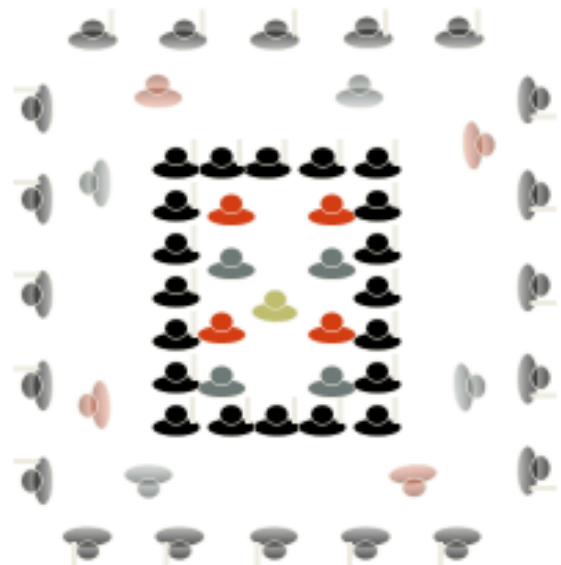

Коробка

РОЗШИРЕННЯ КОРОБКИ

- Командир підрозділу подає команду «Підготуватися до розширення коробки на ____ кроків чи до тактичного розосередження»
- Командир підрозділу подає сигнал і командує про початок руху
- Загони починають рухатися на визначену кількість кроків
- Поліцейські, розташовані в кутках, підлаштовуються для заповнення проміжків

Розширення коробки

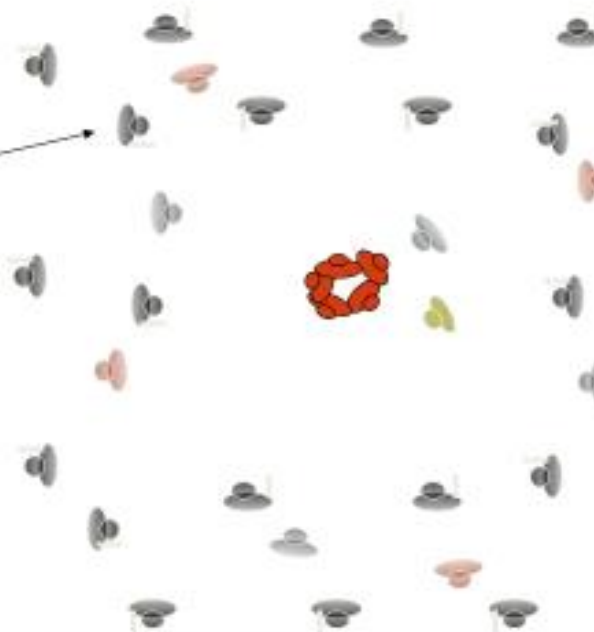
Уперед

Підготуватися до розширення коробки на 3 кроки

Поліцейські в кутах коробки підлаштовуються

Один
входить

Один
виходить

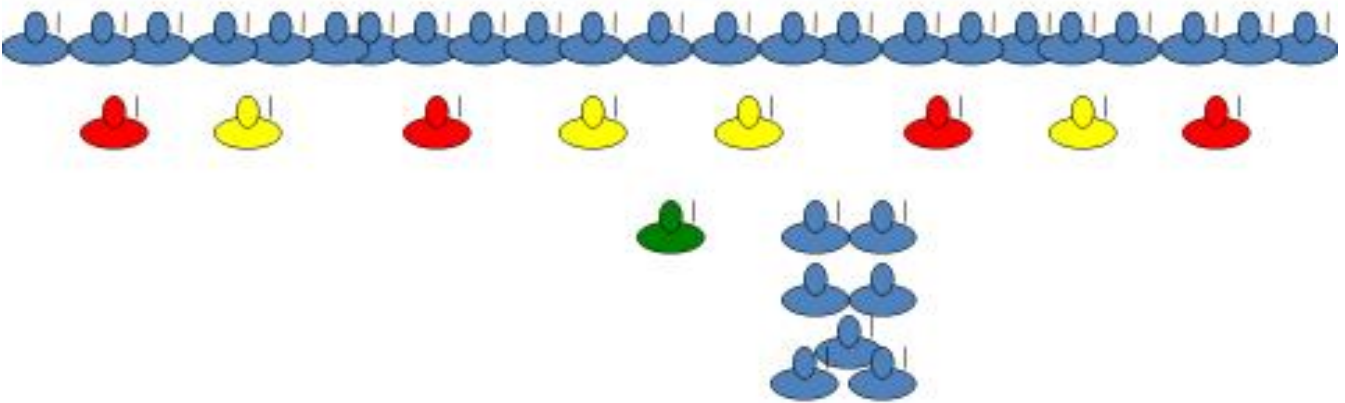
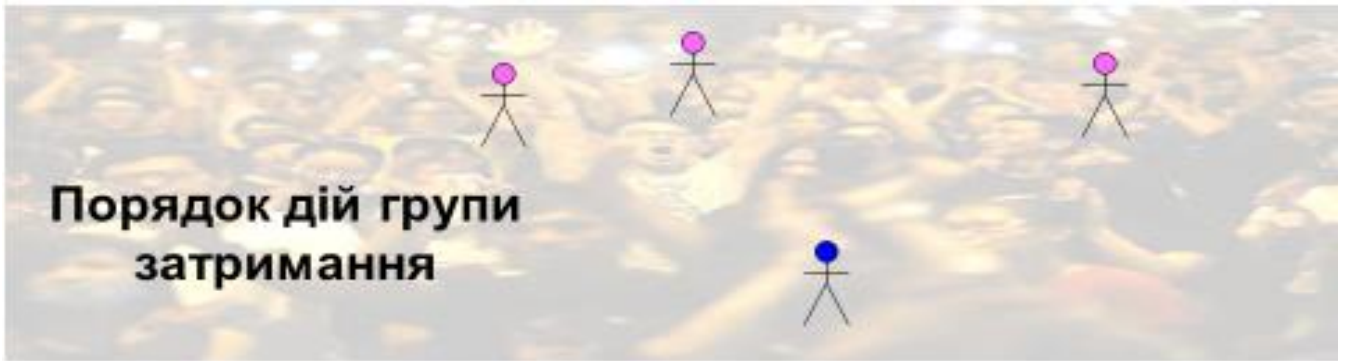
Швидка коробка

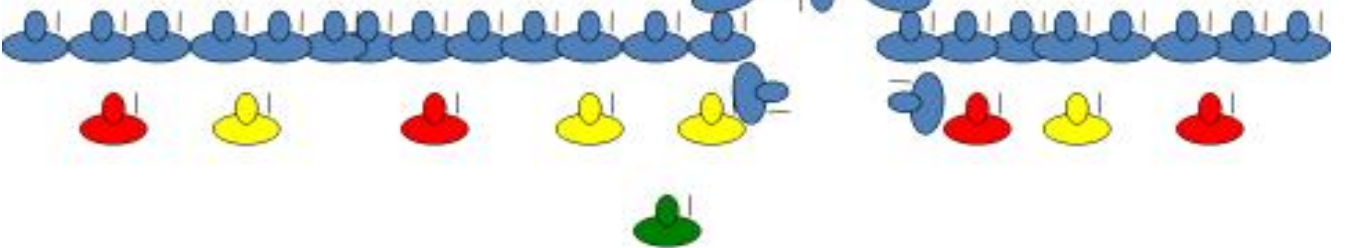
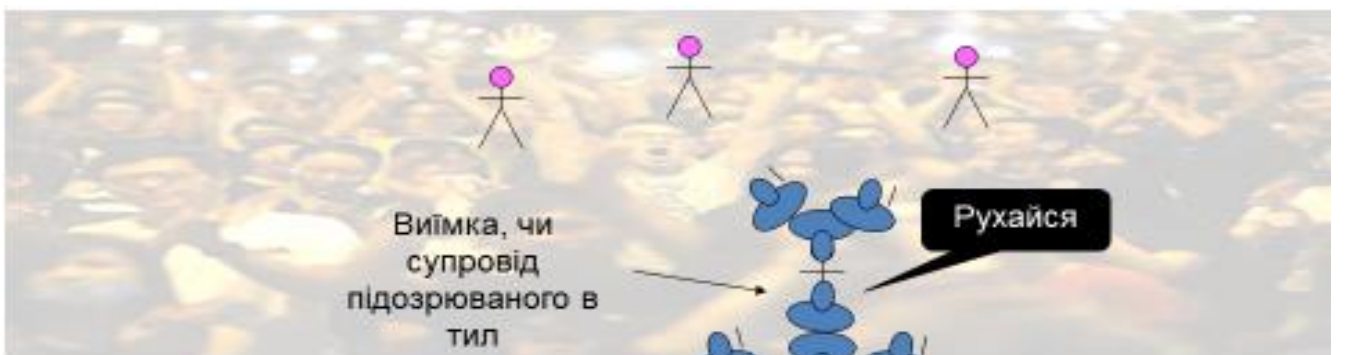
- Коли поліцейський помічає, що інший поліцейський чи звичайний громадянин зазнає нападу чи опинився на землі, він подає команду «Швидка коробка», після чого він сам і всі поліцейські, що можуть відреагувати на ситуацію, швидко рухаються до людини, що опинилася на землі, і формують довкола неї коробку для охорони і запобігання завданню додаткової шкоди.
- У разі, якщо людина, що опинилася на землі, потребує медичної допомоги, приймається рішення про те, чи безпечно буде транспортувати її для надання медичної допомоги, або про забезпечення охорони, доки медичні працівники зможуть надати допомогу на місці.
- Майже у всіх випадках, під час формування бойового порядку витягаються кийки.

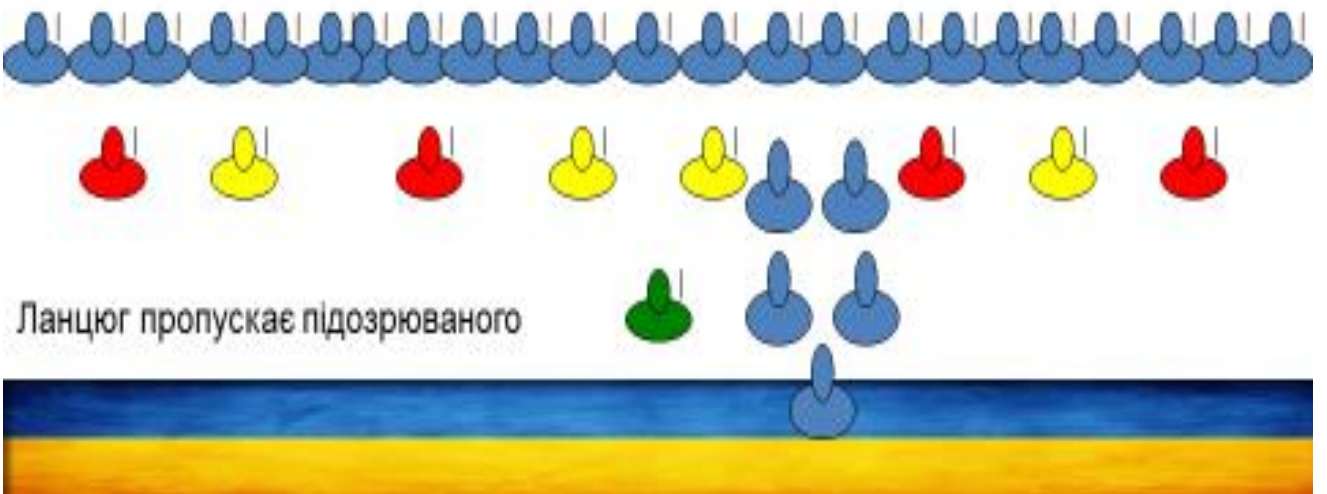
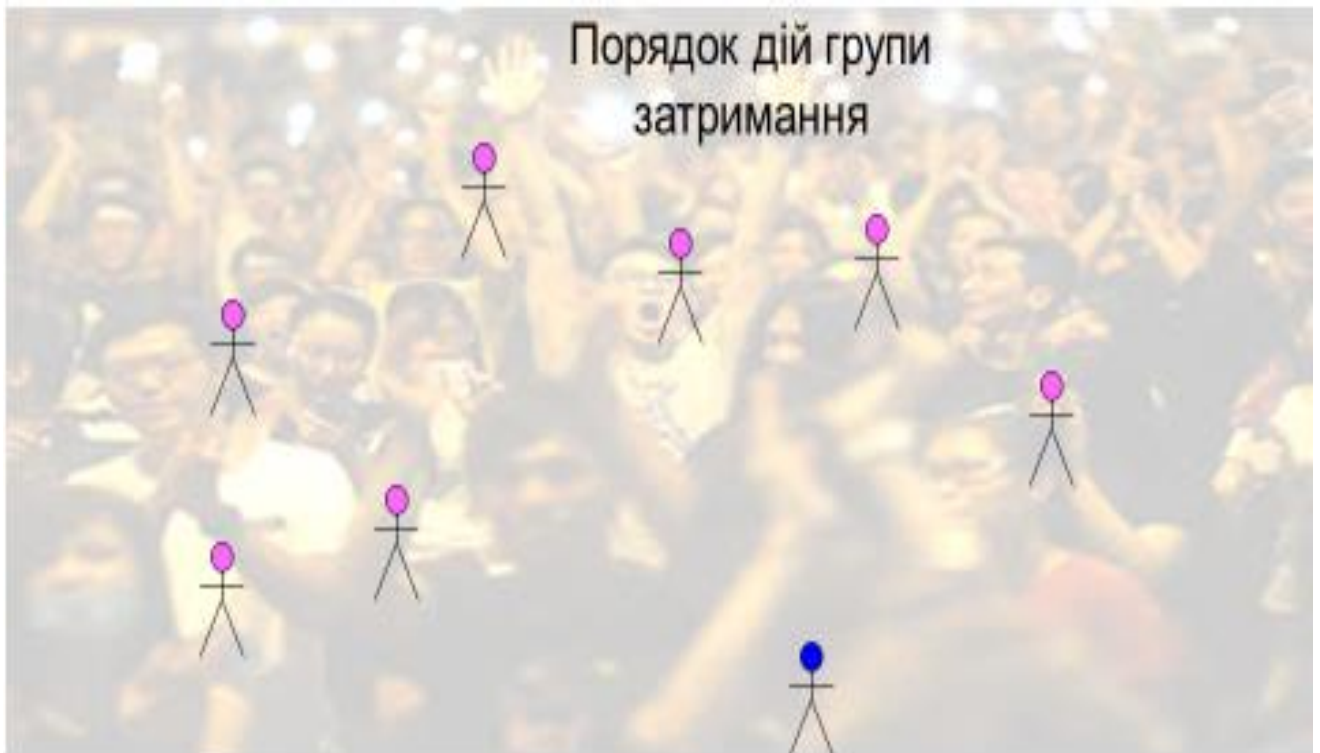

Група затримання проходить через ланцюг

Підготуватися до просування!!

Рука рухається вперед і назад

Підготуватися повертати ліворуч чи праворуч!

Руки рухаються вперед і назад

Підготуватися до зупинки!

Команда про виконання

Зупинитися чи починати

Явний рух донизу

Постукування по потилиці

Увага, потрібно провести затримання!!!

Екстремне надягання протигазів

Гази! Гази! Гази!

ДАНІ ПРО АВТОРІВ

Андрєєв Дмитро Володимирович – доктор юридичних наук, доцент, директор ННІ № 3 НАВС;

Братель Сергій Григорович – підполковник поліції, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри поліцейського права НАВС;

Ваньчик Юлія Анатоліївна – кандидат юридичних наук, викладач кафедри адміністративних та цивільно-правових дисциплін Прикарпатського факультету НАВС (м. Івано-Франківськ);

Золотарьова Наталія Іванівна – полковник поліції, доктор юридичних наук, професор кафедри поліцейського права НАВС;

Кобзар Костянтин Петрович – підполковник поліції, заступник командира полку поліції особливого призначення № 1 ГУНП в м. Києві;

Корж Євген Михайлович – підполковник поліції, кандидат юридичних наук, с.н.с., старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем забезпечення публічної безпеки і порядку ННІ № 3 НАВС;

Костюк Володимир Леонідович – полковник поліції, кандидат юридичних наук, с.н.с., завідувач наукової лабораторії з проблем забезпечення публічної безпеки і порядку ННІ № 3 НАВС;

Кудря Віталій Олександрович – підполковник поліції, кандидат юридичних наук, доцент, викладач кафедри поліцейського права НАВС;

Куліков Володимир Анатолійович – полковник поліції, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри поліцейського права НАВС;

Лабунь Андрій Володимирович – підполковник поліції, заступник начальника управління дільничних офіцерів поліції Департаменту превентивної діяльності Національної поліції;

Мотиль Віктор Іванович – підполковник поліції, кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративних та цивільно-правових дисциплін Прикарпатського факультету НАВС (м. Івано-Франківськ);

Радзівон Сергій Миколайович – підполковник поліції, кандидат юридичних наук, доцент, провідний фахівець групи забезпечення освітнього процесу ННІ № 2 НАВС;

Саковський Андрій Анатолійович – підполковник поліції, кандидат юридичних наук, доцент, директор ННІ № 2 НАВС;

Федоровська Наталія Володимирівна – майор поліції, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем забезпечення публічної безпеки і порядку ННІ № 3 НАВС.

Наукове видання

Андрєєв Дмитро Володимирович
Братель Сергій Григорович
Ваньчик Юлія Анатоліївна
Золотарьова Наталія Іванівна
Кобзар Костянтин Петрович
Корж Євген Михайлович
Костюк Володимир Леонідович
Кудря Віталій Олександрович
Куліков Володимир Анатолійович
Лабунь Андрій Володимирович
Мотиль Віктор Іванович
Радзівон Сергій Миколайович
Саковський Андрій Анатолійович
Федоровська Наталія Володимирівна

ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ

Навчальний посібник

*Матеріали друкуються в авторській редакції
Керівник видавничих проєктів В.А. Куліков*

Формат 60x84/16. Підписано до друку 04.11.2018.
Друк офсетний. Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Обл. вид. арк. 17,01. Ум. друк. арк. 18,14.
Наклад 100 прим.

ВД «Освіта України»®
ФО-П Маслаков Руслан Олексійович
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №4726 від 29.05.2014 р.
Тел. (095) 699-25-20, (098) 366-48-27.
E-mail: osvita2005@gmail.com, www.rambook.com.ua

Виготовлювач: ФО-П Поліщук О.В.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №2142 від 31.03.2005
07400, м. Бровари, вул. Незалежності, 2, кв. 148
тел. (044) 592-13-49